

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»
Κατεύθυνση Ιδιωτικού Δικαίου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Νικολάου Α. Αντωνόπουλου

«Διεθνής δικαιοδοσία στις εξωσυμβατικές ενοχές»
(κατά το άρθρο 5§3 Βρυξέλλες Ι)

Επιβλέπων: Καθηγητής Χαρίλαος Ν. Κεφάλας

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΪΟΣ 2009

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»
Κατεύθυνση Ιδιωτικού Δικαίου**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Νικολάου Α. Αντωνόπουλου

**«Διεθνής δικαιοδοσία στις εξωσυμβατικές ενοχές»
(κατά το άρθρο 5§3 Βρυξέλλες Ι)**

Επιβλέπων: Καθηγητής Χαρίλαος Ν. Κεφάλας

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΪΟΣ 2009

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας περιεχομένων	I
Πίνακας κυριότερων συντομογραφιών	III

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
-----------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ I

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	7
2. Ερμηνεία ΚανΒρ I	9
2.1. Γενικά	9
2.2. Ερμηνευτική αρμοδιότητα του ΔΕΚ	10
2.3. Μέθοδοι Ερμηνείας	11
3. Πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ I	14
3.1. Προσωπικό πεδίο εφαρμογής	14
3.2 Τοπικό πεδίο εφαρμογής	15
3.3. Χρονικό πεδίο εφαρμογής	17
4. Βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας	18
4.1. Γενικά	18
4.2. Ειδικά η γενική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΡΘΡ. 5§3 ΚανΒρ I

1. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΝΒΡ I	22
1.1. Γενικά	22
1.2. Αστικές και εμπορικές υποθέσεις	23
2. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΡΘΡ. 5§3 ΚΑΝΒΡ I	27
2.1. Γενικά	27
2.2. Ερμηνεία των όρων ενοχές «εξ αδικοππραξίας» και «οιονεί αδικοππραξίας»	28
2.2.1. «Ενοχές εξ οιονεί αδικοππραξίας»	28
2.2.2. «Ενοχές εξ αδικοππραξίας»	29
2.2.2.1. Η απόφαση Καλφέλης/Scröder	29
2.2.2.2. Εγγύτερη οριοθέτηση του όρου «ενοχές εξ αδικοππραξίας» μέσω της νομολογίας του ΔΕΚ	31
2.2.2.3. Ειδικότερα οι υποθέσεις «πρόσυμβατικής ευθύνης»	36

2.2.3. Περιπτώσιολογία	38
3. ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΕ ΕΞΩΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΧΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΡΩΜΗ II	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΣΥΝΕΒΗ ΤΟ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	43
1.1. Γενικά	43
1.2. «Η αρχή της ubiquity»	44
1.3. «Η αρχή του μωσαϊκού (mosaic principle)»	47
1.4. Εντοπισμός του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος εκτός των κρατών μελών	49
2. ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟΥ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ	50
2.1. Έννοια του ζημιογόνου γεγονότος	50
2.2. Πλείονες αδικοπραγήσαντες	52
3. ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ	53
3.1. Η «οικονομικώς ενδιαφέρουσα» ζημία	53
3.1.1. Άμεση ζημία εμέσως ζημιωθέντα	54
3.1.2. Έμμεση ζημία αμέσως ζημιωθέντος	56
3.1.3. Ζημία εν γένει στην περιουσία	59
3.2. Προσδιορισμός του τόπου όπου επήλθε η ζημία	61
3.2.1. Γενικά	61
3.2.2. Εντοπισμός του τόπου της ζημίας σε πλείονα κράτη μέλη	61
3.2.3. Res in transitus	64
3.2.4. Ειδικά ο τόπος του ζημιογόνου γεγονότος ως δωσιδικία στις περιπτώσεις ασφάλισης αστικής ευθύνης και ασφάλισης ακινήτων	65
4. ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΟΠΟΥ ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΣΥΜΒΕΙ ΤΟ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ	66

ΤΕΛΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ	68
---------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71
Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ	71
Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	74

<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I</u> (ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΕΚ)	77
--	----

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
απόφ.	απόφαση
αριθ.	αριθμός
άρθρ.	άρθρο ή άρθρου
Αρμ	Αρμενόπουλος
Am. J. Comp. L.	American Journal of Comparative Law
Βλ. ή βλ.	βλέπε
Γνμδ	γνωμοδότηση
CDE	Cahiers de droit européen
Civ. Just. Q	Civil Justice Quarterly
C.M.L. Rev.	Common Market Law Review
Col. J. Eur.L.	Columbia Journal of European Law
Δ	Δίκη
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
δηλ.	δηλαδή
DMF	Droit Maritime Français
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕ	Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (όπως ισχύει από 1 ^η Μαΐου 1999)
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
ΕΚ	Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (όπως ισχύει από 1 ^η Μαΐου 1999)
ΕΕΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΛΛΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΝΔ	Επιθεώρηση Ναυτιλιακού Δικαίου
ΕΠΙΣΤΕΠΕΤ ΔΣΘ	Επιστημονική Επετηρίδα Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης
ΕΠΣΔ	Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου
Εφ	Εφετείο

ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
EIPR	European Intellectual Property Review
EuLF	European Legal Forum
Eur. L. Rev.	European Law Review
Europe	Juris-Classeur Europe
fasc.	fascicule
ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
in f.	in fine
IPRax	Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts
ITLQ	International trade law quarterly
JDI	Journal du droit international
J. trib	Journal des tribunaux
ΚανΒρ Ι	Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 44/2001 του Συμβουλίου της 22 ^{ας} Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, όπως τροποποιηθείς, ισχύει
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
LMCLD	Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly
ΜονΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
NoB	Νομικό Βήμα
NILR	Netherlands International Law Review
ολΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
ό.π.	όπου παραπάνω
ΠολΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
πρβλ	πράβαλε
RCDIP	Revue critique de droit international privé
Rép.	Répertoire
RevDI & DC	Revue de droit international et de droit comparé
RTD civ.	Revue trimestrielle de droit civil
RTDE	Revue trimestrielle de droit européen
σ.	σελίδα
ΣΒρ	Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

σημ.	σημείωση
σκ.	σκέψη
ΣΛουγκ	Σύμβαση του Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις
στοιχ.	στοιχείο
Συλλ	Συλλογή Νομολογίας του ΔΕΚ
υπόθ.	υπόθεση
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου
Yb. Eur.L.	Yearbook of European Law

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κύριος στόχος των ιδρυτικών Συνθηκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποτελούσε η δημιουργία ενός χώρου στον οποίο θα κυκλοφορούσαν ελεύθερα τα πρόσωπα, οι υπηρεσίες, τα εμπορεύματα και τα κεφάλαια. Προς επίτευξη δε του ως άνω στόχου απαιτείτο, μεταξύ άλλων και η ύπαρξη εγγυήσεων επαρκούς νομικής προστασίας των εγκατεστημένων στην Κοινότητα προσώπων. Η προστασία αυτή θα επιτυγχάνετο με την υιοθέτηση μέτρων σχετικά με την αναγνώριση και την εκτέλεση των εκδιδόμενων σε κάθε κράτος μέλος δικαστικών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

Οι βάσεις του οικοδομήματος της δικαστικής συνεργασίας στον ως άνω τομέα των αστικών και εμπορικών υποθέσεων ετέθησαν κατά τη δεκαετία του 1960. Νομικό θεμέλιο αποτέλεσε το άρθρο 220 (νυν 293 ΕΚ) Συνθ ΕΟΚ¹, βάσει του οποίου τα έξι αρχικά κράτη μέλη² της ΕΕ συνήψαν τη Σύμβαση των Βρυξελλών της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις^{3,4}, η οποία ετέθη σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 1971.

1. Κατά το οποίο: «Τα κράτη μέλη, εφόσον είναι αναγκαίο, διεξάγουν μεταξύ τους διαπραγματεύσεις, για να εξασφαλίσουν προς όφελος των υπηκόων τους: ... [μεταξύ άλλων] την απλούστευση των διατυπώσεων για την αμοιβαία αναγνώριση και εκτέλεση δικαστικών και διαιτητικών αποφάσεων».

2. Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία.

3. ΕΕ 31.12.1972, L 299/32, τη δε σύμβαση συνοδεύει επεξηγηματική έκθεση που επιμελήθηκε ο P. Jenard (ΕΕ 5.3.1979, C 59). Η Σύμβαση αυτή τροποποιήθηκε επανειλημμένα κατά τις μεταγενέστερες διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (νυν ΕΕ) και ειδικότερα: Σύμβαση της 9^{ης} Οκτωβρίου 1978 σχετικά με την προσχώρηση της Δανίας, Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (ΕΕ 30.10.1978, L 304/1), με επεξηγηματική έκθεση του P. Schlosser (ΕΕ 5.3.1979, C 59), Σύμβαση της 25^{ης} Οκτωβρίου σχετικά με την προσχώρηση της Ελλάδας (ΕΕ 31.12.1982, L 388/1), με επεξηγηματική έκθεση των Δ. Ευρυγένη και Κ. Κεραμέως (ΕΕ 24.11.1986, C 298), Σύμβαση της 26^{ης} Μαΐου 1989 σχετικά με την προσχώρηση της Ισπανίας και Πορτογαλίας (ΕΕ 3.10.1989, L 285/1), με επεξηγηματική έκθεση των M. de Almeida Cruz, M. Desantes Real και P. Jenard (ΕΕ 28.7.1990, C 189) και Σύμβαση της 29^{ης} Νοεμβρίου 1996 σχετικά με την προσχώρηση της Αυστρίας, Φινλανδίας και Σουηδίας (ΕΕ 17.1.1997, C 15/1). Βλ. παγιωμένη μορφή της ΣΒρ (μετά τις ως άνω 4 προσχωρήσεις) σε ΕΕ 26.1.1998, C 15/1-27 = *Κεφάλας/Μπώλος*, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο, 2005, 73-107. Επίσης, βλ. το κείμενο όλων των ανωτέρω αναφερομένων επεξηγηματικών εκθέσεων σε *Νίκας*, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο², 2008, 239-488 και στο οποίο εφεξής νοείται κάθε παραπομπή στο κείμενο των εκθέσεων. Τόσο η αρχική ΣΒρ, όσο και οι μεταγενέστερες τροποποιήσεις αυτής έχουν επικυρωθεί από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη (15 τον αριθμό) πλην της τελευταίας που δεν έχει επικυρωθεί από το Βέλγιο και κατά συνέπεια, οσάκις θα κληθεί σε εφαρμογή η ΣΒρ, ως προς το Βέλγιο ισχύει η προτελευταία αναθεώρηση αυτής.

4. Για τη ΣΒρ από τα γενικά έργα βλ., μεταξύ άλλων, *Κεραμέυς/Κρεμλής/Ταγαράς*, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα – ερμηνεία κατ' άρθρο, 1989 και συμπλήρωμα 1989 - 1996, 1996· *Dashwood/Hacon/White*, A Guide to the Civil Jurisdiction and Judgments Convention, 1987· *Gothot/Holleaux*, La Convention de Bruxelles du Septembre 1968 – Competence judiciaire et effets des jugements dans la CEE, 1985 και *O' Malley/Layton*, European Civil Practice, 1989.

Πρόκειται για πολυμερή σύμβαση «διπλού χαρακτήρα» η οποία ρυθμίζει άμεσα τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων των συμβαλλομένων κρατών και εν συνεχεία δέχεται τη δικαιοδοσία αυτή και ως προϋπόθεση της εκτέλεσης των αποφάσεων στα άλλα συμβληθέντα κράτη⁵.

Το έτος 1988 η τότε ΕΟΚ και τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ)⁶ συνήψαν τη Σύμβαση του Λουγκάνο της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1988 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις⁷. Αυτή (ΣΛουγκ) σχεδιάστηκε ως «παράλληλη σύμβαση»⁸ προς τη ΣΒρ με κυριότερο σκοπό να διευκολυνθεί η ελεύθερη κυκλοφορία των αποφάσεων, ομοίως, μεταξύ των κρατών μελών και των δύο οργανισμών (ΕΟΚ και ΕΖΕΣ) οι οποίοι και οι δύο μαζί συναπαρτίζουν τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) και να εφαρμόζεται το ίδιο σύστημα, πλην ορισμένων εξαιρέσεων⁹. Εν αντιθέσει με τη ΣΒρ στην οποία συμβαλλόμενα μέρη μπορούσαν να καταστούν μόνο μέλη της τότε ΕΟΚ, στη ΣΛουγκ επιτρέπεται να συμβληθούν και τρίτα κράτη (εκτός του ΕΟΧ) και η μοναδική χώρα που το έπραξε ήταν η Πολωνία το έτος 2000¹⁰.

Επόμενο στάδιο στην εξελικτική πορεία στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις αποτέλεσε η θέση σε ισχύ της Συνθήκης

Βλ., επίσης, *Κεραμεύς*, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων και η εφαρμογή της στην Ελλάδα, ΝοΒ 1990, 1282–1290· *Ταγαράς*, Πεδίο εφαρμογής της Συμβάσεως και γενικές διατάξεις για τη διεθνή δικαιοδοσία σε *Liber amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, 7-23· *Hackspiel*, Introduction à la convention européenne concernant la compétence judiciaire et l'exécution des décisions σε *Questions spéciales de la Convention de Bruxelles*, 1997, 11-45.

5. Βλ. *Pocar*, Βρυξέλλες Ι σε *Αστικό δίκαιο: Ευρωπαϊκή δικαστική συνεργασία*, 2005, 9-27/10.

6. Πλην του Πριγκιπάτου του Λιχτενστάιν.

7. ΕΕ 25.11.1988, L 319/9.

8. Βλ. *Γέσιου-Φαλτσή*, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσης ΙΙΙ - Η Διεθνής Αναγκαστική Εκτέλεση, 2006, 587-602.

9. Βλ. Γνωμοδότηση 1/03 του ΔΕΚ της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, «*Αρμοδιότητα της Κοινότητας να συνάψει τη νέα Σύμβαση του Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις*», Συλλ 2006, I-1145, σκ. 18.

10. Σημειωτέον ότι η ΣΛουγκ έχει ήδη αναθεωρηθεί και ευρίσκονται σε εξέλιξη οι εργασίες για τη θέση της σε ισχύ – βλ. την από 15η Οκτωβρίου 2007 Απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με την υπογραφή εξ ονόματος της Κοινότητας της Σύμβασης για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 21.12.2007, L 339/1), καθώς και Γνωμοδότηση 1/03 του ΔΕΚ, ό.π., με την οποία το ΔΕΚ γνωμοδότησε ότι η σύναψη της νέας Σύμβασης του Λουγκάνο υπάγεται πλήρως στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Βλ. επίσης για τη νέα ΣΛουγκ *Greiner*, L' espace judiciaire européen en matière civile: la nouvelle Convention de Lugano σε *Bonomi/Ritaine/Romano*, La convention de Lugano Passé, présent and devenir (Actes de la 19e Journée de droit international privé du 16 mars 2007 à Lausanne), 2007, 11-21. Ως εκ τούτου έως τη θέση σε ισχύ της αναθεωρημένης Σύμβασης, η ΣΛουγκ ισχύει στις σχέσεις μόνο αφενός μεν μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ έως και τη διεύρυνση του έτους 1995 και της Πολωνίας, αφετέρου δε της Ελβετίας, Ισλανδίας και Φινλανδίας.

Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Συνθήκη αναγνώρισε τον τομέα αυτό ως τομέα κοινού ενδιαφέροντος και την περιέλαβε στους στόχους που έπρεπε να επιτευχθούν στην ΕΕ (τίτλος VI, άρθρο K1) και ειδικότερα στη Συνθήκη προστέθηκε ένα νέο κεφάλαιο με τίτλο «Διατάξεις σχετικά με τη συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων», τίτλος ο οποίος έγινε ευρύτερα γνωστός ως «Τρίτος Πυλώνας» της ΕΕ. Με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ την 1^η Μαΐου 1999¹¹, όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια από τη Συνθήκη της Νίκαιας, η δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις εντάχθηκε στον πρώτο πυλώνα της ΕΕ (άρθρα 61-69 ΕΚ, τα οποία και αποτελούν τη νομική βάση που κινείται η δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις) με τίτλο «Θεωρήσεις, άσυλο, μετανάστευση και άλλες πολιτικές σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων»¹².

Ειδικότερα αναγνωρίζεται αρμοδιότητα στην ΕΕ με το άρθρ. 61 ΕΚ να θεσπίζει μέτρα για την προοδευτική εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, μεταξύ άλλων και στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις με διασυννοριακές επιπτώσεις, όπως προβλέπονται στο άρθρ. 65 ΕΚ, κατά το οποίο τα μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να είναι αναγκαία για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς¹³.

Δυνάμει της ανωτέρω νομικής βάσης το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε της 15-16 Οκτωβρίου 1999 καθόρισε το πρώτο πενταετές (1999-2004) χρονοδιάγραμμα για τη δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις¹⁴. Εν συνεχεία το

11. Για την «κοινοτικοποίηση» στο επίπεδο του διεθνούς δικονομικού δικαίου των κρατών μελών της ΕΕ βλ. *Σαχπεκίδου*, Η κοινοτικοποίηση της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, Αρμ 2001, 1620-1627· *Χριστιανός*, Δικονομική εναρμόνιση στον ευρωπαϊκό χώρο σε *Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων/Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης*, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δικονομικό Δίκαιο, 2007, 27-48 (ιδιαίτερα σ. 33-35)· *Γέσιου-Φαλτσή* (2006), 220-236· *Staudinger*, From international conventions to the Treaty of Amsterdam and beyond: What has changed in judicial cooperation in civil matters?, EuLF 2007, 257-266.

12. Μεταφερθείσα από τον τρίτο πυλώνα, στον οποίο ισχύει η διακυβερνητική συνεργασία (και στον οποίο παρέμειναν τα θέματα «Αστυνομικής και Δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις») στον πρώτο πυλώνα.

13. Βλ. αναλυτικότερα *Νάσκου-Περράκη* σε *Σκουρής*, Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2003, 650-656· *Χριστογιαννόπουλος*, κ.λπ. σε Ερμηνεία κατ' άρθρο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας – II Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Άρθρα 1-80), 2003, 400-404· *Staudinger /Leible*, Article 65 of the EC Treaty in the EC System of Competencies, EuLF 2000/01, 225-235.

14. Τα σημαντικότερα νομοθετήματα που εξεδόθησαν σύμφωνα με τις εντολές του Συμβουλίου του Τάμπερε (περίοδος 1999-2004) είναι: α. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1346/2000 της 29ης Μαΐου 2000 περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (ΕΕ 30.6.2000, L 160/1-18), β. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 της 28ης Μαΐου 2001 για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 27.6.2001, L 174/1-24), γ. Απόφαση του Συμβουλίου 2001/470/ΕΚ της 28ης

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 4-5 Νοεμβρίου 2004 ενέκρινε το πολυετές Πρόγραμμα της Χάγης (αφορά την περίοδο 2005-2010) για την ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης¹⁵. Ενόψει της λήξης της περιόδου οι Υπουργοί Δικαιοσύνης των κρατών μελών ήδη μελετούν το Πρόγραμμα που θα διαδεχθεί το Πρόγραμμα της Χάγης για την περίοδο 2010-2015¹⁶.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας σε υποθέσεις εξωσυμβατικών ενοχών, όπως ειδικότερα ρυθμίζεται από το άρθρ. 5 §3 του ΚανΒρ Ι*. Κατ' αυτό «Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος: ... (§3) ως προς

Μαΐου 2001 (ΕΕ 27.6.2001, L 174/25-31) σχετικά με τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου για αστικές και εμπορικές υποθέσεις που στοχεύει στην ενίσχυση των μηχανισμών δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών (σημειωτέον ότι η 26^η Οκτωβρίου έχει καθιερωθεί ως ευρωπαϊκή ημέρα εορτασμού της πολιτικής δικαιοσύνης), **δ.** Οδηγία 2002/8/ΕΚ της 27ης Ιανουαρίου 2003 για βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη επί διασυνοριακών διαφορών μέσω της θέσπισης στοιχειωδών κοινών κανόνων σχετικά με το ευεργέτημα πενίας στις διαφορές αυτές (ΕΕ 31.1.2003, L 26/41-47) - (ενσωμάτωση στην Ελλάδα με το ν. 3226/2004), **ε.** Κανονισμός (ΕΚ) 743/2002 της 25ης Απριλίου 2002 για τη θέσπιση γενικού κοινοτικού πλαισίου δραστηριοτήτων προς διευκόλυνση της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις (ΕΕ 1.5.2002, L 115/1-5), **στ.** Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 της 27ης Νοεμβρίου 2003 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας (ΕΕ 23.12.2003, L 338/1-29) - (ο οποίος κατήργησε τον Καν. 1347/2000), **ζ.** Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 805/2004 για τη θέσπιση ευρωπαϊκού εκτελεστού τίτλου για μη αμφισβητούμενες αξιώσεις (ΕΕ 30.4.2004, L 143/15-39), **η.** Οδηγία 2004/80/ΕΚ της 29ης Απριλίου 2004 για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων (ΕΕ 6.8.2004, L 261/15-189).

15. Τα σημαντικότερα νομοθετήματα που εξεδόθησαν σύμφωνα με το ανωτέρω Πρόγραμμα από το 2005 έως και σήμερα (2009) είναι: **α.** Κανονισμός (ΕΚ) 1896/2006 της 12ης Δεκεμβρίου 2006 για τη θέσπιση διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής (ΕΕ 30.12.2006, L 399/1-32), **β.** Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 861/2007 της 11ης Ιουλίου 2007 για τη θέσπιση ευρωπαϊκής διαδικασίας μικροδιαφορών (ΕΕ 31.7.2007, L 199/1-22), **γ.** Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II) - (ΕΕ 31.7.2007, L 199/40-49), **δ.** Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1393/2007 της 13ης Νοεμβρίου 2007 περί επιδόσεως και κοινοποιήσεως στα κράτη μέλη δικαστικών και εξωδίκων πράξεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 10.12.2007, L 324/79-120), **ε.** Οδηγία 2008/52/ΕΚ της 21ης Μαΐου 2008 για ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (προθεσμία εναρμόνισης έως 21 Μαΐου 2011) - (ΕΕ 24.5.2008, L 136/3-8), **στ.** Κανονισμός (ΕΚ) της 17ης Ιουνίου 2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I) - (ΕΕ 4.7.2008, L 177/6-16), **ζ.** Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 4/2009 της 18ης Δεκεμβρίου 2008 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 10.1.2009, L 7/1).

16. Βλ. και Συνθήκη της Λισσαβώνας (ΕΕ 17.12.2007, C 306/1-0229) με την οποία (με την αυτονόητη επιφύλαξη θέσης της σε ισχύ) το άρθρ. 65 ΕΚ αντικαθίσταται (ουσιαστικά τροποποιείται εν μέρει) και με την §2 του νέου άρθρ. 65 αυτής (άρθρ. 81 βάσει της νέας αριθμησης της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) αυξάνεται η ενδεικτική απαρίθμηση των τομέων για τη λήψη μέτρων για την καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, όπως για την ουσιαστική πρόσβαση στη δικαιοσύνη, για την ανάπτυξη εναλλακτικών μεθόδων επίλυσης των διαφορών, κ.αλ.

* Εφεξής κάθε παραπομπή σε άρθρο, χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση, νοείται στον ΚανΒρ Ι.

ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός».

Ως δικαιοδοσία ορίζεται η από το νόμο οριοθετημένη εξουσία της πολιτείας για την άσκηση δικαστικής λειτουργίας¹⁷. Αυτή καθορίζεται και προσδιορίζεται σε αναφορά με κάποιον τόπο. Αυτή προσδιορίζει τον τόπο, ενώπιον των δικαστηρίων του οποίου, ο εναγόμενος δικαιούται να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Τα δικαστήρια εδρεύουν σε συγκεκριμένο κράτος (και σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζεται η εδαφική επικράτεια εκάστου κράτους). Τα δικαστήρια ενός κράτους έχουν δικαιοδοσία να επιληφθούν ορισμένης υπόθεσης διότι, συνήθως, είτε στην επικράτεια του εν λόγω κράτους έλαβε χώρα συγκεκριμένο γεγονός (ή συγκεκριμένη παράλειψη) είτε σημαντικό στοιχείο της υπόθεσης εντοπίζεται σ' αυτήν (π.χ. η κατοικία του εναγομένου, η τοποθεσία του ακινήτου, κ.λπ.). Διεθνής δικαιοδοσία, επομένως, είναι η υπαγωγή συγκεκριμένης διαφοράς στα εγχώρια δικαστήρια και όχι τα δικαστήρια κάποιας αλλοδαπής πολιτείας, όταν συντρέχει περίπτωση κατά την οποία συγκεκριμένη διεθνής πολιτική διαφορά συνάπτεται με κάποιο στοιχείο ξένο προς την ελληνική πολιτεία γιατί ένας ή όλοι οι διάδικοι είναι αλλοδαποί ή τα παραγωγικά της δικαιολογικής σχέσης γεγονότα σχετίζονται με κάποια ξένη πολιτεία¹⁸.

Ως εξωσυμβατική δε ενοχή νοείται η ενοχή (δέσμευση) η οποία δεν απορρέει από μία σύμβαση, δεν πηγάζει από συναφθείσα μεταξύ των διαδίκων μερών συμφωνία.

Ως προς τη διαφορά που εντοπίζεται στους όρους «εξωσυμβατικές ενοχές», που προσδιορίζει το θέμα της παρούσας και «ενοχές εξ αδικοπραξίας (ή οιονεί αδικοπραξίας)», που αναφέρεται στην ανωτέρω διάταξη του ΚανBr I και εάν αυτοί ταυτίζονται ή όχι λεκτέα τα ακόλουθα:

Όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια το περιεχόμενο όρων και εννοιών που προέρχονται από τα δικαιοδικά συστήματα των κρατών μελών σε αρκετές περιπτώσεις δεν ταυτίζονται με το αντίστοιχο περιεχόμενο και εύρος που αποδίδεται εις αυτά όταν

17. Κατά τη στενή του όρου έννοια, ενώ κατά την ευρεία έννοια περιλαμβάνεται και η διοίκηση της δικαιοσύνης δηλαδή ο προσδιορισμός και η πλήρωση των προϋποθέσεων, από την ύπαρξη των οποίων εξαρτάται η επιτυχία και η εύρυθμη λειτουργία των δικαστηρίων κατά την απονομή της δικαιοσύνης – βλ. *Βαθρακοκόιλης*, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Α' - Άρθρα 1 – 220, 1994, υπ' άρθρ. 1, 23 (αρ. 1).

18. Βλ. *Βαθρακοκόιλης* (1994), υπ' άρθρ. 3, 83 (αρ. 1). Βλ., επίσης, και αρ. 4 όπου αναφέρεται ότι ο κανόνας της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών πολιτικών δικαστηρίων και σε ιδιωτικές διεθνείς διαφορές έχει ως προϋπόθεση σύνδεσμο αυτών με την ελληνική πολιτεία με κάποιο στοιχείο θεμελιωτικό αρμοδιότητας ελληνικών πολιτικών δικαστηρίων κατά τις γενικές, περί γενικών και ειδικών δωσιδικιών, διατάξεις, χωρίς να συνάπτεται προς τη διεθνή δικαιοδοσία το ζήτημα του εφαρμοστέου ουσιαστικού δικαίου, το οποίο ερευνάται από τα ημεδαπά δικαστήρια αν και εφόσον υφίσταται δικαιοδοσία αυτών προς επιδίκαση της οικείας διαφοράς.

χρησιμοποιούνται σε νομοθετήματα της ΕΕ. Κρίθηκε, επομένως, σκοπιμότερη η χρήση του όρου «εξωσυμβατικές ενοχές» αφού η έννοια του όρου ενοχή εξ αδικοπραξίας (ή οιονεί αδικοπραξίας) του άρθρου 5 §3, έχει θεωρηθεί από το ΔΕΚ¹⁹ ότι «περιλαμβάνει κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά «διαφορές εκ συμβάσεως» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1»²⁰.

Επίσης, ο αυτός όρος χρησιμοποιείται και από τον Κανονισμό ΡΩΜΗ ΙΙ²¹. Ειδικότερα αναφέρεται στον τίτλο αυτού, στο άρθρ. 1 §1 που καθορίζει το ουσιαστικό του πεδίο εφαρμογής, ορίζοντας ότι «[ο] παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις εξωσυμβατικές ενοχές αστικού κα εμπορικού δικαίου, σε περίπτωση που περιλαμβάνουν σύγκρουση δικαίων»²², στο άρθρ. 2 §1 που φέρει τον τίτλο «Εξωσυμβατικές ενοχές» κατά το οποίο εμπίπτουν ζημίες ως συνέπεια τόσο αδικοπραξιών, όσο και αδικαιολογήτου πλουτισμού, διοίκησης αλλοτρίων και ευθύνης από διαπραγματεύσεις και στο άρθρ. 4 §1 με το οποίο θεσπίζεται ο γενικός κανόνας για το εφαρμοστέο δίκαιο επί εξωσυμβατικής ενοχής που απορρέει από αδικοπραξία.

Για τη συνολική παρουσίαση του αντικειμένου της ανά χείρας εργασίας, θα επιχειρηθεί, στο **Α΄ Κεφάλαιο**, ανάλυση του ΚανΒρ Ι, ως προς τα αναγκαίως σχετιζόμενα με την παρούσα σημεία του, στα επόμενα δε δύο κεφάλαια, ανάλυση του πεδίου εφαρμογής του άρθρ. 5 §3 (**Β΄ Κεφάλαιο**), και προσδιορισμός και εν τέλει ανεύρεση του τόπου/ων του ζημιολογικού γεγονότος και κατ' ακολουθία του/των έχοντος/εχόντων διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίων (**Γ΄ Κεφάλαιο**). Τέλος, η παρούσα θα ολοκληρωθεί με την παράθεση ορισμένων τελικών εκτιμήσεων.

¹⁹. Βλ. Απόφ. 27.9.1988, υπόθ. 189/87, Καλφέλης κατά Schröder, κ.λπ., Συλλ. 1988, 5579, σκ. 18 και διατακτικό.

²⁰. Βλ. Απόφ. 7.3.1995, υπόθ. C-68/93, Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA, Συλλ. 1995, I-450, σκ. 37 και Απόφ. 19.9.1995, υπόθ. C-364/93, Antonio Marínari κατά Lloyd's Bank plc και Zubaidi Trading Company, Συλλ. 1995, I-2733, σκ. 18 στις οποίες το ΔΕΚ αναφέρεται σε «εξωσυμβατική αστική ευθύνη». Βλ. επίσης, *Κρεμλής σε Κεραμείς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1989), 67 (αρ. 27) όπου αναφέρεται ότι το «Το άρθρο 5 σημείο 3 (εννοεί της ΣΒρ) θεσπίζει ειδική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας για υποθέσεις εξωσυμβατικής ευθύνης». Briggs, *The Brussels Convention*, Yb Eur.L. 1996, 487-514/514 in f. Βλ., τέλος, και έκδοση του ΚανΒρ Ι στην πορτογαλική γλώσσα, όπου το άρθρ. 5 §3 αναφέρεται σε «*matéria extracontratual*» και όχι σε «ενοχές εξ αδικοπραξίας».

²¹. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη ΙΙ) - (ΕΕ 31.7.2007, L 199/40-49).

²². Κατ' αντιδιαστολή προς το πεδίο εφαρμογής του μετέπειτα θεσπισθέντα Κανονισμού ΡΩΜΗ Ι για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (βλ. Κανονισμός (ΕΚ) της 17ης Ιουνίου 2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι) - (ΕΕ 4.7.2008, L 177/6-16)).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ Ι

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Εντός του αναφερθέντος ανωτέρω πλαισίου στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις το σπουδαιότερο (και το πρώτο από χρονικής απόψεως) από τα θεσπισθέντα νομοθετήματα είναι ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 44/2001 της 22ας Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις²³, όπως τροποποιηθείς, ισχύει²⁴.

Ο ΚανΒρ Ι αντικατέστησε τη ΣΒρ, η οποία, όμως, εξακολουθεί να εφαρμόζεται (μόνο) σε όσες υποθέσεις δεν υπάγονται στο χρονικό πεδίο εφαρμογής της καθώς και για τα εδάφη τα οποία εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι αλλά υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της ΣΒρ²⁵. Σε μεγάλο μέρος ο ΚανΒρ Ι επαναλαμβάνει τις ίδιες ρυθμίσεις που περιέχονται στη ΣΒρ ενώ περιέχει και νέες οι οποίες κρίθηκαν απαραίτητες για τον εκσυγχρονισμό αυτών τόσο σε θέματα καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας, όσο και σε θέματα αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων²⁶.

23. ΕΕ 16.1.2001, L 12/1.

24. Ειδικότερα από τους Κανονισμούς (ΕΚ) αριθ. 1496/2002 της 21ης Αυγούστου 2002 (ΕΕ 22.8.2002, L 225/13), αριθ. 1937/2004 της 9ης Νοεμβρίου 2004 (ΕΕ 10.11.2004, L 334/3), αριθ. 2245/2004 της 27ης Δεκεμβρίου 2004 (ΕΕ 28.12.2006, L 381/10), αριθ. 1791/2006 της 20ης Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ 20.12.2006, L 363/1), αριθ. 280/2009 της 6ης Απριλίου 2009 (ΕΕ 7.4.2009, L 93/13), από την Πράξη των όρων προσχώρησης των 12 νέων κρατών μελών κατά τη διεύρυνση του 2004 (10 νέα κράτη μέλη) και 2007 (δύο νέα κράτη μέλη) και διορθώθηκε (βλ. ΕΕ 24.11.2001, L 307/28). Οι ως άνω τροποποιήσεις δεν αφορούν το κείμενο του ΚανΒρ Ι αλλά επέφεραν τις αναγκαίες προσαρμογές στα συνοδεύοντα αυτόν παραρτήματα.

25. Βλ. άρθρ. 68 §1.

26. Για την αντικατάσταση της ΣΒρ από τον ΚανΒρ Ι και τις επελθούσες αλλαγές και τροποποιήσεις και γενικά για τον ΚανΒρ Ι, βλ. μεταξύ άλλων, *Βασιλακάκης*, Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, που αφορούν στη διεθνή δικαιοδοσία, Αρμ 2001, 1671-1682· ο ίδιος, Κανονισμός 44/2001 (Βρυξέλλες Ι): Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση επί περιουσιακών διαφορών σε Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων/Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δικονομικό Δίκαιο, 2007, 51-92· *Ταγαράς*, Η αναθεώρηση της Σύμβασης των Βρυξελλών με τον Κανονισμό 44/2001, ΝοΒ 2004, 1143-1168· ο ίδιος, *La révision et communautarisation de la Convention de Bruxelles par le règlement 44/2001*, CDE 2003, 399-432· *Alexandre/Huet*, *Compétence, Reconnaissance et Exécution (Matières civile et commerciale)*, Rép. communautaire Dalloz 2007, 1-87· *Beraudo J.-P.*, *Le Règlement (CE) du Conseil du 22 décembre 2000 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale*, JDI 2001, 1033-1084· *Droz/Gaudemet-Tallon*, *La transformation de la Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 en Règlement du Conseil concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale*, RCDIP 2001, 601-652· *Harris*, *The Brussels Regulation*, Civ. Just. Q 2001, 218-224· *Nuyts*, *La communautarisation de la convention de Bruxelles: le règlement 44/2001 sur la compétence*

Ο ΚανΒρ Ι εφαρμόζεται επί αστικών και εμπορικών υποθέσεων διασυνοριακού χαρακτήρα. Θα πρέπει δηλ. η ένδικη υπόθεση να παρουσιάζει κάποιο στοιχείο διασυνοριακότητας. Τόσο στον ΚανΒρ Ι όσο και στη ΣΒρ δεν περιλαμβάνεται σχετική ρύθμιση η οποία να ορίζει σχετικά.

Ως προς τη ΣΒρ γινόταν δεκτό, ότι όπως προκύπτει από τον τίτλο της, το προοίμιό της όσο και από τις επιμέρους διατάξεις της, αντικείμενο ρύθμισης ήταν αποκλειστικά οι διεθνείς ιδιωτικές διαφορές, οι ιδιωτικές δηλ. διαφορές που εμφάνιζαν κάποιο στοιχείο αλλοδαπότητας ενώ οι καθαρώς εσωτερικές υποθέσεις θα κριθούν σύμφωνα με το εκάστοτε ισχύον εθνικό δίκαιο²⁷. Βασικό κριτήριο αποτελούσε η κατοικία των διαδίκων μερών σε διαφορετικά συμβαλλόμενα κράτη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι δυνατόν μία υπόθεση, παρά το γεγονός ότι τα διάδικα μέρη κατοικούν στο ίδιο συμβαλλόμενο κράτος, να εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο της ΣΒρ, όπως λ.χ. στα πλαίσια του άρθρου 5 §1, εάν δηλ. υφίστανται «διεθνείς πτυχές της υπόθεσης»²⁸.

Τα ως άνω πρέπει να γίνουν δεκτά και ως προς το ρυθμιστικό πεδίο του ΚανΒρ Ι. Ενδεχομένως, προς το σκοπό προσδιορισμού της έννοιας υποθέσεων διασυνοριακού χαρακτήρα να ανατρέξουμε στον Κανονισμό (ΕΚ) 1896/2006 στο άρθρ. 3 του οποίου²⁹ ως διασυνοριακή υπόθεση νοείται εκείνη κατά την οποία τουλάχιστον ένας εκ των διαδίκων έχει την κατοικία του ή τη συνήθη διαμονή του σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου. Αποφασιστικό κριτήριο δηλ. για την εφαρμογή του εν λόγω Κανονισμού αποτελεί η κατοικία ενός εκ των διαδίκων σε άλλο κράτος μέλος απ' αυτό του forum.

Πλέον, όμως, αυτού του κριτηρίου, ιδιαίτερως σημαντική είναι η επανομαζόμενη απόφαση Owusu³⁰ του ΔΕΚ. Με αυτήν το ΔΕΚ απεφάνθη ότι α. παρά το γεγονός ότι αμφότεροι οι διάδικοι ήταν κάτοικοι Ηνωμένου Βασιλείου, η ΣΒρ ετύγχανε εφαρμογής διότι η υπόθεση εμφάνιζε στοιχεία αλλοδαπότητας³¹, στοιχεία δηλ. τα οποία συνδέονταν με άλλο κράτος και μάλιστα μη συμβαλλόμενο κράτος στη

judiciaire et l' effet des décisions en matière civile et commerciale, J. trib No. 6035 (2001), 913 - 922· Stadler, From the Brussels Convention to Regulation 44/2001: cornerstones of a European law of civil procedure, C.M.L. Rev. 2005, 1637-1661.

27. Βλ. Ταγαράς σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 22-23 (αρ. 11).

28. Βλ. Ταγαράς σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1996), 14 (αρ. 11) με αναφορά σε απόφαση του Πρωτοδικείου Ρότερνταμ το οποίο εδέχθη εφαρμογή της ΣΒρ παρότι η κατοικία των μερών βρισκόταν στο ίδιο συμβαλλόμενο κράτος και ειδικότερα επρόκειτο για σύμβαση μεταφοράς προς μη συμβαλλόμενο κράτος με παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων συμβαλλόμενου κράτους διάφορου εκείνου της κατοικίας των μερών.

29. Και κατά, βέβαια, ρητή αναφορά μόνο για τους σκοπούς εφαρμογής του εν λόγω Κανονισμού.

30. Απόφ. 1.3.2005, υπόθ. C-281/02, Owusu κατά Jackson, Συλλ. 2005, I-1383.

31. Βλ. σκ. 25, 34 και 35 της απόφασης Owusu.

ΣΒρ³² και β. ο αναγνωριζόμενος, κυρίως στα δίκαια του common law, θεσμός του «forum non conveniens»³³ δεν αναγνωρίζεται και δεν επιτρέπεται από το καθιερούμενο από τη ΣΒρ σύστημα διεθνούς δικαιοδοσίας³⁴ και κατ' ακολουθία και από τον ΚανΒρ Ι.

2. Ερμηνεία ΚανΒρ Ι

2.1. Γενικά

Ο ΚανΒρ Ι ως παράγωγο κοινοτικό δίκαιο τυγχάνει αμέσου εφαρμογής σε όλα τα κράτη μέλη (249 ΕΚ) και εφαρμόζεται και κατ' ακολουθία ερμηνεύεται από τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών χωρίς την ανάγκη ενσωμάτωσής του στο σύστημα του εκάστοτε ισχύοντος εθνικού δικαίου. Ως κοινοτικό δίκαιο ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο και εφαρμόζονται οι ίδιες μέθοδοι ερμηνείας όπως και για το λοιπό κοινοτικό δίκαιο. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί, ως και ανωτέρω αναφέρεται, ότι ο ΚανΒρ Ι αντικατέστησε τη ΣΒρ, η οποία είχε ήδη τύχει εκτεταμένης ερμηνείας τόσο από το ΔΕΚ όσο και από τα εθνικά δικαστήρια και κατά συνέπεια, παρά το γεγονός ότι η ΣΒρ αποτελούσε διεθνή σύμβαση, ο ΚανΒρ Ι θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με όσα είχαν γίνει ερμηνευτικώς δεκτά υπό το καθεστώς ισχύος της ΣΒρ. Σκοπός του κοινοτικού νομοθέτη ήταν να διασφαλισθεί η συνέχεια μεταξύ της ΣΒρ και του ΚανΒρ³⁵. Κατά συνέπεια τόσο οι αποφάσεις του ΔΕΚ όσο και οι επεξηγηματικές εκθέσεις που συνόδευσαν την αρχική μορφή της ΣΒρ, καθώς επίσης και στις μεταγενέστερες τροποποιήσεις της διατηρούν την ερμηνευτική αξία τους και πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν και κατά την ερμηνεία του ΚανΒρ Ι. Εξαίρεση αποτελούν μόνο οι διατάξεις οι οποίες τροποποιήθηκαν και ως εκ τούτου θα πρέπει να αξιολογείται η χρησιμότητα του υπάρχοντος ερμηνευτικού υλικού που προέκυψε υπό το κράτος ισχύος των αναθεωρηθεισών διατάξεων. Στη συνέχεια θα

32. Εν προκειμένω στην Τζαμάικα, στο έδαφος της οποίας τελέστηκαν οι επίμαχες πράξεις.

33. Κατά τον οποίο εθνικό δικαστήριο μπορεί να αποποιηθεί τη δικαιοδοσία του με το σκεπτικό ότι δικαστήριο, το οποίο έχει επίσης διεθνή δικαιοδοσία και ευρίσκεται σε άλλο κράτος, είναι αντικειμενικά καταλληλότερο για την εκδίκαση της διαφοράς, ήτοι ενώπιον του οποίου η διαφορά μπορεί να εκδικασθεί κατά πρόσφορο τρόπο, λαμβανομένων υπόψη των συμφερόντων όλων των διαδίκων και της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης - βλ. σκ. 8 της απόφασης Owusu· *Μουσταΐρα*, Forum non conveniens - Η επιείκεια στο πλαίσιο της νομιμότητας, 1995, passim και ειδικότερα για τον τρόπο αντιμετώπισης του εν λόγω θεσμού από την αγγλική νομολογία μετά την έναρξη ισχύος της ΣΒρ σ. 129-147· *Dickinson*, Legal certainty and the Brussels Convention-Too much of a good thing? σε Forum shopping in the European judicial area, 2007, 115-136/124. Βλ. επίσης, σχολιασμό της απόφασης *Romano*, Le principe de sécurité juridique a l' épreuve des arrêts Gasser et Owusu, CDE 2008, 175-210/194 επ και *Fentiman R.*, Civil jurisdiction and third States: OWUSU and after, C.M.L.Rev. 2006, 705-734.

34. Βλ. σκ. 48 και διατακτικό της απόφασης Owusu.

35. Βλ. σκ. 19 του Προοιμίου ΚανΒρ Ι.

εξετασθεί το πλαίσιο της ερμηνευτικής αρμοδιότητας του ΔΕΚ (υπό 2.2.) και οι μέθοδοι ερμηνείας αυτό εφαρμόζει (υπό 2.3.).

2.2. Ερμηνευτική αρμοδιότητα του ΔΕΚ

Κατά το άρθρ. 234 ΕΚ, δικαστήριο κάθε κράτους μέλους έχει τη δυνατότητα (ή εάν η απόφασή του δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα, «οφείλει») να απευθύνει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ σχετικά με την ερμηνεία των αναφερομένων στην εν λόγω διάταξη νομοθετικών πράξεων τόσο πρωτογενούς όσο και παραγώγου κοινοτικού δικαίου.

Κατ' ακολουθία και η ερμηνεία των διατάξεων του ΚανBr I περιλαμβάνεται στην αρμοδιότητα του ΔΕΚ. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρ. 68 ΕΚ, ειδικά ως προς την ερμηνεία των πράξεων που εκδίδονται βάσει των διατάξεων των άρθρ. 61 έως 69 ΕΚ, (μεταξύ των οποίων και ο ΚανBr I) και αυτών των ίδιων των διατάξεων της Συνθήκης, το ΔΕΚ διατηρεί την ερμηνευτική του αρμοδιότητα μέσω των προδικαστικών ερωτημάτων, αλλά σύμφωνα με τις τιθέμενες στην παρ. 1 του άρθρ. αυτού προϋποθέσεις³⁶.

Ειδικότερα η ερμηνεία αφορά μόνο διατάξεις του ΚανBr I και όχι εθνικών διατάξεων ακόμη και εάν αυτές αφορούν τον καθορισμό της δικαιοδοσίας δικαστηρίων του ιδίου κράτους³⁷. Όπως επίσης, δεν περιλαμβάνονται διατάξεις του ΚανBr I οι οποίες παραπέμπουν στην εφαρμογή εθνικών δικαίων, π.χ. τα άρθρ. 4 §1, 31 και 59. Το τιθέμενο ερώτημα πρέπει να ανακύπτει στα πλαίσια υπόθεσης η οποία εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου και μάλιστα θα πρέπει η απόφαση από το ΔΕΚ να είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης. Τέλος, η κυριότερη διαφορά που εντοπίζεται μεταξύ των προϋποθέσεων που θέτει το άρθρ. 68 ΕΚ έναντι του άρθρ. 234 ΕΚ είναι το γεγονός ότι δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΚ έχουν μόνο τα δικαστήρια των οποίων η απόφαση δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα και όχι, όπως ως προς το λοιπό πρωτογενές και παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, τα δικαστήρια οιασδήποτε βαθμού³⁸.

36. Βλ. διεξοδικά *Magnus* σε *Magnus/Mankowski*, Brussels I Regulation, 2007, 39-44 (αρ. 111-130)· *Γέσιου-Φαλτσή* (2006), 314-317.

37. Βλ. Απόφ. 28.3.1995, υπόθ. C-346/1993, Kleinwort κατά City of Glasgow, Συλλ. 1995, I-615.

38. Σύμφωνα με το άρθρ. 2 του από 3.6.1971 Πρωτοκόλλου για την ερμηνεία από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος είχαν και τα δευτεροβάθμια δικαστήρια πλέον των ανωτάτων δικαστηρίων (των οποίων δηλαδή οι αποφάσεις δεν υπέκειντο σε ένδικα μέσα).

Ο περιορισμός αυτός ετέθη από την ανησυχία μήπως υπερφορτωθεί το ΔΕΚ από την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων κυρίως στα θέματα του ασύλου. Προς αντιστάθμισμα του περιορισμού αυτού θεσπίσθηκε η παρ. 3 του άρθρ. 68 ΕΚ κατά την οποία προβλέπεται η δυνατότητα έκδοσης απόφασης από το ΔΕΚ κατόπιν αιτήματος του Συμβουλίου, της Επιτροπής ή κράτους μέλους ως προς την ερμηνεία των διατάξεων του τίτλου IV και των βάσει αυτών εκδιδόμενων πράξεων. Πάντως ως και σήμερα σχετική αίτηση δεν έχει υποβληθεί. Η ως δε άνω αφαίρεση της δυνατότητας υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων προς το ΔΕΚ από τα δικαστήρια οιασδήποτε βαθμίδας (πλην των ανωτάτων) επικρίνεται³⁹, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο πλήττεται η ταχύτητα στην απονομή της δικαιοσύνης και γενικότερα η ασφάλεια δικαίου, αφού θα πρέπει μία υπόθεση να διέλθει π.χ. και τους δύο βαθμούς δικαιοδοσίας και ο ΑΠ να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ με το ενδεχόμενο εν τέλει τα ελληνικά δικαστήρια να στερούνται διεθνούς δικαιοδοσίας προς εκδίκαση της προκείμενη υπόθεσης και κατ' ακολουθία να απορριφθεί ως απαράδεκτη η εν λόγω αγωγή⁴⁰.

2.3. Μέθοδοι Ερμηνείας

Οι μέθοδοι ερμηνείας τις οποίες εφαρμόζει το ΔΕΚ για την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου και κατ' ακολουθία και του ΚανΒρ Ι, είναι οι συνήθεις μέθοδοι που εφαρμόζονται για την ερμηνεία κάθε κανόνα δικαίου, δηλ. αυτές της γραμματικής, ιστορικής, συστηματικής και τελολογικής ερμηνείας⁴¹. Οι μέθοδοι αυτές δεν τελούν σε ιεραρχική σχέση μεταξύ τους κατά τρόπο η μία να αποκλείει την άλλη, αλλά εάν είναι δυνατό θα πρέπει να συνδυάζονται ούτως ώστε να ανευρεθεί το προσήκον νόημα του προς ερμηνεία κανόνα δικαίου του ΚανΒρ Ι⁴². Ομοίως δε και τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να εφαρμόζουν τις ως άνω μεθόδους όταν καλούνται να ερμηνεύσουν διατάξεις του ΚανΒρ Ι.

Το ΔΕΚ, ωστόσο, κατά την ερμηνεία της ΣΒρ αντιμετώπισε το ζήτημα εάν οι όροι αυτής θα πρέπει να ερμηνευθούν με παραπομπή στα εσωτερικά δίκαια των κρατών μελών ή με κοινοτικά κριτήρια, ώστε να επιτυγχάνεται η ομοιόμορφη κατανόηση και εφαρμογή της και εξ αρχής τάχθηκε υπέρ της δεύτερης επιλογής

39. «Αμφίβολης σκοπιμότητας» χαρακτηρίζεται η διάταξη του άρθρ. 68 ΕΚ από τον Pocar, βλ. Pocar (2005), 11. Βλ. και Νάσκου-Περράκη σε Σκουρής (2003), 663. Σημειωτέον πάντως ότι με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας (ΕΕ 17.12.2007, C 306/1–0229) το άρθρο 68 ΕΚ καταργείται και κατ' ακολουθία και οι αντίστοιχοι περιορισμοί που τίθενται.

40. Βλ. Βαθρακοκόλλης (2001), υπ' άρθρ. 3, σ. 35 (αρ. 3).

41. Βλ. Ταμαμίδης, Διεθνής δικαιοδοσία κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών στην περίπτωση της παυλιανής αγωγής (Ερμηνευτική προσέγγιση των άρθρ. 5 σημ. 3, 16 σημ. 1 & 5 και άρθρ. 24), 1999, 123.

42. Βλ. Magnus σε Magnus/Mankowski (2007), 34 (αρ. 100).

υιοθετώντας – καθιερώνοντας - (πλέον των ανωτέρω μεθόδων), τη λεγόμενη αυτόνομη ερμηνεία (η οποία ισχύει πλέον και για τον ΚανΒρ Ι). Η ερμηνεία αυτή αφενός στηρίχθηκε στο σύστημα και τους σκοπούς της ΣΒρ και αφετέρου στις γενικές αρχές που είναι κοινές στο σύνολο των δικαίων των κρατών μελών⁴³.

Ως προς τις λοιπές μεθόδους ερμηνείας πρέπει να επισημανθεί ότι αυτές πρέπει να προσαρμοσθούν εντός του πλαισίου στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν και εν προκειμένω του ΚανΒρ Ι. Ειδικότερα με τη γραμματική ερμηνεία προσπαθούμε να ανεύρουμε το γλωσσικό νόημα του κανόνα δικαίου όπως λογικά μπορεί να γίνει κατανοητό. Όταν το νόημα του κανόνα δικαίου είναι σαφές και απολύτως κατανοητό οφείλουμε να ακολουθήσουμε τη συγκεκριμένη ερμηνεία προς το σκοπό επιτεύξεως της ασφάλειας δικαίου και της ομοιόμορφης εφαρμογής του ΚανΒρ Ι σε όλα τα κράτη μέλη. Ιδιαίτερα σε νομικά κείμενα τα οποία δεν λειτουργούν στα πλαίσια μιας και μόνο εθνικής έννομης τάξης αλλά σε ένα διεθνικό επίπεδο, θα πρέπει να αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στη γραμματική ερμηνεία. Ζήτημα βεβαίως τίθεται από το γεγονός ότι το σύνολο κοινοτικό δίκαιο και άρα και ο ΚανΒρ Ι είναι διατυπωμένος σε όλες τις επίσημες εθνικές γλώσσες της ΕΕ και έκαστο κείμενο έχει την ίδια αυθεντική ισχύ. Ορισμένες φορές είναι χρήσιμο να ανατρέξει κάποιος και σε άλλες πλιν της μητρικής του γλώσσας εκδόσεις του ΚανΒρ Ι αφού κατ' αυτόν τον τρόπο ενδεχομένως να λυθούν ερμηνευτικά ζητήματα⁴⁴. Σε άλλες όμως περιπτώσεις αυτή η σύγκριση ενδεχομένως να δημιουργήσει περαιτέρω ερμηνευτικές δυσχέρειες όταν π.χ. χρησιμοποιούνται διαφορετικοί όροι στις αντίστοιχες εκδόσεις εκάστης επίσημης έκδοσης. Σ' αυτήν την περίπτωση προς το σκοπό επίτευξης μιας ομοιόμορφης ερμηνείας της εκάστοτε διάταξης αυτή θα επιτευχθεί σύμφωνα με τους σκοπούς και το γενικότερο πλαίσιο των τμήματος κανόνων του οποίου και αυτή αποτελεί τμήμα⁴⁵.

43. Βλ. Γέσιου-Φαλτσή (2006), 320. Ειδικότερα το ΔΕΚ, ορισμένες φορές, τουλάχιστον, στις πρώτες του αποφάσεις επί της ερμηνείας διατάξεων της ΣΒρ έχει εφαρμόσει τη συγκριτική μέθοδο. Συγκεκριμένα συνέκρινε τις λύσεις που έχουν δοθεί σε αντίστοιχα θέματα από τα εθνικά δίκαια των συμβαλλομένων κρατών και άλλοτε συνήγαγε γενικές αρχές κοινές για όλα τα συμβαλλόμενα κράτη και αντίστοιχα, αυτόνομα και πάλι, ερμήνευσε τη σχετική διάταξη και άλλοτε επισημαίνοντας τις διαφορές που υφίστανται στα εθνικά δίκαια εξήγαγε αντίστοιχα συμπεράσματα, προβαίνοντας, πλήρως, σε αυτόνομη και ανεξάρτητη ερμηνεία της υπ' όψιν διάταξης βλ. *Kerameus*, *La procédure civile nationale dans le cadre du droit communautaire* σε *La réception du droit communautaire en droit privé des États membres* sur la direction de J.-S. Bergé/M.-L. Niboyet, 2003, 145–152/146–147.

44. Βλ. Απόφ. 6.10.1976, υπόθ. 14/76, A. De Bloos, SPRL κατά Société en commandite par actions Bouyer Συλλ. 1976, 1497 (ελληνική ειδική έκδοση 553), σκ. 9/12 με την οποία προκειμένου να ερμηνευθεί ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής που αναφέρεται στο άρθρ. 5 §1 ΣΒρ το ΔΕΚ προέβη σε σύγκριση του ιταλικού και γερμανικού κειμένου της ΣΒρ.

45. Βλ. Απόφ. 27.10.1977, υπόθ. 30/77, Régina κατά Pierre Bouchereau Συλλ. 1977, 1999 (ελληνική ειδική έκδοση 617), σκ. 13/14.

Με την ιστορική μέθοδο προσπαθούμε να αποκαλύψουμε το σκοπό και τον αληθινό νόημα του κανόνα δικαίου μέσω της αναζήτησης της ιστορικής καταγωγής του συγκεκριμένου κανόνα⁴⁶. Χρήσιμα σ' αυτήν την έρευνα είναι τόσο το Προοίμιο του ΚανΒρ Ι όσο και οι συνοδευτικές εκθέσεις της ΣΒρ (αρχική και επόμενες κατά τις προσχωρήσεις νέων συμβαλλομένων κρατών)⁴⁷.

Με τη συστηματική μέθοδο προσπαθούμε να ανεύρουμε το νόημα του κανόνα δικαίου με έρευνα της θέσεώς του και της λειτουργίας του μέσα στο όλο σύστημα του δικαίου⁴⁸. Τούτο πραγματοποιείται σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες διατάξεις του τμήματος στο οποίο περιλαμβάνεται και η υπό ερμηνεία διάταξη και εν γένει για τον ΚανΒρ Ι το σύνολο των διατάξεων αυτού ή ενδεχομένως και άλλα νομοθετήματα τα οποία ρυθμίζουν παραπλήσια με τον ΚανΒρ Ι αντικείμενα ή βάσει αυτών να προσδιορισθούν όροι του ΚανΒρ Ι, όπως π.χ. ο όρος «κοινωνική ασφάλιση» το περιεχόμενο του οποίου οριοθετήθηκε σύμφωνα με τον ορισμό που περιλαμβάνεται στον Καν. 1408/1971⁴⁹.

Τέλος, με την τελολογική μέθοδο προσπαθούμε να ανεύρουμε το σκοπό της υπό ερμηνείας διάταξης και βάσει αυτού εν συνεχεία να προβούμε στην ερμηνεία της. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται αρκετά συχνά από το ΔΕΚ και συνήθως αποτελεί το αποφασιστικότερο κριτήριο βάσει του οποίου πραγματοποιείται η ερμηνεία της εκάστοτε διάταξης. Επιπλέον κριτήριο κατά την εφαρμογή της τελολογικής μεθόδου για την ανεύρεση του νοήματος της εκάστοτε διάταξης αποτελεί η θεωρία του «*effet utile*», δηλαδή το ΔΕΚ ερμηνεύει το κοινοτικό δίκαιο κατ' επιλογής αυτής της ερμηνείας η οποία λειτουργεί – συμβάλλει – αποτελεσματικά στην επίτευξη του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, το οποίο βεβαίως οδηγεί σε μία δυναμική ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου και ειδικότερα του ΚανΒρ Ι⁵⁰.

Επίσης, κατά την ερμηνεία του ΚανΒρ Ι, ο οποίος αποτελεί παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιεραρχικά ανώτερες διατάξεις του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου ως και οι γενικές αρχές που διατρέχουν το σύνολο κοινοτικό δίκαιο, όπως η απαγόρευση των διακρίσεων που θεσπίζεται με το

46. Βλ. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές³, 2002, §6, αρ. 13.

47. Υποστηρίζεται, πάντως, ότι η ιστορική ερμηνεία δεν μπορεί να έχει την ίδια αξία με τις άλλες μεθόδους και τούτο διότι οι κοινοτικοί κανόνες δεν μπορεί να κατανοούνται στατικά αλλά δυναμικά σύμφωνα με την εξελικτική τους πορεία στο πλαίσιο των εκάστοτε επιδιώξεων της ΕΕ, βλ. Γέσιου-Φαλτσή (2006), 322.

48. Βλ. Γεωργιάδης (2002), §6, αρ. 11.

49. Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) της 14ης Ιουνίου 1971 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (Κωδικοποιημένη έκδοση – ΕΕ 30.1.1997, L 28/1).

50. Βλ. Γέσιου-Φαλτσή (2006), 323.

άρθρ. 12 ΕΚ ή οι τέσσερις κοινοτικές ελευθερίες (ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων). Όπως, επίσης, υπ' όψη θα πρέπει να λαμβάνονται και οι διατάξεις και ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών της 4^{ης} Νοεμβρίου 1950 και τα μεταγενέστερα Πρωτόκολλα και ιδίως το άρθρο 6 αυτής με το οποίο καθιερώνεται το δικαίωμα της «δίκαιης δίκης» αφού σύμφωνα με το άρθρο 6 § 2 ΕΕ⁵¹ η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την ως άνω Σύμβαση.

3. Πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι

Το κεφάλαιο Ι του ΚανΒρ Ι, το οποίο περιλαμβάνει το άρθρ. 1 αυτού, τιτλοφορείται «πεδίο εφαρμογής». Ως τέτοιο κατά τους ορισμούς του άρθρου νοείται το «ουσιαστικό» πεδίο εφαρμογής και καταλαμβάνει, κατά την παρ. 1, τις αστικές και εμπορικές υποθέσεις, εξαιρουμένων των υποθέσεων που αναφέρονται στην παρ. 2. Ωστόσο για την ολοκληρωμένη θεώρηση της εμβέλειας εφαρμογής του ΚανΒρ Ι είναι απαραίτητη η οριοθέτηση όχι μόνο *ratione materiae* αλλά και *ratione personae, loci* και *temporis*. Προσπάθεια οριοθέτησης του πεδίου εφαρμογής του ΚανΒρ Ι⁵² από άποψη προσωπική, τοπική και χρονική, θα επιχειρηθεί στη συνέχεια, ενώ το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι θα εξεταστεί, κατωτέρω, στο Β' Κεφάλαιο της παρούσας, σε συνδυασμό με το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3.

3.1. Προσωπικό πεδίο εφαρμογής

Ο ΚανΒρ Ι δεν περιέχει σχετική ρητή ρύθμιση περί του προσωπικού πεδίου εφαρμογής του. Ωστόσο, όπως συνάγεται από τα άρθρ. 2 και 4 §1, απαραίτητο συνδετικό στοιχείο για τη θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων εκάστου κράτους μέλους είναι η ύπαρξη κατοικίας (ή αντίστοιχα έδρας του ν.π.) του εναγομένου εντός της εδαφικής επικράτειας των κρατών μελών⁵³. Το κριτήριο της

51. «Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου». Βλ. και Απόφ. 28.3.2000, υπόθ. C-7/98, Dieter Krombach κατά André Bamberski, Συλλ. 2000, I-1935, σκ. 27.

52. Διεξοδικότερα για το πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι βλ. Beraudo J.-P./Beraudo M.-J., *Convention de Bruxelles du 27 Septembre 1968, Convention de Lugano du 16 Septembre 1988, Règlement n° 44/2001 du Conseil du 22 Décembre 2000, Généralités et champs d'application*, Europe (fasc. 3000), 2007, 1-21.

53. Αντίστοιχη προϋπόθεση, όμως, δεν τίθεται ως προς την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων. Απαιτείται, δηλ., μόνο η απόφαση να έχει εκδοθεί από δικαστήριο κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της ύπαρξης κατοικίας των διαδίκων σε κράτος μέλος ή όχι και

ιθαγένειας παραμερίζεται και τα πρόσωπα που δεν φέρουν την ιθαγένεια κράτους μέλους (όπως και οι ανιθαγενείς), αλλά κατοικούν σε κράτος μέλος, υπάγονται στους αυτούς κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που εφαρμόζονται για τους ημεδαπούς, οι οποίοι κατοικούν σε κράτος μέλος⁵⁴.

Εξαίρεση στον ως άνω κανόνα τίθεται από την παρ. 2 του άρθρ. 4: α. ως προς τις υποθέσεις που αναφέρονται στο άρθρ. 22 και για τις οποίες καθιερώνεται αποκλειστική δικαιοδοσία του δικαστηρίου που καθορίζεται από τις διατάξεις του άρθρου αυτού, χωρίς, όπως ρητά αναφέρεται, να λαμβάνεται υπόψη η κατοικία και β. σε περίπτωση ρητής (κατόπιν συμφωνίας) παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας και σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του άρθρ. 23 (στο οποίο παραπέμπει η παρ. 2 του άρθρ. 4), για την εγκυρότητα μιας τέτοιας συμφωνίας και τη συνακόλουθη εφαρμογή της, με την επιπρόσθετη, όμως, προϋπόθεση ότι τουλάχιστον ένας εκ των διαδίκων πρέπει να έχει κατοικία ή εγκατάσταση σε κράτος μέλος⁵⁵.

3.2 Τοπικό πεδίο εφαρμογής

Το τοπικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι εκτείνεται, σε γενικές γραμμές, στο ίδιο πλαίσιο όπως και το κοινοτικό δίκαιο (πρωτογενές ή παράγωγο), πλην της Δανίας (κατ' αρχάς): αυτό προκύπτει τόσο από το άρθρ. 299 §1 ΕΚ⁵⁶ όσο και από το άρθρο 1 §3 κατά το οποίο ο όρος «κράτος μέλος» περιλαμβάνει όλα τα κράτη μέλη πλην της Δανίας.

Εφαρμόζεται δηλαδή στην εδαφική επικράτεια ενός εκάστου εκ των κρατών μελών. Εφαρμόζεται, επίσης, σύμφωνα με την παρ. 4 του ανωτέρω άρθρ. 299 ΕΚ, και στα ευρωπαϊκά εδάφη για τις εξωτερικές σχέσεις των οποίων υπεύθυνο είναι ένα κράτος μέλος. Ως προς τις υπερπόντιες χώρες και τα εδάφη (ανήκοντα σε κράτος μέλος ή εάν κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για τις εξωτερικές τους σχέσεις), μόνο τα αναφερόμενα στο παράρτημα ΙΙ της ΕΚ⁵⁷, κατά την παρ. 3 του ιδίου ως άνω άρθρ.

υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι η εκδικασθείσα διαφορά υπάγεται στο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι.

54. Βλ. άρθρ. 2 §2.

55. Παρά το γεγονός ότι δεν γίνεται από το άρθρ. 4 ρητή παραπομπή στο άρθρ. 24 («σιωπηρή» παρέκταση), κατά το οποίο δικαστήριο κράτους μέλους αποκτά διεθνή δικαιοδοσία εάν ο εναγόμενος παρίσταται χωρίς να αμφισβητεί τη δικαιοδοσία του επιληφθέντος δικαστηρίου ή εάν δεν πρόκειται για υποθέσεις που ρυθμίζονται από το άρθρ. 22, πρέπει να γίνει δεκτό ότι και με το άρθρ. 24 καθιερώνεται εξαίρεση από τον ως άνω κανόνα περί υπάρξεως κατοικίας ή εγκατάστασης του εναγομένου σε κράτος μέλος – πρβλ *Vlas* σε *Magnus/Mankowski* (2007), 76.

56. Δηλ.: α. για τα 15 «παλαιά» κράτη μέλη που απαριθμούνται στη διάταξη (πλην της Δανίας) και β. για τα υπόλοιπα 12 κράτη μέλη από τις Συνθήκες προσχώρησης της 16ης Απριλίου 2003 και 25ης Απριλίου 2005 (ΕΕ 23.9.2003, L 236/17 επ και 21.6.2005, L 157/11 επ, αντίστοιχα).

57. Βλ. ΕΕ 24.12.2002, C 325/159.

299 ΕΚ εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής⁵⁸, ενώ τα λοιπά εμπίπτουν στο τοπικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι⁵⁹.

Ως προς το ζήτημα της οριοθέτησης της εδαφικής επικράτειας εκάστου κράτους μέλους τόσο οι Συνθήκες όσο και ο ΚανΒρ Ι δεν περιέχουν σχετική ρύθμιση. Κατά συνέπεια θα τύχουν εφαρμογής οι αρχές του δημοσίου διεθνούς δικαίου⁶⁰. Ως εκ τούτου περιλαμβάνονται το έδαφος (με τη γεωγραφική και τη συνταγματική έννοια του όρου⁶¹), η αιγιαλίτιδα ζώνη, ο εναέριος χώρος και το υπέδαφος στα οποία τα κράτη ασκούν πλήρη κυριαρχία, για τον προσδιορισμό δε της διεθνούς δικαιοδοσίας και η υφαλοκρηπίδα⁶², στην οποία τα κράτη ασκούν συγκεκριμένα κυριαρχικά δικαιώματα⁶³.

Ειδικότερα ο ΚανΒρ Ι εφαρμόζεται σε ολόκληρη την εδαφική επικράτεια των:

α. Αυστρίας, Βελγίου, Βουλγαρίας, Γαλλίας⁶⁴, Γερμανίας, Ελλάδας, Εσθονίας, Ηνωμένου Βασιλείου⁶⁵, Ιρλανδίας, Ισπανίας⁶⁶, Ιταλίας⁶⁷, Λετονίας, Λιθουανίας, Λουξεμβούργου, Μάλτας, Ολλανδίας⁶⁸, Ουγγαρίας, Πολωνίας, Πορτογαλίας⁶⁹, Ρουμανίας, Σλοβακίας, Σλοβενίας, Σουηδίας, Τσεχίας και Φινλανδίας⁷⁰ και β. στην Κύπρο εξαιρούνται οι περιοχές των βρετανικών βάσεων του Ακρωτηρίου και της

58. Και περί του καθεστώτος των οποίων ρυθμίζουν οι διατάξεις των άρθρ. 182-188 ΕΚ.

59. Με την εξαίρεση των ανηκόντων στο Ηνωμένο Βασίλειο σύμφωνα με το εδ. β' της παρ. 3 του άρθρ. 299 ΕΚ.

60. Βλ. Απόφ. 27.2.2002, υπόθ. C-37/00, Herbert Weber κατά Universal Ogden Services Ltd, Συλλ. 2002, I-2013, σκ. 31.

61. Βλ. *Πρεβεδούρου σε Σκουρής* (2003), 1643.

62. Βλ. Απόφ. 27.2.2002, υπόθ. C-37/00, Herbert Weber κατά Universal Ogden Services Ltd, Συλλ. 2002, I-2013, σκ. 36 και διατακτικό.

63. Βλ. *Παπαγιάννης*, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο³, 2007, 193.

64. Εξαιρούνται τα γαλλικά υπερπόντια εδάφη και η Mayotte, βλ. και Γνωμοδότηση 1/03 του ΔΕΚ, ό.π., σκ. 15.

65. Περιλαμβανομένου του Γιβραλτάρ, το οποίο δεν αποτελεί μν τμήμα του Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά αποικία του Βρετανικού Στέμματος και εμπίπτει στο τοπικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρ. 299 ΕΚ (περί του καθεστώτος του Γιβραλτάρ βλ. Απόφ. 12.9.2006, υπόθ. C-145/04, Βασίλειο της Ισπανίας κατά Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, Συλλ. 2006, I-7917, σκ. 14-19).

66. Και στις Καναρίους Νήσους κατά την παρ. 2 εδ. α' του άρθρ. 299 ΕΚ.

67. Το Κράτος της Πόλης του Βατικανού και ο Άγιος Μαρίνος δεν περιλαμβάνονται αφού είναι ανεξάρτητα κράτη.

68. Εξαιρείται η Αρούμπα - βλ. και Γνωμοδότηση 1/03 του ΔΕΚ, ό.π., σκ. 15.

69. Καθώς και στις Αζόρες και στη Μαδέρα κατά την παρ. 2 εδ. α' του άρθρ. 299 ΕΚ.

70. Καθώς και στα νησιά Åland, κατά την παρ. 6 στοιχ. α' του άρθρ. 299 ΕΚ.

Δεκέλειας⁷¹, καθώς και οι περιοχές στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο⁷².

Τέλος, ως προς τη Δανία η οποία δεν συμμετείχε στην κοινοτικοποίηση των μέτρων που προβλέπονται στον τίτλο IV του τμήματος III της ΕΚ⁷³ και ειδικότερα ως προς τον καθορισμό, μεταξύ άλλων, της διεθνούς δικαιοδοσίας σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις εφαρμοστέα παρέμενε η ΣΒρ. Προκειμένου, όμως, να αρθεί αυτή η δυσλειτουργία και να επιτευχθεί ομοιόμορφη εφαρμογή και ερμηνεία των διατάξεων του ΚανΒρ I και των μέτρων εφαρμογής του σε όλα τα κράτη μέλη, μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ ΕΕ και Δανίας επελέγη η μέθοδος της «*παράλληλης συμφωνίας*»⁷⁴ και εν τέλει με την από 19.10.2005 Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Δανίας⁷⁵ επεκτάθηκε ουσιαστικά η εφαρμογή του ΚανΒρ I και στη Δανία⁷⁶, όχι όμως ως παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, αλλά μέσω διεθνούς σύμβασης και σύμφωνα με τις αρχές του δημοσίου διεθνούς δικαίου.

3.3. Χρονικό πεδίο εφαρμογής

Ο ΚανΒρ I εφαρμόζεται, σύμφωνα με το άρθρο 66 §1⁷⁷, σε όλες τις αγωγές που ασκούνται και τα δημόσια έγγραφα που εκδίδονται μετά την έναρξη ισχύος του σε κάθε κράτος μέλος τα δικαστήρια του οποίου επιλαμβάνονται της αντίστοιχης

71. Κατά την παρ. 6 στοιχ. α' του άρθρ. 299 ΕΚ, το έδαφος των οποίων εξαιρείται εν συνόλω από την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και κατά συνέπεια και του ΚανΒρ I.

72. Βλ. άρθρ. 1 §1 του Πρωτοκόλλου 10 της Πράξης Προσχώρησης του 2003 της Κύπρου στην Ε.Ε. (ΕΕ 23.9.2003, L 236/955), κατά το οποίο έχει ανασταλεί η εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου στις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο. Βλ., όμως και Απόφ. 28.4.2009, υπόθ. C-420/07, Αποστολίδης κατά Orams σε curia.eu με την οποία εκρίθη ότι η αναστολή εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στο βόρειο τμήμα της Κύπρου δεν εμποδίζει την εφαρμογή του ΚανΒρ I επί αποφάσεως που εκδόθηκε από δικαστήριο που εδρεύει στην υπό κυβερνητικό έλεγχο περιοχή αλλά αφορά ακίνητο το οποίο κείται στο εν λόγω βόρειο τμήμα (σκ. 38, 39 και διατακτικό της απόφασης).

73. Σύμφωνα με τα άρθρ. 1 και 2 του Πρωτοκόλλου αρ. 5 για τη θέση της Δανίας που προσαρτήθηκε στη Συνθήκη για την ΕΕ.

74. Βλ. διεξοδικότερα Γέσιου-Φαλτσή (2006), 573-577.

75. Βλ. την από 19. Οκτωβρίου 2005 Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 16.11.2005, L 299/62-67), με την οποία ρυθμίζονται, μεταξύ άλλων, θέματα που άπτονται σε τροποποιήσεις του ΚανΒρ I όσο και των μέτρων εφαρμογής του (άρθρ. 3 και 4), καθώς επίσης και ως προς την αρμοδιότητα του ΔΕΚ για την ερμηνεία της Συμφωνίας (άρθρ. 6) και κατ' ακολουθία και του ΚανΒρ I.

76. Για τη θέση της Δανίας γενικά ως προς τη δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις και ειδικότερα ως προς τον ΚανΒρ I βλ. *Arnt, Brussels I and Denmark*, IPRax 2007, 506-509.

77. Σημειωτέον ότι ως προς την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων (και των λοιπών τίτλων) που εξεδόθησαν επί αγωγών που ασκήθηκαν πριν την ημερομηνία έναρξης ισχύος του, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΚανΒρ I, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει η παρ. 2.

υπόθεσης. Ως προς τα «παλαιά» 15 κράτη μέλη (πλην της Δανίας), κατά το εδ. α' του άρθρ. 76, η ημερομηνία θέσης του σε ισχύ είναι η 1^η Μαρτίου 2002. Ως προς τα υπόλοιπα 12 κράτη μέλη που προσχώρησαν στην ΕΕ, η ημερομηνία θέσης σε ισχύ του ΚανΒρ Ι είναι η αντίστοιχη ημερομηνία κατά την οποία, σύμφωνα με τις αντίστοιχες Πράξεις Προσχώρησης, ετέθη σε ισχύ το «κοινοτικό κεκτημένο». Ειδικότερα για τα μεν δέκα (10)⁷⁸ η 1^η Ιανουαρίου 2004 και για τα δε δύο (2)⁷⁹ η 1^η Ιανουαρίου 2007. Τέλος ως προς τη Δανία, και σύμφωνα με τα προαναφερθέντα περί του τρόπου εφαρμογής του στη Δανία (μέσω διεθνούς σύμβασης δηλ.), ο χρόνος έναρξης ισχύος της Συμφωνίας και κατ' επέκταση των ρυθμίσεων του ΚανΒρ Ι, είναι η 1^η Ιουλίου 2007⁸⁰.

4. Βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας

4.1. Γενικά

Το κεφάλαιο II του ΚανΒρ Ι τιτλοφορείται «Διεθνής Δικαιοδοσία» και περιλαμβάνει δέκα τμήματα, εκ των οποίων στο πρώτο «Γενικές Διατάξεις» (άρθρ. 2-4), καθιερώνει ως γενική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας την κατοικία ή την έδρα (επί νομικών προσώπων) του εναγομένου (αναλυτικότερα επί της οποίας αμέσως κατωτέρω), στο δεύτερο «Ειδικές δικαιοδοσίες» (άρθρ. 5-7⁸¹) καθιερώνονται

78. Βλ. Συνθήκη προσχώρησης της 16ης Απριλίου 2003 (ΕΕ 23.9.2003, L 236/17 επ).

79. Δηλ. Βουλγαρία και Ρουμανία, βλ. Συνθήκη προσχώρησης της 25ης Απριλίου 2005 (ΕΕ 21.6.2005, L 157/11 επ).

80. Βλ. απόφαση Συμβουλίου 2006/325/ΕΚ της 27ης Απριλίου 2006 σχετικά με τη σύναψη της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 5.5.2006, L 120/22) και τη σχετική ενημέρωση περί της ημερομηνίας έναρξης ισχύος της Συμφωνίας σε ΕΕ 4.4.2007, L 94/70.

81. α. Ως προς διαφορές εκ συμβάσεως κατά το άρθρ. 5 §1 στοιχ. α' ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή όφειλε να εκπληρωθεί η παροχή, ενώ περιέχεται ειδική ρύθμιση ως προς τις συμβάσεις πώλησης εμπορευμάτων και παροχής υπηρεσιών, στην περίπτωση κατά την οποία δεν έχει συμφωνηθεί διαφορετικά, ως τόπος εκπλήρωσης της επίδικης παροχής είναι ο τόπος του κράτους μέλους που έπρεπε να γίνει ή έγινε η παράδοση των εμπορευμάτων και αντίστοιχα η παροχή των υπηρεσιών, β. ως προς υποχρεώσεις διατροφής κατά την παρ. 2 του άρθρ. 5 ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου ο δικαιούχος της διατροφής έχει την κατοικία του ή τη συνήθη διαμονή του (βλ. πάντως Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 4/2009 της 18ης Δεκεμβρίου 2008 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 10.1.2009, L 7/1) με τον οποίο τροποποιείται ο ΚανΒρ Ι και αντικαθίστανται οι διατάξεις του σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (βλ. αιτιολογική σκέψη 44 του Κανονισμού) και με χρόνο έναρξης ισχύος την 18^η Ιουνίου 2011 (άρθρ. 78)), γ. στο άρθρ. 5 προβλέπονται επίσης συντρέχουσες δικαιοδοσίες, στην παρ. 4 σε περίπτωση άσκησης πολιτικής αγωγής ενώπιον ποινικών δικαστηρίων, στην παρ. 5 ως προς διαφορές σχετικές με την εκμετάλλευση υποκαταστήματος, πρακτορείου ή κάθε άλλης εγκατάστασης ενώπιον του δικαστηρίου της τοποθεσίας τους, στην παρ. 6 ως προς διαφορές σχετικά με trust, στην παρ. 7 ως προς διαφορές σχετικά με την πληρωμή της αμοιβής που απαιτείται για την αρωγή ή τη διάσωση φορτίου ή ναύλου και δ. στο άρθρ. 6 προβλέπεται η δωσιδικία της παθητικής ομοδικίας και σύμφωνα με τις ειδικότερες προϋποθέσεις που τάσσονται.

συντρέχουσες βάσεις δικαιοδοσίας, στο τρίτο έως και πέμπτο ρυθμίζονται ειδικά η δικαιοδοσία σε υποθέσεις ασφαλίσεων (άρθρ. 8-14), σε συμβάσεις καταναλωτών (άρθρ. 15-17) και σε ατομικές συμβάσεις εργασίας (άρθρ. 18-21)⁸², αντίστοιχα, στο έκτο (άρθρ. 22) ορίζονται οι υποθέσεις για τις οποίες, ανεξαρτήτως της κατοικίας, καθιερώνεται αποκλειστική δικαιοδοσία των στο οικείο άρθρο απαριθμούμενων υποθέσεων, στο έβδομο (άρθρ. 23-24) ρυθμίζεται η ρητή και σιωπηρή παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας, στο όγδοο (άρθρ. 25-26) η έρευνα της διεθνούς δικαιοδοσίας και του παραδεκτού, στο ένατο (άρθρ. 27-30) ρυθμίζονται τα σχετικά με την εκκρεμοδικία και τη συνάφεια και τέλος, στο δέκατο (άρθρ. 31) η διεθνής δικαιοδοσία σε περίπτωση υποβολής αίτησης ασφαλιστικών μέτρων.

4.2. Ειδικά η γενική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας

Το άρθρ. 2 §1 καθιερώνει το γενικό κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας. Ο εναγόμενος ο οποίος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους ενάγεται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της ιθαγενείας του⁸³. Ο κανόνας αυτός ταυτίζεται με το αξίωμα «*actor sequitur forum rei*» κατά το οποίο ο ενάγων ακολουθεί τη δωσιδικία του εναγομένου, οφείλει δηλ. να ενάγει τον εναγόμενο ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου της κατοικίας αυτού⁸⁴. Ο τόπος κατοικίας του ενάγοντα είναι παντελώς αδιάφορος και δεν ασκεί οιαδήποτε επιρροή για την εφαρμογή του ΚανΒρ Ι. Ο ΚανΒρ Ι θα εφαρμοστεί εάν ο εναγόμενος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους⁸⁵ της ΕΕ. Ωστόσο υπάρχουν εξαιρέσεις από τον κανόνα και συγκεκριμένα ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί στα δικαστήρια άλλου κράτους μέλους από αυτά στο οποίο κατοικεί στις υποθέσεις που αναφέρονται στο τμήμα 2 του ΚανΒρ Ι, υποχρεωτικά και ανεξαρτήτως της κατοικίας στις υποθέσεις του άρθρ. 22 και τέλος, σε περίπτωση ρητής παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας (άρθρ. 23) ή σιωπηρής (άρθρ. 24), σε περίπτωση δηλ. που παρίσταται και δεν αντιλέγει

82. Βλ. άρθρ. 3 §1 το οποίο θεσπίζει τον κανόνα, και πάντα υπό την προϋπόθεση ότι υφίσταται κατοικία στο έδαφος κράτους μέλους, τα πρόσωπα αυτά να μπορούν να εναχθούν ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους μόνο σύμφωνα με τους κανόνες που περιλαμβάνονται στα αναφερθέντα τμήματα 2 έως και 7 του δευτέρου κεφαλαίου.

83. Η ίδια ρύθμιση περιέχεται και στη ΣΒρ (άρθρ. 2 §1).

84. Γενικά για τον κανόνα περί της δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου τόσο στα πλαίσια της ρωμαϊκής πολιτικής δίκης όσο και κατά το ισχύον δίκαιο βλ. Κουτσουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας σε *Liber amicorum* Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως, 2000, 155-213/159-172· ο ίδιος, Προβληματισμοί από το δίκαιο των δωσιδικιών – Με αφορμή την ΠΠρΠειρ 1496/1995 (αδημ. προδικαστική) σε ΝΟΜΟΣ – Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Νομικής της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Αφιέρωμα στην Πελαγία Γέσιου-Φαλτσή, τόμος Ι, 2007, 669-697/672-675.

85. Όπως το τοπικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι έχει προσδιοριστεί ανωτέρω (υπό 3.2.).

πρωταρχικώς για την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του επιληφθέντος δικαστηρίου⁸⁶.

Το άρθρ. 2 καθιερώνει τη γενική δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο ο εναγόμενος κατοικεί και όχι των δικαστηρίων του τόπου της κατοικίας του. Το ποιο είναι το αρμόδιο δικαστήριο εντός του κράτους μέλους θα καθοριστεί από τους οικείους εθνικούς κανόνες δικαιοδοσίας.

Η έννοια του όρου «κατοικία» για τις ανάγκες εφαρμογής του ΚανΒρ Ι προσδιορίζεται για μεν τα φυσικά πρόσωπα (φ.π.) από το άρθρ. 59 με παραπομπή στο εκάστοτε εθνικό δίκαιο⁸⁷, για δε τα νομικά πρόσωπα (ν.π.) από το άρθρ. 60 κατ' αυτόνομο τρόπο.

Ειδικότερα εάν ο εναγόμενος είναι φ.π., το επιληφθέν δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρ. 59 §1, θα εφαρμόσει το εθνικό του δίκαιο προκειμένου να κρίνει εάν ο εναγόμενος έχει την κατοικία του στο έδαφος του κράτους του δικαστηρίου, ενώ, σύμφωνα με την παρ. 2 του ιδίου άρθρου, εάν ο εναγόμενος δεν έχει την κατοικία του στο έδαφος του κράτους του επιληφθέντος δικαστηρίου, το δικαστήριο θα εφαρμόσει το αντίστοιχο εθνικό δίκαιο προκειμένου να καθορισθεί εάν ο διάδικος έχει την κατοικία του στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Σε περίπτωση κατά την οποία το δικαστήριο κρίνει ότι ο διάδικος δεν έχει την κατοικία του σε κανένα κράτος μέλους, τότε ενδεχομένως θα τύχει εφαρμογής το άρθρ. 4⁸⁸. Επίσης, το επιληφθέν δικαστήριο προκειμένου να κρίνει εάν ο διάδικος κατοικεί σε τρίτο κράτος (εκτός δηλ. ΕΕ), θα εφαρμόσει τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς του δικαίου, αφού ο ΚανΒρ Ι δεν περιέχει σχετική διάταξη⁸⁹. Ως προς το ζήτημα ποια χρονική στιγμή είναι κρίσιμη για τον καθορισμό της ύπαρξης κατοικίας ή μη στο έδαφος κράτους μέλους και αν ναι σε ποιο από αυτά ο ΚανΒρ Ι δεν περιέχει σχετική ρύθμιση. Ενδεχομένως και με επιχείρημα από την ερμηνεία του άρθρ. 23 σχετικά με τη ρητή παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας, κρίσιμος θα θεωρηθεί ο χρόνος άσκησης της αγωγής/αίτησης. Ως εκ τούτου η εν συνεχεία μεταβολή της κατοικίας εντός κράτους μέλους ή ακόμη και η

86. Βλ. Απόφ. 24.6.1981, υπόθ. 150/80, *Elefanten Schuh/Zacqmain*, Συλλ 1981, 1671· ΜονΠρΣύρου 94/2003, ΑρΧΝ 2004, 519 επ/528.

87. Ο ΚανΒρ Ι δεν προσδιορίζει επομένως αυτόνομα την έννοια της κατοικίας αλλά προβλέπει κανόνες σύγκρουσης για το εφαρμοστέο δίκαιο και εν προκειμένω ακολουθείται το σύστημα της εδαφικότητας, κατά το οποίο, η ύπαρξη κατοικίας σε κάθε κράτος μέλους κρίνεται με βάση το εσωτερικό του δίκαιο – βλ. *Νίκας*, Πολιτική δικονομία Ι, 2003, 178 (αρ. 25)· *Ταγαράς* σε *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1989), 285 (αρ. 3).

88. Το αυτό ισχύει και στην περίπτωση των ν.π.

89. Βλ. *Νίκας* (2003), 179 (αρ. 25).

ενδεχόμενη απώλειά της είναι αδιάφορη και το δικαστήριο διατηρεί τη δικαιοδοσία του⁹⁰.

Ως προς τις εταιρείες ή τα ν.π. ο ΚανΒρ Ι προσδιορίζει κατ' αυτόνομο τρόπο την έδρα τους. Ειδικότερα στο άρθρ. 60 §1 προβλέπονται τρία κριτήρια⁹¹ και συγκεκριμένα: α., της καταστατικής έδρας με την έννοια ότι ν.π. εδρεύει στο έδαφος του κράτους μέλους σύμφωνα με τους κανόνες του οποίου ιδρύθηκε⁹², β. της κεντρικής διοίκησης⁹³, ο τόπος δηλαδή όπου πράγματι ασκείται η διοίκηση⁹⁴ και γ. της κύριας εγκατάστασης⁹⁵. Πρέπει να επισημανθεί ότι η απαρίθμηση των κριτηρίων είναι διαζευκτική, δηλαδή εναλλακτική, δεν είναι ιεραρχική και τα κριτήρια επομένως είναι ισότιμα αλλά και αποκλειστικά, με την έννοια ότι μόνο αυτά μπορούν να αποτελέσουν το λόγο για να θεωρηθεί ότι ένα ν.π. έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους. Επομένως, στην περίπτωση κατά την οποία και τα τρία κριτήρια συμπίπτουν στο έδαφος ενός και του αυτού κράτους μέλους, δεν τίθεται ζήτημα. Στην περίπτωση που ένα έκαστο εκ των ανωτέρω κριτηρίων εντοπίζεται στο έδαφος διαφορετικών κρατών μελών τότε, για τις ανάγκες εφαρμογής του ΚανΒρ Ι, το ν.π. έχει έδρα και στα τρία κράτη μέλη⁹⁶.

90. Βλ. Απόφ. 13.11. 1979, υπόθ. 25/79, Sanicentral GmbH κατά René Colin, Συλλ. 1979, 3423 (Ελληνική ειδική έκδοση 653).

91. Σημειωτέον ότι τα κριτήρια αυτά ταυτίζονται με τα αναφερόμενα στο 48 ΕΚ ως προς την εξομίωση των εταιρειών με τα φυσικά πρόσωπα σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης.

92. Επειδή ο όρος «καταστατική έδρα» είναι άγνωστος στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, στον ΚανΒρ Ι περιελήφθη ειδική ρύθμιση και συγκεκριμένα βλ. την παρ. 2 του άρθρ. 60. Επίσης, ειδική ρύθμιση περιέχεται στην παρ. 3 του ιδίου άρθρ. ως προς το trust κατά την οποία το επιληφθέν δικαστήριο θα εφαρμόσει τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς του δικαίου προκειμένου να καθορίσει εάν υφίσταται έδρα του trust στο έδαφος κράτους μέλους.

93. Κατά το ελληνικό δίκαιο η κεντρική διοίκηση είναι συνώνυμη της πραγματικής έδρας, βλ. *Μακρίδου*, Ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας επί υποθέσεων εταιριών και νομικών προσώπων - Κανονισμός «Βρυξέλλες Ι (44/2001)», ΕπισκεΔ 2002, 9–32/15.

94. Δηλαδή η επιχειρηματική διεύθυνση της εταιρείας με τα όργανά της, όπου λαμβάνονται οι βασικές για τη λειτουργία της αποφάσεις, απ' όπου εκπέμπονται οι κύριες εντολές ή διαταγές προς όργανα και υπαλλήλους – βλ. ΟΛΑΠ 2/1999, ΝοΒ 1999, 1113 και ΟΛΑΠ 2/2003, ΝοΒ 2003, 1392 και *Μακρίδου* (2002), 15.

95. Η κύρια εγκατάσταση συνδέεται με την έδρα της εκμετάλλευσης, εκεί όπου βρίσκονται συγκεντρωμένα τα υλικά μέσα, τεχνικά και ανθρώπινα, επιτρέποντας στην επιχείρηση να υλοποιήσει τους στόχους της – βλ. *Μακρίδου* (2002), 16.

96. Όπως επίσης και στην περίπτωση που ένα μόνο εξ αυτών εντοπίζεται σε έδαφος κράτους μέλους και τα υπόλοιπα εκτός του τοπικού πεδίου εφαρμογής του ΚανΒρ Ι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΡΘΡ. 5§3 ΚανΒρ Ι

1. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΝΒΡ Ι

1.1. Γενικά

Ως και ανωτέρω αναφέρθηκε το άρθρ. 1 προσδιορίζει το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ι και μάλιστα τόσο κατά θετικό όσο και αρνητικό τρόπο. Στο πρώτο εδάφιο της πρώτης παραγράφου ορίζεται ότι ο κανονισμός εφαρμόζεται σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (με εξειδίκευση στο δεύτερο εδάφιο της ίδιας παραγράφου ότι δεν εφαρμόζεται ιδίως σε φορολογικές, τελωνειακές ή διοικητικές υποθέσεις) ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου. Στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου αναφέρονται ρητά οι περιπτώσεις που εξαιρούνται από το «ουσιαστικό» πεδίο εφαρμογής του⁹⁷.

Η οριοθέτηση *ratione materiae* του ΚανΒρ Ι είναι καθοριστικής σημασίας. Οι επί μέρους διατάξεις του (σχετικά με τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας και την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων), εν προκειμένω δε η καθιερούμενη από το άρθρ. 5 §3 συντρέχουσα δικαιοδοτική βάση της αδικοπραξίας (ή οιονεί αδικοπραξίας), θα τύχουν εφαρμογής τότε και μόνον τότε εάν η υπό εξέταση υπόθεση πληροί τα κριτήρια υπαγωγής της στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρ. 1 και κυρίως εάν πρόκειται για «αστική ή εμπορική υπόθεση», ούτως ώστε να κληθεί σε εφαρμογή ο Κανονισμός⁹⁸.

Το ΔΕΚ έχει αποφανθεί, όπως το έχει πράξει άλλως τε και για πληθώρα διατάξεων της ΣΒρ και του ΚανΒρΙ, ότι το άρθρ. 1 πρέπει να ερμηνευτεί ανεξάρτητα και αυτόνομα και ότι οι εκφράσεις που περιέχονται στο εν λόγω άρθρο δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως απλή παραπομπή στο εσωτερικό δίκαιο του ενός ή του άλλου κράτους μέλους⁹⁹. Η αυτόνομη αυτή ερμηνεία εξασφαλίζει, στο μέτρο του δυνατού, ίδια και ενιαία δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλα τα κράτη μέλη και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα και προς τούτο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σκοποί

⁹⁷. Ειδικότερα εξαιρούνται η προσωπική κατάσταση και ικανότητα των φυσικών προσώπων, οι περιουσιακές και οι κληρονομικές σχέσεις, οι πτωχεύσεις, οι πτωχευτικοί συμβιβασμοί και άλλες ανάλογες υποθέσεις, η κοινωνική ασφάλιση και η διαιτησία. Σημειωτέον ότι το κείμενο του άρθρ. 1 είναι ταυτόσημο με αυτό του άρθρ. 1 της ΣΒρ, όπως τροποποιηθείσα ισχύει σήμερα.

⁹⁸. Βλ. Απόφ. 15.2.2007 υπόθ. C-292/05, Ειρήνη Λεχουρίτου κ.λπ. κατά Δημοσίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας σε *curia.eu*, σκ. 42.

⁹⁹. Βλ. Απόφ. 14.10.1976, υπόθ. 29/76, LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co KG κατά Eurocontrol, Συλλ. 1976, 1541 (ελληνική ειδική έκδοση 577), σκ. 3 και Απόφ. 28.4.2009, υπόθ. C-420/07, Αποστολίδης κατά Orams, σε *curia.eu*, σκ. 41.

και η οικονομία της Σύμβασης (πλέον του ΚανΒρ Ι), καθώς και οι γενικές αρχές που απορρέουν από το σύνολο των εθνικών εννόμων τάξεων¹⁰⁰.

1.2. Αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Ο ΚανΒρ Ι (όπως και η ΣΒρ) δεν παρέχει ορισμό της έννοιας «αστικές και εμπορικές υποθέσεις». Τα δίκαια της ηπειρωτικής Ευρώπης διακρίνουν ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο δίκαιο και οι αστικές και εμπορικές υποθέσεις αποτελούν τμήμα του ιδιωτικού δικαίου. Ωστόσο αυτό δεν ισχύει στο σύνολο των δικαίων των κρατών μελών και κυρίως στις χώρες του common law στις οποίες κατά βάση δεν υφίσταται αυτή η διάκριση ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο δίκαιο¹⁰¹, αλλά κυρίως η διάκριση υφίσταται ανάμεσα σε ιδιωτικό και ποινικό δίκαιο (private and criminal law). Δεδομένου πάντως του γεγονότος ότι το ΔΕΚ, όπως προαναφέρθηκε, απεφάνθη ότι οι υποθέσεις που υπάγονται στο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής πρέπει να κριθούν βάσει αυτόνομης ερμηνείας, καταλείπεται το ερώτημα με ποια κριτήρια θα πραγματοποιηθεί η υπαγωγή αυτή.

Ένα πρώτο ερμηνευτικό κριτήριο ανευρίσκεται στο ίδιο το περιεχόμενο του ΚανΒρ Ι¹⁰² και ιδίως στις ειδικότερες ρυθμίσεις του Κεφαλαίου II για ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων, για τις οποίες ρητά ρυθμίζεται η διεθνής δικαιοδοσία. Πρόκειται για τις διαφορές εκ συμβάσεως (άρθρ. 5 §1), υποθέσεις ασφαλίσεων (άρθρ. 8-14), συμβάσεις καταναλωτών (άρθρ. 15-17) και ατομικές συμβάσεις εργασίας (άρθρ. 18-21). Επίσης, οι αναφερόμενες στο άρθρ. 22 υποθέσεις για τις οποίες καθιερώνεται αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσίας (κυρίως εμπράγματα διαφορές ως προς ακίνητα, κύρους, ακυρότητας και λύσης εταιρειών και νομικών προσώπων και θέματα καταχωρίσεων εν γένει σε δημόσια βιβλία), οι υποχρεώσεις διατροφής¹⁰³ (άρθρ. 5 §2) και τέλος ενοχές εξ αδικοπραξίας (άρθρ. 5 §3). Βεβαίως η απαρίθμηση αυτή είναι ενδεικτική και ως εκ τούτου υπάρχει πληθώρα υποθέσεων οι οποίες υπάγονται στο ρυθμιστικό πεδίο του ΚανΒρ Ι, αν και μη ρητά κατονομαζόμενες και θεσπιζόμενης ειδικής δικαιοδοτικής βάσης για μια εκάστη εξ αυτών, όπως επίσης και οι ρητά κατονομαζόμενες δεν στερούνται ειδικότερων

100. Βλ. αμέσως προηγούμενη σημείωση.

101. Βλ. έκθεση του P. Schlosser, ό.π., αρ. 23 σε *Νίκας* (2008) σ. 339. Προς τούτο, δε κατά την προσχώρηση των Δανίας, Ιρλανδίας και Ηνωμένου Βασιλείου στη ΣΒρ με τη Σύμβαση της 9^{ης} Οκτωβρίου 1978 (ΕΕ 30.10.1978, L 304/1), προσετέθη στο άρθρ. 1 §1 της ΣΒρ δεύτερο εδάφιο κατά το οποίο η ΣΒρ δεν εφαρμόζεται ιδίως σε φορολογικές, τελωνειακές ή διοικητικές υποθέσεις. Βλ. και *Gardella/Radicati di Brozolo*, Civil law, common law and market integration: the EC approach to conflicts of jurisdiction, *Am. J. Comp. L.* 2003, 611–638, ιδίως σ. 616–619.

102. Βλ. *Ταγαράς σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 18–19.

103. Βλ. ανωτέρω, σημ. 82, σχετικά με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 4/2009.

ερμηνευτικών δυσχερειών, όπως π.χ. θα καταδειχθεί κατωτέρω ως προς το πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3.

Το δεύτερο και σημαντικότερο κριτήριο οριοθέτησης της ανωτέρω έννοιας αποτελεί η νομολογία του ΔΕΚ. Ειδικότερα, τόσο οι αποφάσεις που ευθέως αποφαινόνται περί της υπαγωγής ή μη συγκεκριμένων υποθέσεων, όσο και αυτές που αποφαινόνται για άλλα ζητήματα, αλλά από τις οποίες εμμέσως προκύπτει ότι το ΔΕΚ σιωπηρώς απεδέχθη την υπαγωγή της εν λόγω υπόθεσης στο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 1¹⁰⁴.

Πλέον, όμως, των υποθέσεων για τις οποίες ρητά έχει αποφανθεί το ΔΕΚ, από την έως σήμερα νομολογία μπορεί να εξαχθεί ένα γενικό κριτήριο, το οποίο παγίως επαναλαμβάνεται πλέον από το ΔΕΚ για το *ratione materiae* του άρθρ. 1. Ειδικότερα αυτό προκύπτει από τις αποφάσεις του ΔΕΚ LTU/Eurocontrol¹⁰⁵ και Rüffer¹⁰⁶ κατά τις οποίες η ΣΒρ (και κατ' ακολουθία και ο ΚανΒρ Ι) δεν εφαρμόζεται στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ δημοσίων αρχών και ιδιωτών, στις οποίες η δημόσια αρχή ενεργεί σε συνάρτηση με την άσκηση εξουσίας¹⁰⁷. Το ως άνω κριτήριο επιβεβαιώθηκε και στην ιδιαιτέρως σημαντική απόφαση Sonntag/Waidman¹⁰⁸ στην οποία το ΔΕΚ απεφάνθη ότι *«η έννοια "αστική υπόθεση", ..., καλύπτει την αγωγή αποζημιώσεως που ασκείται ενώπιον ποινικού δικαστηρίου κατά διδάσκοντος δημοσίου σχολείου ο οποίος, κατά τη διάρκεια σχολικής εκδρομής, προξένησε βλάβη σε μαθητή συνεπεία υπαιτίας και παρανόμου παραβάσεως του καθήκοντός του επιτηρήσεως, έστω και αν υφίσταται κάλυψη από σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως δημοσίου δικαίου»*¹⁰⁹. Το ΔΕΚ έχει, επίσης, δεχθεί ότι υπάγεται στην έννοια «αστικές

104. Βλ. Ταγαράς σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1996), 19-20 όπου και αναλυτικά καταγραφή υποθέσεων τις οποίες έχει υπαγάγει το ΔΕΚ στο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 1.

105. Απόφ. 14.10.1976, υπόθ. 29/76, LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co KG κατά Eurocontrol, Συλλ. 1976, 1541 (ελληνική ειδική έκδοση 577). Επρόκειτο για υπόθεση που αφορούσε την είσπραξη τελών τα οποία όφειλε ιδιώτης (LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co KG) σε δημόσιο φορέα (Eurocontrol) για τη χρήση υπηρεσιών και εγκαταστάσεων του φορέα αυτού και που στην προκειμένη περίπτωση η χρήση αυτή ήταν υποχρεωτική και αποκλειστική και ο φορέας αυτός καθόριζε μονομερώς το συντελεστή των τελών, τον τρόπο υπολογισμού και τη διαδικασία είσπραξης.

106. Απόφ. 16.12.1980 υπόθ. 814/79, Κάτω Χώρες κατά Reinhold Rüffer, Συλλ. 1980, 3807 (ελληνική ειδική έκδοση 493). Επρόκειτο περί διαφοράς μεταξύ του ολλανδικού κράτους και ενός γερμανού πλοιοάρχου-πλοιοκτήτη του οποίου το ποταμόπλοιο βυθίστηκε στον κόλπο του Βατούμ (Ολλανδία) για έξοδα ναυαγιαιρέσεως στα οποία υπεβλήθη το ολλανδικό δημόσιο και τα οποία δεν καλύφθηκαν από το εκπλειστηρίασμα των πλειστηριασθέντων ναυαγίου και φορτίου του.

107. Από την πρόσφατη νομολογία βλ. Απόφ. 28.4.2009, υπόθ. C-420/07, Αποστολίδης κατά Orams, σε curia.eu. σκ. 43 και 44.

108. Απόφ. 21.3.1993 υπόθ. C-172/91, Volker Sonntag κατά Waidman, Συλλ. 1993, I-1963.

109. Βλ. σκ. 26 και διατακτικό της απόφασης.

και εμπορικές υποθέσεις» διαφορά μεταξύ μιας δημόσιας αρχής (εν προκειμένω ολλανδικός δήμος) η οποία αναγωγικά εστράφη κατά υπόχρεου καταβολής διατροφής (σύζυγος/πατέρα) για τα ποσά που κατεβλήθησαν από τη δημόσια αρχή στη σύζυγο και τέκνο ως κοινωνική ενίσχυση. Αυτό, όμως, ισχύει, υπό την προϋπόθεση, ότι η βάση και ο τρόπος ασκήσεως της αγωγής αυτής να διέπονται από τους κανόνες του κοινού δικαίου περί της υποχρεώσεως διατροφής και όχι να στηρίζεται σε διατάξεις με τις οποίες ο νομοθέτης έχει χορηγήσει ίδιον προνόμιο στον δημόσιο φορέα¹¹⁰. Το ίδιο, αντίστοιχα, ισχύει και σε υπόθεση στην οποία κράτος μέλος άσκησε αγωγή με αίτημα την εκτέλεση από ιδιώτη σύμβασης εγγυήσεως ιδιωτικού δικαίου η οποία συνήφθη για να δοθεί σε άλλο πρόσωπο η δυνατότητα να παράσχει την εγγύηση η οποία απαιτείται και ορίζεται από το κράτος αυτό¹¹¹.

Τέλος, ιδιαίτερως σημαντική, τόσο για τον καθορισμό του ουσιαστικού πεδίου εφαρμογής ΚανΒρ Ι αλλά και από άποψη ελληνικού ενδιαφέροντος ή και γενικότερου ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος για τα προβλήματα που ανακύπτουν - ουσιαστικά - στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ για αιτίες που ανάγονται στο απώτερο παρελθόν και ειδικότερα από την εποχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, είναι η απόφαση Λεχουρίτου¹¹².

Ειδικότερα η υπόθεση αφορούσε αγωγή που άσκησαν οι Ειρ. Λεχουρίτου, κ.αλ. κατά του Γερμανικού Δημοσίου ενώπιον του ΠολΠρΚαλαβρύτων για τη σφαγή αμάχων από στρατιώτες των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, η οποία διαπράχθηκε στις 13 Δεκεμβρίου 1943 και θύματα της οποίας υπήρξαν 676 κάτοικοι του Δήμου Καλαβρύτων¹¹³. Το επιληφθέν, κατόπιν άσκησης έφεσης, ΕφΠατρών¹¹⁴ απηύθυνε

110. Βλ. Απόφ. 14.11.2002 υπόθ. C-271/00, Gemeente Steenberghe κατά Luc Baten, Συλλ. 2002, I-10489.

111. Βλ. Απόφ. 15.5.2003 υπόθ. C-266/01, Préservatrice foncière TIARD SA κατά Staat den Nederlanden, Συλλ. 2003, I-4867 υπό την προϋπόθεση, όμως, η έννομη σχέση μεταξύ του δανειστή και του εγγυητή, όπως αυτή απορρέει από τη σύμβαση εγγυήσεως να μην αντιστοιχεί στην από το Δημόσιο άσκηση εξουσιών που είναι υπερβολικές αν συγκριθούν με τους κανόνες που έχουν εφαρμογή στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

112. Απόφ. 15.2.2007 υπόθ. C-292/05, Ειρήνη Λεχουρίτου κ.λπ. κατά Δημοσίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας σε curia.eu. Βλ. σχολιασμό της απόφασης Κουτσαγγέλου, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2007, 644-648· Lyons, The persistence of memory: the Lechouritou case and history before the European Court of Justice, Eur. L. Rev. 2007, 563-581· Requejo, Transnational human rights claims against a State in the European Area of Freedom, Justice and Security, EuLF 2007, I-206-210· Muir-Watt/Pataut, Les actes iure imperii et le Règlement Bruxelles I: à propos de l' affaire Lecfouritou, RCDIP 2008, 61-79.

113. Με αίτημα την καταβολή αποζημιώσεων προς αποκατάσταση των περιουσιακών ζημιών, καθώς και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης και ψυχικής οδύνης που τους προξένησαν οι ενέργειες των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων.

114. Η ως άνω υπόθεση εντάσσεται στο γενικότερο ζήτημα των επανομαζόμενων «γερμανικών αποζημιώσεων». Η πρώτη ελληνική απόφαση επ' αυτού του ζητήματος ήταν η υπ' αριθμόν 137/1997 του ΠολΠρΛιβαδειάς (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ) η οποία εδέχθη αντίστοιχη αγωγή για τη σφαγή του Διστόμου (βλ. εκτενή ανάλυση της υπόθεσης σε Τσιλιώτης, Η αδικοπρακτική

προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΚ μεταξύ των οποίων περιλαμβανόταν το εάν υπάγονται στο κατά το άρθρ. 1 ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής της ΣΒρ οι αξιώσεις που ηγέρθησαν με την ανωτέρω αναφερόμενη αγωγή, ούτως ώστε να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων για την εκδίκαση της εν λόγω αγωγής.

Το ΔΕΚ αναφερόμενο στην πάγια νόμολογία του περί της έννοιας «αστικές και εμπορικές υποθέσεις» και ειδικότερα ότι διαφορές μεταξύ δημόσιας αρχής και ιδιώτη εμπίπτουν, ενδεχομένως, στο πεδίο εφαρμογής της ΣΒρ (ΚανΒρ Ι) μόνον όταν η δημόσια αρχή δεν ενεργεί κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας, απεφάνθη ότι η αγωγή αποζημιώσεως είναι απόρροια των επιχειρήσεων που διεξήγαγαν οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και οι οποίες θεωρούνται αποτέλεσμα εκδηλώσεως δημόσιας εξουσίας εκ μέρους του οικείου κράτους κατά τον χρόνο διαπράξεώς τους¹¹⁵ και ως εκ τούτου η ένδικη αξίωση δεν υπάγεται στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της ΣΒρ κατά το άρθρ. 1 αυτής¹¹⁶. Το ΔΕΚ δηλαδή εδέχθη ότι επρόκειτο περί πράξεων *iure imperii*¹¹⁷ και

ευθύνη του γερμανικού Κράτους για εγκλήματα των στρατευμάτων κατοχής στην Ελλάδα, το ζήτημα της ετεροδικίας του ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων, Δ 2000, 3–26), απαντώντας αρνητικά στο ερώτημα εάν το Γερμανικό Δημόσιο, απολαμβάνει του προνομίου της ετεροδικίας κράτους κατά το άρθρ. 3 §2 ΚΠολΔ. Η Ολομέλεια του ΑΠ με την υπ' αριθμόν 11/2000 απόφασή της (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ) απέρριψε τη σχετική αίτηση αναιρέσεως του Γερμανικού Δημοσίου κρίνοντας, ομοίως, ότι στερείται του προνομίου της ετεροδικίας. Ακολούθησε η υπ' αριθμόν 6/2002 του ΑΕΔ (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ) με την οποία εκρίθη ότι το Γερμανικό Δημόσιο απολαύει του προνομίου της ετεροδικίας (βλ. διεξοδικά Μάνος, Η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων για τις γερμανικές αποζημιώσεις, Δ 2003, 64–96). Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι, παρά το γεγονός ότι εν τέλει εκρίθη ότι τα ελληνικά δικαστήρια στερούνται διεθνούς δικαιοδοσίας να επιληφθούν αγωγών κατά του Γερμανικού Δημοσίου, εκτέλεση της ως άνω αναφερόμενης υπ' αριθμ. 137/1997 απόφασης του ΠολΠρΛιβαδειάς (που δικαίωσε μέρος των θυμάτων της σφαγής του Διστόμου) και παρά το ότι δεν χορηγήθηκε η απαιτούμενη άδεια από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, κατά το άρθρ. 923 ΚΠολΔ, για την αναγκαστική εκτέλεση κατά αλλοδαπού Δημοσίου, επιχειρείται επί ακινήτου ιδιοκτησίας του Γερμανικού Κράτους επί ιταλικού εδάφους. Γ' αυτόν τον λόγο, αλλά και επιπρόσθετα, επειδή για αντίστοιχες υποθέσεις τα ιταλικά δικαστήρια δεν αναγνωρίζουν το προνόμιο ετεροδικίας του Γερμανικού Κράτους, η Γερμανία προσέφυγε κατά της Ιταλίας ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης τον Δεκέμβριο του 2008 – βλ. την από 22 Δεκεμβρίου 2008 προσφυγή της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας κατά της Ιταλικής Δημοκρατίας (στην αγγλική γλώσσα) σε <http://www.icj-cij.org/docket/files/143/14925.pdf>.

115. Βλ. σκ. 36-38 της απόφασης.

116. Βλ. σκ. 39 και διατακτικό της απόφασης. Βλ. επίσης και ΑΠ 1857/2007 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ = ΕφΑΔ 2008/102 με την οποία, και με αναφορά στην ανωτέρω απόφαση του ΔΕΚ, εκρίθη ότι αντίστοιχη αξίωση κατά του Γερμανικού Δημοσίου δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής ούτε της ΣΒρ ούτε του ΚανΒρ Ι.

117. Ειδική ρύθμιση περί του ότι η έννοια αστικές και εμπορικές υποθέσεις δεν καλύπτει μεταξύ των άλλων «την ευθύνη του κράτους για πράξεις και παραλείψεις κατά την άσκηση της κρατικής εξουσίας (*“acta iure imperii”*)» περιλαμβάνεται στο άρθρ. 2 §1 του Κανονισμού (ΕΚ) 85/2004 της 21ης Απριλίου 2004 για τη θέσπιση ευρωπαϊκού εκτελεστού τίτλου για μη αμφισβητούμενες αξιώσεις (ΕΕ 30.4.2004, L 143/15), στο άρθρ. 2 §1 του Κανονισμού (ΕΚ) 1896/2006 της 12ης Δεκεμβρίου 2006 για τη θέσπιση διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής (ΕΕ 30.12.2006, L 399/1) και στο άρθρ. 1§1 του Κανονισμού (ΕΚ) 864/2007 της 11ης Ιουλίου 2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές

μάλιστα ανεξαρτήτως του ζητήματος του νόμιμου ή μη χαρακτήρα των πράξεων δημόσιας εξουσίας, απέρριψε δε και τα επιχειρήματα ότι η ασκηθείσα αγωγή περιβάλλεται τον μανδύα αστικής υπόθεσης και τούτο διότι εάν ο ενάγων ενεργεί βάσει αξιώσεως πηγάζουσας από άσκηση δημόσιας εξουσίας αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της ΣΒρ και, τέλος, ότι καλύπτεται από το άρθρ. 5 § 3, 4 της ΣΒρ διότι προκειμένου να τύχουν εφαρμογής οι προβλεπόμενοι από τη ΣΒρ ουσιαστικοί κανόνες απαιτείται λογικώς πρότερα να τυγχάνει εφαρμογής η ίδια η Σύμβαση¹¹⁸.

2. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΡΘΡ. 5§3 ΚΑΝΒΡ Ι

2.1. Γενικά

Μια από τις δύο σημαντικότερες συντρέχουσες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας που καθιερώνονται από τον ΚανΒρ Ι είναι αυτή της παρ. 3 του άρθρ. 5¹¹⁹. Κατ' αυτήν, ως προς ενοχές από αδικοπραξία ή οιονεί αδικοπραξία απονέμεται, υπό την προϋπόθεση ότι ο εναγόμενος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους, διεθνής δικαιοδοσία στο δικαστήριο του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός. Η εν λόγω διάταξη επαναλαμβάνει την αυτή ρύθμιση όπως και η αντίστοιχη διάταξη του άρθρ. 5 §3 της ΣΒρ με τη διαφορά ότι πλέον περιλαμβάνονται και οι επονομαζόμενες αγωγές «προληπτικού χαρακτήρα» λόγω της προσθήκης της φράσεως «(του τόπου όπου) ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός» με την έννοια ότι καλύπτονται και περιπτώσεις στις οποίες ζητείται η παροχή έννομης προστασίας ενόψει επταπειλούμενης και όχι συντελεσθείσας αδικοπραξίας. Όπως δε προκύπτει από την έκθεση *Jenard*¹²⁰ οι συντάκτες της ΣΒρ θέσπισαν την εν λόγω δικαιοδοτική βάση διότι περιλαμβανόταν, τόσο στις αντίστοιχες εθνικές νομοθεσίες των αρχικά έξι συμβαλλομένων κρατών μελών, όσο και σε διμερείς συμβάσεις που τα εν λόγω κράτη είχαν συνάψει και με κυριότερο στόχο να περιληφθούν διαφορές που ανέκυπταν από τον υψηλό αριθμό τροχαίων ατυχημάτων. Η μετέπειτα πορεία κατέδειξε ότι η εν λόγω δικαιοδοτική βάση έχει ευρύτερο περιεχόμενο και καλύπτει πλειάδα διαφορών, όπως αυτό προκύπτει τόσο από τη σχετική νομολογία του ΔΕΚ όσο και την αντίστοιχη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών.

(ΡΩΜΗ ΙΙ) – (ΕΕ 31/7.2007, L 199/40) κατά το οποίο, ο εν λόγω κανονισμός δεν εφαρμόζεται στις εξωσυμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων και για “acta iure imperii”.

118. Βλ. σκ. 40-42 της απόφασης.

119. Η δε άλλη είναι αυτή της παρ. 1 του ιδίου άρθρ. με την οποία καθιερώνεται συντρέχουσα διεθνής δικαιοδοσία ως προς διαφορές εκ συμβάσεως.

120. Βλ. Έκθεση *Jenard* σε *Νίκας* (2008), 271.

Παρόμοια ρύθμιση, αλλά με στενότερο περιεχόμενο, στα πλαίσια του ελληνικού δικαίου περιέχεται στο άρθρ. 35 ΚΠολΔ¹²¹ ως προς διαφορές από αξιόποινη πράξη. Η εν λόγω διάταξη προϋποθέτει ποινικώς κολάσιμη πράξη ή παράλειψη¹²² εν αντιθέσει προς τη διάταξη του άρθρ. 5 §3 το οποίο αρκείται οι αξιώσεις να απορρέουν από αστική απλώς αδικοπραξία¹²³. Πάντως, κατά τον ΚανΒρ Ι αποζημιωτικές αγωγές από αξιόποινη πράξη μπορούν να ασκηθούν, ως πολιτική αγωγή, στο πλαίσιο ποινικής δίκης υπό τους όρους του άρθρ. 5 §4 ακόμη και αν το συγκεκριμένο ποινικό δικαστήριο εδρεύει εκτός του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, κατά το μέτρο βέβαια που επιτρέπεται από το εσωτερικό δίκαιο η άσκηση πολιτικής αγωγής¹²⁴.

2.2. Ερμηνεία των όρων ενοχές «εξ αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας»

2.2.1. «Ενοχές εξ οιονεί αδικοπραξίας»

Στο άρθρ. 5 §3 γίνεται αναφορά τόσο του όρου «αδικοπραξία» όσο και του όρου «οιονεί αδικοπραξία». Η διάκριση αυτή δεν δημιουργεί ιδιαίτερα ερμηνευτικά ζητήματα και τούτο διότι οφείλεται στα διαφορετικά νομικά συστήματα των κρατών μελών. Ειδικότερα στο γαλλικό ουσιαστικό δίκαιο υφίσταται διάκριση μεταξύ αδικοπραξίας και οιονεί αδικοπραξίας με κριτήριο το βαθμό του πταίσματος που απαιτείται για τη θεμελίωση της αντίστοιχης ευθύνης. Συγκεκριμένα κατά το άρθρο 1383¹²⁵ του γαλλικού ΑΚ για τη στοιχειοθέτηση οιονεί αδικοπραξίας απαιτείται η συνδρομή αμέλειας (negligence) ή απερισκεψίας (imprudence), ενώ κατά το άρθρο

¹²¹. Κατά το οποίο: «Διαφορές από αξιόποινη πράξη μπορούν να εισαχθούν και στο δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει τελεστεί η αξιόποινη πράξη, ακόμη και αν η απαίτηση στρέφεται εναντίον προσώπου που δεν έχει ποινική ευθύνη». Βλ. Νικολαΐδης, Ο δικαιολογητικός λόγος της δωσιδικίας του ποινικού αδικήματος, ΝοΒ 1977, 592-595· Νικόπουλος, Περί της δωσιδικίας του ποινικού αδικήματος, Δ 1972, 196-208· Βαθρακοκόλης (1994), υπ' άρθρ. 35, σ. 258-263· Βασιλακάκης, Δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός ή όπου ασκείται η ποινική δίωξη σε *Liber amicorum* Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως, 2000, 39-57/54-57. Βλ., επίσης, και άρθρ. 40Α ΚΠολΔ, με το οποίο θεσπίζεται συντρέχουσα δικαιοδοσία για ζημιές που έχουν προκληθεί από αυτοκίνητο, κατά το οποίο: «Διαφορές που αφορούν απαιτήσεις αποζημίωσης οποιασδήποτε μορφής για ζημιές που έχουν προκληθεί από αυτοκίνητο, μπορούν να εισαχθούν και στο δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου προκλήθηκε η ζημία».

¹²². Βλ. Κεραμέως/Κονδύλης/Νίκας(-Νίκας), Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας Ι (1-590), 2000, 86 και πρέπει να συντρέχουν τα στοιχεία του ποινικού αδικήματος και κατά συνέπεια δεν υπάγονται στην εν λόγω διάταξη οι αξιώσεις από φθορά ξένης ιδιοκτησίας εξ αμελείας – βλ. ΕφΛαρ 575/1982 ΕλλΔνη 1982, 622· ΕφΑθ 215/1986 ΕλλΔνη 1987, 144 με σημείωμα Γ.Ν. Κατρά.

¹²³. Βλ. Έκθεση Ευρυγένη-Κεραμέως, αρ. 51 σε Νίκας (2008), 445.

¹²⁴. Βλ. Έκθεση Ευρυγένη-Κεραμέως, αρ. 52 σε Νίκας (2008), 445.

¹²⁵. «*Chacun est responsable du dommage qu' il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa négligence ou par son imprudence*».

1382¹²⁶ του γαλλικού ΑΚ για τη στοιχειοθέτηση αδικοπραξίας απαιτείται η πρόθεση βλάβης¹²⁷.

Διαφοροποίηση απαντάται επίσης και στην έκδοση του ΚανΒρ Ι στην αγγλική γλώσσα όπου αναφέρονται οι όροι «tort», «delict» και «quasi delict». Η προσθήκη τόσο του όρου tort όσο και του όρου delict οφείλεται καθαρά στη νομική ορολογία του αγγλικού νομικού συστήματος και ειδικότερα στη χρήση του όρου delict, αντί του όρου tort, στη Σκωτία¹²⁸.

2.2.2. «Ενοχές εξ αδικοπραξίας»

2.2.2.1. Η απόφαση Καλφέλης/Scröder

Η οριοθέτηση των διαφορών που εμπίπτουν στην έκφραση «ενοχές εξ αδικοπραξίας» δημιουργεί πρόβλημα νομικού χαρακτηρισμού, εφόσον η ΣΒρ, ομοίως και ο ΚανΒρ Ι, δεν παρέχουν ορισμό του όρου αυτού¹²⁹. Οριοθέτηση του όρου αυτού εγένετο από το ΔΕΚ σε μια από τις σημαντικότερες, ως προς τη ΣΒρ (και κατ' ακολουθία και για τον ΚανΒρ Ι) και ειδικότερα ως προς το άρθρ. 5 §3, αποφάσεις του, και συγκεκριμένα στην απόφαση Καλφέλης/Scröder¹³⁰.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούσαν αγωγή την οποία ήγειρε ο Καλφέλης, ενώπιον γερμανικού δικαστηρίου, κατά δύο τραπεζών, εκ των οποίων η μια έδρευε στη Φραγκφούρτη Γερμανίας και η δεύτερη στο Λουξεμβούργο¹³¹ σχετικά με χρηματιστηριακές πράξεις που ο ενάγων είχε συνάψει με αυτές. Η δε αγωγή του είχε ως βάση α. την ευθύνη εκ συμβάσεως λόγω παράβασης της υποχρέωσης ενημέρωσης, β. την ευθύνη εξ αδικοπραξίας, βάσει συγκεκριμένων διατάξεων του γερμανικού δικαίου και κυρίως διότι με τις ενέργειές

126. «*Tout fait quelconque de l' homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à la réparer.*».

127. Βλ. Μακρίδου, Ερμηνευτικά ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5 § 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών (Με αφορμή την απόφαση του ΔΕυρΚ στην υπόθεση Καλφέλης/Schröder), Αρμ 1990, 1165-1172/1166 (και σημ. 13). Βλ. και Βασιλακάκης (2004), 171 και σημ. 602 όπου και περαιτέρω παραπομπές, τόσο σε ελληνική, όσο και σε ξενόγλωσση βιβλιογραφία, περί της διακρίσεως αυτής.

128. Βλ. Mankowski σε Magnus/Mankowski (2007), 186 (196).

129. Βλ. Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 67 (αρ. 28).

130. Βλ. Απόφ. 27.9.1988, υπόθ. 189/87, Καλφέλης κατά Schröder, κ.λπ., Συλλ. 1988, 5579. Για σχολιασμό της απόφασης βλ. Audit, Recueil Dalloz Sirey 1989 Som., 254-255· Gaudemet-Tallon, RCDIP 1989, 117-123· Hartley, Jurisdictional Issues under Articles 5(1), 5(3) and 6(1), Eur. L. Rev. 1989, 172-175· Huet, JDI 1989 457-461· Tagaras, CDE 1990, 667-670· Μακρίδου, Ερμηνευτικά ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5 § 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών (Με αφορμή την απόφαση του ΔΕυρΚ στην υπόθεση Καλφέλης/Schröder), Αρμ 1990, 1165-1172.

131. Και του γενικού πληρεξουσίου της πρώτης εξ αυτών.

τους, οι οποίες ήταν αντικείμενες προς τα χρηστά ήθη, οι εναγόμενοι τού είχαν προκαλέσει ζημία και γ. στον αδικαιολόγητο πλουτισμό¹³².

Η εδρεύουσα στο Λουξεμβούργο τράπεζα αμφισβήτησε σε όλα τα στάδια της διαδικασίας τη διεθνή δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων και εν τέλει υπεβλήθησαν προς το ΔΕΚ δύο προδικαστικά ερωτήματα το μεν πρώτο ως προς την ερμηνεία του άρθρου 6 §1 της ΣΒρ, το δε δεύτερο ως προς το άρθρ. 5 §3 της ΣΒρ¹³³.

Το ΔΕΚ, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, αφού το αυτό είχε πράξει και ως προς τον όρο «διαφορές εκ συμβάσεως», τάχθηκε υπέρ της αυτόνομης ερμηνείας του όρου «ενοχές εξ αδικοπραξίας» και απεφάνθη ότι πρέπει «να θεωρηθεί αυτή ως αυτοτελής έννοια που πρέπει να ερμηνευθεί κατ' εφαρμογή της Συμβάσεως, λαμβανομένων κυρίως υπόψη της οικονομίας και του σκοπού της προκειμένου να διασφαλιστεί πλήρως η αποτελεσματικότητά της»¹³⁴, απορρίπτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ερμηνεία είτε βάσει της *lex causae* είτε βάσει της *lex fori*.

Η λύση αυτή την οποία επέλεξε το ΔΕΚ με την υιοθέτηση της αυτόνομης ερμηνείας αντιμετωπίστηκε θετικά¹³⁵ διότι το μεν επιλύονται ζητήματα που προέκυπταν λόγω του διαφορετικού περιεχομένου που αποδίδουν τα διάφορα εθνικά δίκαια των κρατών μελών το δε αποφεύγεται το πρωθύστερο σχήμα πρώτα να καθορίζεται ο εφαρμοστέος κανόνας δικαίου βάσει του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του *forum* πριν καθορισθεί ποιο δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία¹³⁶.

Παρά το γεγονός, όμως, ότι το αιτούν δικαστήριο δεν είχε αντίστοιχο ερώτημα το ΔΕΚ πρόέβη και σε διατύπωση ορισμού της έννοιας «ενοχές εξ αδικοπραξίας» κατά τον οποίο αυτή «περιλαμβάνει κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα

132. Βλ. αναλυτικότερα σκ. 3 της απόφασης.

133. Ειδικότερα τα ερωτήματα είχαν ως εξής: «1) α) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της Συμβάσεως έχει την έννοια ότι πρέπει να υφίσταται συνάφεια μεταξύ των αγωγών κατά των διαφόρων εναγομένων; β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: η αιτούμενη για την εφαρμογή του άρθρου 6, παράγραφος 1, συνάφεια μεταξύ των αγωγών κατά των διαφόρων εναγομένων υφίσταται όταν μεταξύ των αγωγών υπάρχει η κατ' ουσία ταυτότητα ιστορικής και νομικής αιτίας (απλή ομοδικία) ή πρέπει να γίνει δεκτή ύπαρξη συνάφειας μόνο όταν η από κοινού εκδίκαση και η έκδοση κοινής αποφάσεως κρίνεται επιβεβλημένη προκειμένου να αποφευχθεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων σε περίπτωση χωριστής εκδίκασεως των υποθέσεων (π.χ. στις περιπτώσεις αναγκαστικής ομοδικίας);, 2) α) Ο όρος "αδικοπραξία" του άρθρου 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως πρέπει να ερμηνευθεί αυτοτελώς βάσει της εν λόγω Συμβάσεως, ή πρέπει να ερμηνεύεται βάσει του εφαρμοστέου δικαίου (*lex causae*), όπως αυτό καθορίζεται από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο του κράτους στο οποίο ανήκει το επιληφθέν δικαστήριο; β) Το άρθρο 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως παρέχει για αγωγές που αφορούν αξιώσεις εξ αδικοπραξίας, εκ συμβάσεως ή εξ αδικαιολόγητου πλουτισμού, συντρέχουσα δικαιοδοσία λόγω συνάφειας και για αξιώσεις που δεν προέρχονται εξ αδικοπραξίας;».

134. Βλ. σκ. 15 και 16 της απόφασης.

135. Βλ. *Audit* (1989), 255· *Huet* (1989), 460· *Gaudemet-Tallon* (1989), 121.

136. Βλ. *Βασιλακάκης* (2004), 174-175.

ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά «διαφορές εκ συμβάσεως» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1»¹³⁷.

Ως προς τα άλλα ερωτήματα το ΔΕΚ: ως προς το πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος απεφάνθη ότι ο κανόνας του άρθρ. 6 §1 της ΣΒρ εφαρμόζεται όταν οι αγωγές είναι συναφείς μεταξύ τους κατά την έννοια ότι υπάρχει συμφέρον να εξεταστούν και να κριθούν από κοινού για την αποφυγή λύσεων που θα μπορούσαν να είναι ασυμβίβαστες εάν εκρίνοντο χωριστά, εναπόκειται δε στα εθνικά δικαστήρια να κρίνουν πότε η προϋπόθεση αυτή¹³⁸ συντρέχει, ως προς το δεύτερο σκέλος του δεύτερου ερωτήματος με δεδομένο ότι οι αναφερόμενες στα άρθρ. 5 και 6 δωσιδικίες αποτελούν εξαίρεση από τον κανόνα που τίθεται με το άρθρ. 2, πρέπει αυτές να ερμηνεύονται συσταλτικώς και ως εκ τούτου το δικαστήριο που είναι αρμόδιο βάσει του άρθρ. 5 §3 να κρίνει το κεφάλαιο της αγωγής που στηρίζεται σε ενοχή εξ αδικοπραξίας δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τα υπόλοιπα κεφάλαια της ίδιας αγωγής που δεν στηρίζονται σε ενοχές εξ αδικοπραξίας¹³⁹.

2.2.2.2. Εγγύτερη οριοθέτηση του όρου «ενοχές εξ αδικοπραξίας» μέσω της νομολογίας του ΔΕΚ

Από τον αναφερθέντα ανωτέρω ορισμό προκύπτει ότι για να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία δικαστηρίου βάσει του άρθρ. 5 §3 πρέπει να συντρέχουν, σωρευτικά, δύο προϋποθέσεις: μια αρνητική (η υπόθεση να μην αφορά διαφορές εκ συμβάσεως) και μια θετική (να αφορά κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου)^{140,141}.

137. Βλ. σκ. 17, 18 και διατακτικό της απόφασης.

138. Βλ. σκ. 12, 13 και διατακτικό της απόφασης.

139. Βλ. σκ. 19, 21 και διατακτικό της απόφασης. Το ΔΕΚ επισήμανε, επίσης (βλ. σκ. 20), ότι η λύση αυτή ενδεχομένως εμφανίζει μειονεκτήματα διότι οι διάφορες πλευρές της ίδιας διαφοράς θα κρίνονται από διαφορετικά δικαστήρια, τόνισε, όμως, ότι αυτό μπορεί να επιλυθεί είτε με την εισαγωγή του συνόλου των απαιτήσεων του ενάγοντος στα δικαστήρια του άρθρ. 2 είτε βάσει του μηχανισμού της συνάφειας (άρθρ. 22 ΣΒρ, νυν 28 ΚανΒρ Ι).

140. Βλ. *Beraudo J.-P./Beraudo M.-J.*, *Convention de Bruxelles du 27 Septembre 1968, Convention de Lugano du 16 Septembre 1988, Règlement n° 44/2001 du Conseil du 22 Décembre 2000, Règles ordinaires de compétence – Matières autres que les obligations contractuelles*, Europe (fasc. 3022), 2008, 1-34/7 (αρ. 15). Κριτική, πάντως, ασκήθηκε στην απόφαση διότι το ΔΕΚ προέβη στη διατύπωση ενός ορισμού ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας, που εξαρτούσε το περιεχόμενό του από την έννοια διαφορές εκ συμβάσεως, χωρίς, όμως, να έχει δώσει αντίστοιχο ορισμό της δεύτερης αυτής έννοιας, βλ. *Gaudemet-Tallon* (1989), 121· *Tagaras*, CDE 1990, 668.

141. Ο Καθηγητής *Κεραμεύς* αναλύοντας τον ως άνω ορισμό αναφέρει ότι κατ' αυτόν καταλείπεται στην περιοχή της αδικοπραξίας ό,τι παραμένει ακάλυπτο από τη σύμβαση και ότι «Αυτό φαίνεται να σημαίνει, ότι αγωγή αποζημιώσεως, που δεν μπορεί να υπαχθεί υπό την έννοια της συμβάσεως κατά το άρθρο 5 σημείο 1, εντάσσεται στο πεδίο της αδικοπραξίας χωρίς περαιτέρω έλεγχο της νομικής της βασιμότητας. Γι' αυτό το άρθρο 5 σημείο 3 εκλαμβάνεται ως ένα είδος εφεδρικής δυνατότητας, που κατά κάποιο τρόπο επισκοπεί, και

Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι πρέπει να ακολουθείται η εξής μέθοδος: πρώτα να εξετάζεται εάν η υπό εξέταση υπόθεση εμπίπτει στην έννοια «ενοχές εκ συμβάσεως» κατά το περιεχόμενο του άρθρ. 5 §1 και εάν όχι, αυτή εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρ. 5§3.

Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή παρά το γεγονός ότι θα καθιστούσε ιδιαίτερως ευχερή τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας με το απλό κριτήριο εάν η υπόθεση δεν αφορά διαφορά εκ συμβάσεως αυτομάτως να εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο του 5 §3 δημιουργεί προκαλεί περαιτέρω ζητήματα διότι σε μια τέτοια περίπτωση τόσο οι άλλες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρ. 5, όσο και οι υπόλοιπες διατάξεις του ΚανBr I θα έμεναν κενές περιεχομένου. Κατ' ακολουθία θα πρέπει να αναζητηθεί διαφορετική ερμηνεία του όρου «ενοχές εξ αδικοπραξίας». Σε αυτό συμβάλλει αυτός ο ίδιος ο ορισμός που δόθηκε από το ΔΕΚ και συγκεκριμένα η τεθείσα θετική προϋπόθεση αυτού ως προς την ύπαρξη ευθύνης του εναγομένου.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι εσωτερική γλώσσα διαδικασίας του ΔΕΚ είναι η γαλλική και σ' αυτήν συντάσσονται τα σχέδια των αποφάσεών του. Επίσης, κατά το άρθρ. 29 §2 του Κανονισμού Διαδικασίας του ΔΕΚ γλώσσα διαδικασίας είναι, στην περίπτωση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος, η γλώσσα του εθνικού δικαιοδοτικού οργάνου που προσφεύγει σ' αυτό. Στην προκειμένη υπόθεση ο αντίστοιχος χρησιμοποιούμενος στην ελληνική έκδοση της απόφασης «ευθύνη» ενώ στη γαλλική έκδοση είναι ο όρος «*responsabilité*» και στη γερμανική ο όρος «*schadenshaftung*». Αμφότεροι δε οι τελευταίοι αυτοί όροι έχουν ειδικότερο περιεχόμενο και σημαίνουν την υποχρέωση του εναγομένου να αποζημιώσει τον ενάγοντα - ζημιωθέντα για τη ζημία που υπέστη εξ αιτίας της συμπεριφοράς του (εναγομένου) ¹⁴². Αποδίδοντας αυτό το περιεχόμενο στον όρο «ευθύνη» προσδιορίζεται, μάλλον, ευκρινώς η έννοια του όρου «ενοχές εξ αδικοπραξίας» και καταδεικνύεται η λειτουργικότητά του μέσα στο σύστημα του ΚανBr I αφού αποκτά ειδικότερο περιεχόμενο και δεν σημαίνει απλώς ότι μπορεί να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία δικαστηρίου βάσει του άρθρ. 5 §3 για οποιαδήποτε υπόθεση δεν εμπίπτει στην κατηγορία των διαφορών από σύμβαση.

Η ανωτέρω ερμηνεία επιβεβαιώνεται από τη μεταγενέστερη απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση *Reichert/Dresdner Bank*¹⁴³. Στην εν λόγω υπόθεση το ΔΕΚ

καλείται συμπληρωματικά να καλύψει, το συνολικό πεδίο της αστικής ευθύνης» βλ. Κεραμεύς, Σύμβαση και αδικοπραξία κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΕυρΔ (ειδικό τεύχος) 2001, 209–225/215.

¹⁴². Βλ. Βλ. *Briggs/Rees*, Civil Jurisdiction and Judgments⁴, 2005, 178· Ταμαμίδης (1999), 469–470 και σημ. 156.

¹⁴³. Βλ. Απόφ. 26.3.1992, υπόθ. C – 261/90, *Reichert/Dresdner Bank*, Συλλ. 1992, I-2149. Βλ. σχολιασμό της απόφασης *Marchal*, RevDI & DC 1994, 160–163· Tagaras, CDE

έκρινε ότι η παυλιανή αγωγή του γαλλικού δικαίου¹⁴⁴ δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3 και τούτο διότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αγωγή αποβλέπουσα στο να αναγνωριστεί η ευθύνη του εναγομένου¹⁴⁵.

Ιδιαίτερως σημαντική για τον προσδιορισμό της έννοιας ενοχές εξ αδικοπραξίας είναι η απόφαση του ΔΕΚ Handte/TMCS¹⁴⁶ διότι μ' αυτήν για πρώτη φορά ουσιαστικά προσδιορίστηκε θετικά το περιεχόμενο της έννοιας «διαφορές εκ συμβάσεως», που αποτελεί την αρνητική προϋπόθεση για να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία στο άρθρ. 5§3. Ειδικότερα, η εν λόγω υπόθεση αφορούσε εάν μπορεί να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία βάσει του άρθρ. 5 §1 σε διαφορά μεταξύ του μεταγοραστή πράγματος και του κατασκευαστή, ο οποίος δεν είναι πωλητής, λόγω των ελαττωμάτων του πράγματος ή της ακαταλληλότητας αυτού για χρήση για την οποία προορίζεται. Το ΔΕΚ απάντησε αρνητικά σημειώνοντας ότι μια κατάσταση στην οποία δεν υφίσταται καμία ελευθέρως αναληφθείσα από ένα συμβαλλόμενο δέσμευση έναντι ενός άλλου συμβαλλομένου δεν μπορεί να υπάγεται στην έννοια της «διαφοράς εκ συμβάσεως».

Συνέχεια της νομολογίας του ΔΕΚ (βάσει της οποίας προσδιορίστηκε σαφέστερα το περιεχόμενο του όρου «ενοχές εξ αδικοπραξίας») αποτελεί η

1992, 700-702. Βλ., επίσης, Ταμαζίδης (1999), *passim*· ο ίδιος, Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών στην περίπτωση της αγωγής διαρρήξεως καταδολιευτικής δικαιοπραξίας (με αφορμή την απόφαση ΠολΠρΘεσ 585/1993), ΕΕΕυρΔ 1994, 585-617 και ΠολΠρΘεσ 585/1993, ΕΕΕυρΔ 1994, 727.

144. «Αντικείμενο μιας τέτοιας αγωγής δεν είναι να υποχρεωθεί ο οφειλέτης να αποκαταστήσει τη ζημία που προκάλεσε στο δανειστή του με την καταδολιευτική πράξη του, αλλά να εξαφανιστούν έναντι του δανειστή τα αποτελέσματα της εκποιητικής δικαιοπραξίας που συνήψε ο οφειλέτης του. Στρέφεται όχι μόνον κατά του οφειλέτη, αλλά και κατά του δικαιοδόχου, τρίτου σε σχέση με την ενοχή που συνδέει τον δανειστή προς τον οφειλέτη του, ακόμη και όταν ο τρίτος δεν διέπραξε κανένα πταίσμα, αν η δικαιοπραξία συνήφθη εκ χαριστικής αιτίας» (βλ. σκ. 19 της απόφασης). Βλ., πάντως, Κεραμεύς (1994), 930 και Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1996), 38 όπου αναφέρεται ότι η σκ. 19 της απόφασης καταλήγει σε υπέρμετρα συσταλτική ερμηνεία του άρθρ. 5 §3, αφού ταυτίζει κατ' αποτέλεσμα την αδικοπρακτική ευθύνη προς την αξίωση χρηματικής αποζημίωσης και επιπλέον εκλαμβάνει την κακή πίστη του εναγομένου ως γενικευμένη προϋπόθεση της αδικοπρακτικής ευθύνης.

145. Βλ. σκ. 20 της απόφασης.

146. Απόφ. 17.6.1992, υπόθ. C – 26/1991, Handte/TMCS, Συλλ. 1992,I-3967. Βλ. σχολιασμό της απόφασης Bischoff, JDI 1993, 469-474· Vlas, The EEC Convention on Jurisdiction and Judgments of 27 September 1968, NILR 1993, 497-499· Decker, Contract or Tort: A Conflict of Characterisation, ICLQ 1993, 366-369· De Vareilles-Sommières, RTDE 1992, 712-727· Gaudemet-Tallon, RCDIP 1992, 730-738· Hartley, Unnecessary Europeanisation under the Brussels Jurisdiction and Judgments Convention: the Case of the Dissatisfied Sub-Purchaser, Eur. L. Rev. 1993, 506-516· Jourdain, Responsabilité civile, RTD civ. 1993, 131-150 (133)· Kullmann, Droit communautaire, groupes de contrats et sécurité juridique, Recueil Dalloz Sirey 1993 Som., 214-215· Larroumet, La Semaine juridique - édition générale 1992 II 21927, 340-344· Marchal, RevDI & DC 1994, 163-166· Tagaras, CDE 1992, 705-706.

απόφαση Réunion Européenne¹⁴⁷. Συγκεκριμένα τα πραγματικά περιστατικά της δίκης αφορούσαν διεθνή μεταφορά φρούτων τα οποία είχε αγοράσει μια γαλλική εταιρία από αυστραλιανή εταιρία. Η μεταφορά διεξήχθη διά θαλάσσης από τη Μελβούρνη έως το Ρότερνταμ και κατόπιν διά ξηράς έως τη Γαλλία. Κατά την παραλαβή του φορτίου διαπιστώθηκαν αβαρίες και οι ασφαλιστικές εταιρίες που είχαν ασφαλίσει τον εν λόγω κίνδυνο αφού αποζημίωσαν την αγοράστρια και υποκαταστάθηκαν στα δικαιώματά της ήγειραν ενώπιον γαλλικού δικαστηρίου αγωγή αποζημίωσης κατά της εταιρίας που είχε εκδώσει τη φορτωτική και της εταιρίας που είχε πράγματι διενεργήσει τη μεταφορά δια θαλάσσης¹⁴⁸.

Μεταξύ των προδικαστικών ερωτημάτων που απηύθυνε το Γαλλικό Ακυρωτικό περιλαμβανόταν κατά πόσο η αγωγή που ασκεί ο παραλήπτης εμπορευμάτων κατά του πραγματικού μεταφορέα εμπίπτει στις διαφορές εκ συμβάσεως του άρθρ. 5§1 και σε αρνητική απάντηση, εάν αυτή εμπίπτει στις ενοχές εξ αδικοπραξίας του άρθρ. 5§3. Το ΔΕΚ προκειμένου να απαντήσει στα ανωτέρω ερωτήματα αναφέρθηκε στην απόφασή του Handte/TMCS ως προς την έννοια των διαφορών εκ συμβάσεως και κατέληξε ότι στην προκειμένη περίπτωση καμία ελευθέρως συναφθείσα συμβατική σχέση μετά του παραλήπτη και του πραγματικού μεταφορέα δεν υπήρχε και ως εκ τούτου η εν λόγω διαφορά δεν ενέπιπτε στο άρθρ. 5 §1¹⁴⁹. Εν συνεχεία δε αναφερόμενο στο δοθέντα στην απόφαση Καλφέλης/Scröder ορισμό περί του περιεχομένου της έννοιας ενοχές εξ αδικοπραξίας, απεφάνθη ότι η κρινόμενη υπόθεση ενέπιπτε στο πεδίο εμβέλειας του άρθρ. 5§3¹⁵⁰.

Τέλος, σε συνάρτηση με δύο υποθέσεις, ιδιαίτερης φύσεως, για τις οποίες απευθύνθηκαν προδικαστικά ερωτήματα, το ΔΕΚ είχε την ευκαιρία να οριοθετήσει έτι περαιτέρω το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3 και μνεία των οποίων γίνεται στη συνέχεια.

147. Βλ. Απόφ. 27.10.1998, υπόθ. C-51/97, Réunion Européenne, κ.λπ. κατά Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV, Συλλ. 1998, I-6535. Βλ. σχολιασμό της απόφασης από Αθανασίου, ΕΕΔ 1999 181-188· Bonassies, Le droit positif français en 1999, DMF 2000 p.62-64 + p.67-70· Briggs, Claims Against Sea Carriers and the Brussels Convention, LMCLD 1999, 333-337· Delebecque, Condamnation de la théorie des groupes de contrats par la Cour de Justice des Communautés Européennes, DMF 1999, 33-34· Gaudemet-Tallon, RCDIP 1999, 333-340· Leclerc, JDI 1999, 625-635· Hartley, Carriage of goods and the Brussels Jurisdiction and Judgments Convention, Eur. L. Rev. 2000, 89-93.

148. Καθώς και κατά του πλοιάρχου και του κυβερνήτη του πλοίου.

149. Βλ. σκ. 17-20 της απόφασης.

150. Βλ. σκ. 22-24 της απόφασης.

Η πρώτη εξ αυτών είναι η υπόθεση *Verein für Konsumenteninformation/Henkel*¹⁵¹. Αυτή αφορούσε σε αγωγή που ήγειρε, ενώπιον Αυστριακού δικαστηρίου, ένωση καταναλωτών, εδρεύουσα στην Αυστρία κατά Γερμανού επιχειρηματία για την απαγόρευση χρήσης καταχρηστικών ρητρών σε καταναλωτικές συμβάσεις. Το ΔΕΚ έχοντας αποκλείσει την υπαγωγή της διαφοράς στο άρθρ. 5 §1, αφού ουδεμία σύμβαση είχε καταρτιστεί μεταξύ των διαδίκων, υπήγαγε τη διαφορά στο άρθρ. 5 §3. Ωστόσο, αιτιολόγησε αυτή του την κρίση αναφερόμενο στην έννοια του όρου «ζημιογόνο γεγονός», η οποία έχει ευρύτατο περιεχόμενο και καλύπτει όχι μόνο περιπτώσεις που ένας ιδιώτης έχει υποστεί ζημία αλλά και τις προσβολές κατά της έννομης τάξης, όπως στην προκείμενη περίπτωση προκύπτουν από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών σε καταναλωτικές συμβάσεις¹⁵². Βεβαίως, η αιτιολόγηση αυτή, ενδεχομένως να θεωρηθεί ότι εκφεύγει από τα πλαίσια της έννοιας «ενοχές εξ αδικοπραξίας» όπως το ίδιο το ΔΕΚ την είχε οριοθετήσει, αφού στην εν λόγω υπόθεση ουδεμία ζημία είχε επέλθει. Το ΔΕΚ, όμως, τόνισε ότι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3 περιλαμβάνονται και υποθέσεις με τις οποίες σκοπείται η παρεμπόδιση διάπραξης επικείμενης αδικοπραξίας και κατ' ακολουθία η αποφυγή επέλευσης ζημίας, παραμένοντας κατ' αυτόν τον τρόπο συνεπές στη νομολογία του¹⁵³.

Η δεύτερη εξ αυτών είναι η υπόθεση *Danmarks Rederiforening/LO Landsorganistationem*¹⁵⁴. Αυτή αφορούσε αγωγή που ηγέρθη, ενώπιον δικαστηρίου της Δανίας, από Δανική εφοπλίστρια εταιρία κατά Σουηδικής συνδικαλιστικής οργάνωσης¹⁵⁵ σχετικά με τη νομιμότητα απεργιακών κινητοποιήσεων που είχαν εξαγγελθεί από τη συνδικαλιστική οργάνωση στη Σουηδία και αφορούσαν την αποχή από την εργασία του Σουηδικού προσωπικού σε πλοίο της ενάγουσας εταιρίας, προκειμένου αυτή να συμφωνήσει στην κατάρτιση συλλογικής σύμβασης για το Πολωνικό προσωπικό που εργαζόταν στο εν λόγω πλοίο. Εν συνεχεία δε η ενάγουσα λόγω των ως άνω κινητοποιήσεων απέσυρε το εν λόγω πλοίο το οποίο πραγματοποιούσε δρομολόγια μεταξύ Σουηδίας και Ηνωμένου

151. Βλ. Απόφ. 1.10.2002, υπόθ. C-167/00, *Verein für Konsumenteninformation/Henkel*, Συλλ. 2002, I-8111. Για σχολιασμό της απόφασης βλ. *Leclerc*, JDI 2004, 911-917· *Rémy-Corlay*, RCDIP 2003, 690-698.

152. Βλ. σκ. 42 της απόφασης.

153. Βλ. σκ. 46-48 της απόφασης.

154. Βλ. Απόφ. 5.2.2004, υπόθ. C-18/02, *Danmarks Rederiforening/LO Landsorganistationem*, Συλλ. 2004, I-1417 και σχολιασμό αυτής σε *Pataut*, RCDIP 2004, 800-808.

155. Για την ακρίβεια η μεν ενάγουσα εκπροσωπήθηκε από την αντίστοιχη ένωση Δανών εφοπλιστών, η δε εναγομένη από την αντίστοιχη Σουηδική γενική συνομοσπονδία εργαζομένων.

Βασιλείου και εις αντικατάστασή του ναύλωσε άλλο, ήγειρε δε και δεύτερη αγωγή με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που είχε υποστεί από τις ως άνω (φερόμενες), ως παράνομες κινητοποιήσεις. Τα προδικαστικά ερωτήματα ετέθησαν κατά την εκδίκαση της πρώτης ως άνω αγωγής¹⁵⁶ και το ΔΕΚ απεφάνθη ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3 η ως άνω διαφορά διότι αποσκοπούσε στην παρεμπόδιση επέλευσης μελλοντικού ζημιολογόνου γεγονότος και συνέτρεχε αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημίας που πιθανολογείτο ότι είχε υποστεί η ενάγουσα από την εξαγγελία της συλλογικής κινητοποίησης¹⁵⁷ και δεν είναι απαραίτητη η πραγματική επέλευση της ζημίας για τη θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου.

2.2.2.3. Ειδικότερα οι υποθέσεις «προσυμβατικής ευθύνης»

Στην υπόθεση Tacconi/HWS¹⁵⁸ η αγωγή αφορούσε προσυμβατική ευθύνη. Το ΔΕΚ εφαρμόζοντας για άλλη μια φορά τα ίδια στάδια ελέγχου για την υπαγωγή μιας υπόθεσης στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρ. 5 §3, αφού διαπίστωσε ότι ουδεμία ελευθέρως αναληφθείσα δέσμευση¹⁵⁹ υπήρξε μεταξύ των διαδίκων, ήταν δεδομένο ότι θα απέκλειε την εφαρμογή της δικαιοδοτικής βάσης των διαφορών από σύμβαση, όπως και το έπραξε¹⁶⁰. Εν συνεχεία, όμως, η υπαγωγή της προσυμβατικής ευθύνης στο πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3 δεν ήταν δεδομένη¹⁶¹. Το ΔΕΚ για να δικαιολογήσει την υπαγωγή της ευθύνης από τις διαπραγματεύσεις στο άρθρ. 5 §3

¹⁵⁶. Και τούτο διότι κατά το δίκαιο της Δανίας, άλλο δικαστήριο είναι αρμόδιο για την αναγνώριση ή μη της νομιμότητας συλλογικής κινητοποίησης και άλλο για την επιδίκαση τυχόν αποζημίωσης λόγω της ζημίας που προκλήθηκε από την κινητοποίηση αυτή.

¹⁵⁷. Βλ. σκ. 32-34 της απόφασης και ιδιαίτερα τη σκ. 32, όπου το ΔΕΚ επαναλαμβάνει ότι προϋπόθεση για να ληφθούν υπόψη οι ενοχές εξ αδικοπραξίας είναι να μπορεί να θεμελιωθεί αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημίας και του γενεσιουργού αυτής γεγονότος.

¹⁵⁸. Βλ. Απόφ. 17.9.2002, υπόθ. C – 334/2000, Tacconi/HWS, Συλλ. 2002, I-7357. Βλ. σχολιασμό της απόφασης σε *Rémy-Corlay*, RCDIP 2003, 673-681

¹⁵⁹. Επισήμανε δε επιπροσθέτως (βλ. σκ. 22 της απόφασης) ότι για την εφαρμογή του άρθρ. 5 §3 δεν απαιτείται η σύναψη σύμβασης, είναι, όμως, αναγκαίος για την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης ο εντοπισμός παροχής, αφού με βάση τον τόπο που εκπληρώθηκε ή όφειλε να εκπληρωθεί (κατά το καθεστώς ισχύος της ΣΒρ) θα προέκυπτε η σχετική δικαιοδοσία.

¹⁶⁰. Βλ. σκ. 24 και 26 της απόφασης.

¹⁶¹. Βλ. *Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1989), 69 (σημ. 83) και 52-53 όπου υποστηριζόταν ότι η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις υπαγόταν στο άρθρ. 5 §3. Βλ. επίσης, έκθεση *Ευρυγένη-Κεραμέως* (αρ. 49) σε *Νίκας* (2008), 444 όπου ομοίως αναφέρεται ότι θα πρέπει να θεωρηθεί ότι «με αυτόνομο εννοιολογικό προσδιορισμό του όρου «σύμβαση» στο άρθρο 5 σημείο 1, καταλαμβάνονται και οι οιονεί δικαιοπρακτικές ενοχές του άρθρου 33 εδάφιο 2 ΚΠολΔ...», δηλ. και η αποζημίωση εξαιτίας πταίσματος κατά τις διαπραγματεύσεις. Βλ. τέλος και ΕφΑθ 9382/2000, Αρμ 2001, 1239 η οποία, κατά πλειοψηφία, είχε δεχθεί προ της εκδόσεως της άνω απόφασης του ΔΕΚ, ότι η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις υπάγεται στο άρθρ. 5 §3.

εδέχθη ότι η κρινόμενη διαφορά που συνίστατο στην αδικαιολόγητη διακοπή των διαπραγματεύσεων και την κατ' ακολουθία (φερόμενη) προκύψασα ζημία δεν μπορεί παρά να είναι απόρροια της παραβιάσεως κανόνων δικαίου, ιδίως εκείνων που επιβάλλουν στους συμβαλλομένους να ενεργούν καλοπίστως επ' ευκαιρία των διαπραγματεύσεων με σκοπό την κατάρτιση συμβάσεως¹⁶².

Ως προς το θέμα της υπαγωγής ή μη της προσυμβατικής ευθύνης στο άρθρ. 5 §1 ή §3, το ΔΕΚ είχε την ευκαιρία να ασχοληθεί και σε δύο άλλες υποθέσεις του, με τις οποίες καθορίστηκε το πλαίσιο υπαγωγής της προσυμβατικής ευθύνης στις προαναφερόμενες παραγράφους του άρθρ. 5 και ειδικότερα:

α. στην υπόθεση *Gabriel*¹⁶³ η οποία αφορούσε τη διεκδίκηση δώρου το οποίο είχε υποσχεθεί εταιρία στον ενάγοντα, υπό την προϋπόθεση ότι θα καταρτιζόταν μεταξύ τους σύμβαση, το ΔΕΚ έκρινε ότι παρέλκει η εξέταση της υπαγωγής της εν λόγω αξίωσης στην παρ. 1 του άρθρ. 5 διότι εδέχθη ότι αφού είχε καταρτιστεί μεταξύ της εταιρίας και του καταναλωτή - ενάγοντα σύμβαση, η διαφορά της κύριας δίκης ενέπιπτε στο ρυθμιστικό πεδίο των ειδικών διατάξεων περί καταναλωτικών συμβάσεων της ΣΒρ και συνεπώς δεν συνέτρεχε λόγος να εξεταστεί η τυχόν εφαρμογή του άρθρ. 5 §1 (και κατ' ακολουθία και της παρ. 3 του άρθρ. 5) και

β. στην υπόθεση *Engler/Janus Versand GmbH*¹⁶⁴ η οποία αφορούσε παρόμοια, με την αμέσως προηγούμενως αναφερόμενη υπόθεση πραγματικά περιστατικά, με τη διαφοροποίηση, όμως, ότι ο αποδέκτης του (φερόμενου) δώρου δεν προέβη στην κατάρτιση σύμβασης με την εταιρία που του είχε υποσχεθεί την καταβολή αυτού του δώρου. Το ΔΕΚ, στην προκείμενη υπόθεση, αφού απέρριψε την υπαγωγή της υπόθεσης στις διατάξεις περί καταναλωτικών συμβάσεων, διότι δεν είχε καταρτιστεί μεταξύ των διαδίκων σύμβαση, που αποτελεί μια εκ των προϋποθέσεων για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων, εν συνεχεία εξέτασε το ενδεχόμενο υπαγωγής της εν λόγω διαφοράς στην παρ. 1 του άρθρ. 5. Και ενώ, το πιθανότερο, θα ήταν, ακολουθώντας, τη νομολογία του στην υπόθεση *Tacconi/HWS*, να θεωρήσει ότι η υπόθεση, αφού αφορούσε προσυμβατική ευθύνη, δεν υπάγεται στη δικαιοδοτική βάση των διαφορών από σύμβαση, αλλά στο άρθρ. 5 §3 προέβη, στην εξής διάκριση: υπενθύμισε ότι προκειμένου να τύχει εφαρμογής το άρθρ. 5 §1 δεν απαιτείται πάντοτε να έχει συναφθεί σύμβαση, πρέπει, όμως, να είναι δυνατός ο

162. Βλ. σκ. 25 και 27 της απόφασης.

163. Βλ. Απόφ. 11.7.2002, υπόθ. C-96/00, *Rudolf Gabriel*, Συλλ. 2002, I-7357.

164. Βλ. Απόφ. 20.1.2005, υπόθ. C-27/02, *Engler/Janus Versand GmbH*, Συλλ. 2005, I-481. Βλ. σχολιασμό της απόφασης *Remy-Corlay*, *L'acquis communautaire: les avancées*, RTD civ. 2005, 350-354· *Felke/Jordans*, ERPL 2006, 130-135· *Berrebi*, ERPL 2006, 135-142· *Tagaras*, CDE 2006, 503-507.

εντοπισμός παροχής¹⁶⁵, ο τόπος εκπλήρωσης της οποίας θα συντελέσει στον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας. Περαιτέρω δε, αφού διαφορά εκ συμβάσεως υπάρχει όταν υφίσταται ελευθέρως αναληφθείσα δέσμευση, απεφάνθη ότι η επίδικη υπόθεση υπαγόταν στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρ. 5 §1, αφού θεώρησε ότι η αποστολή, με αποκλειστική πρωτοβουλία της εναγομένης εταιρίας, επιστολής με την οποία ο ενάγων – παραλήπτης της κατονομάζεται ως ο έχων κερδίσει το δώρο, εμπίπτει στην έννοια της ελευθέρως αναληφθείσας υποχρέωσης¹⁶⁶. Κατά συνέπεια, αφού εδέχθη υπαγωγή στο άρθρ. 5 §1, δεν συνέτρεχε λόγος εξέτασης εφαρμογής της παρ. 3 του άρθρ. 5.

Από την ανωτέρω νομολογία του ΔΕΚ προκύπτει ότι η προσυμβατική ευθύνη δεν εμπίπτει πάντοτε στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρ. 5 §3 αλλά, απαιτείται η διερεύνηση σε μια εκάστη των υποθέσεων εάν υφίσταται ελευθέρως ανάληψη δέσμευσης, έστω και μονομερώς, η κατάφαση της οποίας, στα πλαίσια καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας, θα οδηγήσει στην εφαρμογή της δικαιοδοτικής βάσης της παρ. 1 του άρθρ. 5 και μόνο σε ενάντια περίπτωση, εάν δηλ. απουσιάζει παντελώς η ανάληψη οιασδήποτε δέσμευσης, θα υπαχθεί η αντίστοιχη υπόθεση στο άρθρ. 5 §3.

2.2.3. Περιπτωσιολογία

Βάσει της ως άνω διαμορφωθείσας νομολογίας του ΔΕΚ κατά την οποία κριτήριο, μεταξύ άλλων, για την υπαγωγή μιας υπόθεσης στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρ. 5 §3, είναι η ανυπαρξία συμβατικής σχέσης μεταξύ των διαδίκων, κατά το ελληνικό ουσιαστικό δίκαιο περιλαμβάνονται οι καλυπτόμενες από τις διατάξεις 914 επ ΑΚ αδικοππραξίες, ανεξαρτήτως του αξιόποινου ή μη του χαρακτήρα τους¹⁶⁷, καθώς επίσης και οι αγωγές εναντίον κάθε αστικώς ευθυνόμενου προσώπου (π.χ. προστήσαντος) και όχι μόνο εκείνου που προξένησε τη ζημία¹⁶⁸.

Εμπίπτουν, περαιτέρω οι αξιώσεις από τροχαία ατυχήματα¹⁶⁹, προσβολές του γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας¹⁷⁰, αξιώσεις από το δίκαιο για την

¹⁶⁵. Βλ. σκ. 45 και 50 της απόφασης. Βλ. επίσης, και ανωτέρω σημ. 160 για σκ. 22 της Tacconi.

¹⁶⁶. Βλ. σκ. 50-53 της απόφασης.

¹⁶⁷. Βλ. Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 68 (28)· Βασιλακάκης (2004), 188.

¹⁶⁸. Βλ. ΑΠ 1551/2003, ΕΛΛΔνη 2004, 421· Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 69· Ταγαράς, 1990, 680.

¹⁶⁹. Βλ. Έκθεση Jøenard σε Νίκας (2008), 271.

¹⁷⁰. ΑΠ 1551/2003, ΕΛΛΔνη 2004, 421. Αυτό εξάλλου προκύπτει και από την απόφαση του ΔΕΚ Fiona Shevill/Presse Alliance.

προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού¹⁷¹, περιπτώσεις αθέμιτου ανταγωνισμού¹⁷², καθώς και αξιώσεις που απορρέουν από προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας¹⁷³.

Ειδικά, όμως, ως προς τις προσβολές που απορρέουν από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, σήμα, κ.λπ., πρέπει να αναφερθεί ότι το άρθρ. 22 αρ. 4 καθιερώνει αποκλειστική δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου εγένετο η κατάθεση ή καταχώριση, κ.λπ. Η αποκλειστική αυτή δικαιοδοσία καθιερύεται σε κάθε περίπτωση που τίθεται θέμα κύρους αυτών είτε δηλ. στα πλαίσια αγωγής είτε κατόπιν προβολής σχετικής έντασης¹⁷⁴. Ως εκ τούτου ακόμη και εάν ασκηθεί αγωγή από το δικαιούχο π.χ. του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, βάσει της δικαιοδοτικής βάσης του άρθρ. 5 §3, σε άλλο κράτος μέλος από αυτό στο οποίο έχει χορηγηθεί το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, η απλή και μόνο υποβολή από τον εναγόμενο ένστασης η οποία θα αμφισβητεί το κύρος του χορηγηθέντος διπλώματος ευρεσιτεχνίας αποσπεί το επιληφθέν δικαστήριο από τη διεθνή του δικαιοδοσία προς εκδίκαση της αγωγής. Κατά αποτέλεσμα, η νομολογία αυτή του ΔΕΚ υπάγει τις αγωγές για τις ανωτέρω αξιώσεις, και οι οποίες θα μπορούσαν να εγερθούν στο forum του 5 §3 στην αποκλειστική δικαιοδοσία που καθιερώνει το άρθρ. 22 αρ. 4.

Επίσης, θα πρέπει να θεωρείται ότι υπάγονται στο άρθρ. 5 §3 και οι περιπτώσεις αντικειμενικής ευθύνης δηλ. ευθύνης χωρίς πταίσμα, ενόψει της ευρύτητας που προσέδωσε το ΔΕΚ στην έννοια των ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, χωρίς να απαιτεί την ύπαρξη υπαιτιότητας¹⁷⁵. Στην κατηγορία αυτή πρέπει να περιληφθεί και η ευθύνη του παραγωγού λόγω ελαττωματικών προϊόντων, όπως αυτή προβλέπεται από την Οδηγία 85/374/ΕΟΚ^{176,177}, όταν οι διάδικοι δεν σχετίζονται συμβατικά.

171. Τόσο δηλ. από τις διατάξεις του ν. 703/1977 κατά το ελληνικό εσωτερικό δίκαιο, όσο και από τις διατάξεις των άρθρ. 81 επ ΕΚ, βλ. *Mankowski Magnus/Mankowski* (2007), 188 (200).

172. Βλ. ΠολΠρΑθ 9958/1996· ΠολΠρΘεσ 16013/2001, Αρμ 2001, 1627.

173. Βλ. *Βασιλακάκης* (2004), 188 (και σημ. 684 με περαιτέρω παραπομπές στην αλλοδαπή θεωρία και νομολογία).

174. Βλ. Απόφ. 13.7.2006, υπόθ. C-4/03, Gesellschaft für Antriebstechnik mbH & Co. KG/Lamellen und Kupplungsbau Beteiligungs KG σε curia.eu και Απόφ. 13.7.2006, υπόθ. C-539/03, Roche Nederland BV κ.λπ./Fr. Primus, M. Goldenberg σε curia.eu. Για σχολιασμό των αποφάσεων βλ. *Αρβανιτάκης*, Αρμ 2007, 145-146· *Bodson*, Le brevet européen est-il différent?, RevDI & DC 2007, 447-495· *Warner*, Middlemiss, Susie: Patent Litigation in Multiple Jurisdictions: An End to Cross-border Relief in Europe?, EIPR 2006, 580-585.

175. Βλ. *Κρεμλής* σε *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1989), 68· *Ταγαράς*, (1990), 680· *Ταμαμίδης* (1999), 435.

176. Της 25ης Ιουλίου 1985 «για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών – μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων» (ΕΕ 7.8.1985, L 210/29) και στην Ελλάδα έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο με το άρθρ. 6 ν. 2251/1994, όπως τροποποιηθείς ισχύει.

Τέλος, ως προς την αξίωση που απορρέει από τον αδικαιολόγητο πλουτισμό υφίσταται αβεβαιότητα εάν αυτή υπάγεται στη δικαιοδοτική βάση του άρθρ. 5 §3. Το θέμα ετέθη εμμέσως ενώπιον του ΔΕΚ στην υπόθεση Καλφέλης/Scröder ωστόσο δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι το ΔΕΚ έδωσε αρνητική απάντηση αφού το ερώτημα αφορούσε τη συρροή αξιώσεων και εάν είναι δυνατό το δικαστήριο που είναι αρμόδιο βάσει του 5 §3 να εκδικάσει και τη βάση από τον αδικαιολόγητο πλουτισμό¹⁷⁸. Υποστηρίζεται πάντως ότι, αν ο αδικαιολόγητος πλουτισμός απορρέει από συναφθείσα μεταξύ των μερών σύμβαση θεμελιώνεται η δωσιδικία του άρθρ. 5 §1, ενώ εάν απορρέει από αδικοπραξία η αξίωση από τον αδικαιολόγητο θα υπαχθεί στα δικαστήρια του άρθρ. 5 §3¹⁷⁹.

3. ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΕ ΕΞΩΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΧΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΡΩΜΗ II

Στα πλαίσια της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις εξεδόθη ο Κανονισμός 864/2007^{180, 181} με τον οποίο καθορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές και συγκεκριμένα κατά το άρθρ. 1 αυτός εφαρμόζεται σε εξωσυμβατικές ενοχές που περιλαμβάνουν σύγκρουση δικαίων, δηλ. με στοιχεία αλλοδαπότητας.

Προκαταρκτικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τα άρθρ. 31 και 32 ΡΩΜΗ II, αυτός εφαρμόζεται για τα ζημιογόνα γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά την 11^η Ιανουαρίου 2009, ενώ με το άρθρ. 3 καθιερώνεται ο οικουμενικός χαρακτήρας

¹⁷⁷. Βλ. Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 68· Kaye, Private International Law of Tort and Product Liability, 1991, 18· Κούρτης, Η ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικών προϊόντων στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Συγκριτική επισκόπηση των λύσεων στα δικαιικά συστήματα της Ευρώπης και των Η.Π.Α., 2006, 129· Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό – Κοινοτικό - Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, 2008, 415 (112).

¹⁷⁸. Υπάγεται πάντως στη δωσιδικία που καθιερώνει το άρθρ. 2, βλ. σκ. 20 της απόφασης.

¹⁷⁹. Βλ. Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 69.

¹⁸⁰. Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II) - (ΕΕ 31.7.2007, L 199/40-49). Γενικά για το ΡΩΜΗ II βλ. Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο³, 2008, 252 επ· Σταματιάδης, Ο Κανονισμός (ΕΚ) 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές ('Ρώμη II'), ΧρΙΔ 2009, 391 επ· Garcimartín-Alfárez, The Rome II Regulation: On the way towards a European Private International Law Code, EuLF 2007, 77-91· Hay, Contemporary Approaches to Non-Contractual Obligations in Private International Law (Conflict of Laws) and the European Community's "Rome II" Regulation, EuLF 2007, 137-152· Symeonides, Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity, Am. J. Comp. L. 2008, 173-218· Kozyris, Rome II: Tort Conflicts on the Right Track! A Postscript to Symeon Symeonides "Missed Opportunity", Am. J. Comp. L. 2008, 471-498· Wadlow, Trade secrets and the Rome II Regulation on the Law Applicable to Non – Contractual Obligations, E.I.P.R. 2008, 309-319.

¹⁸¹. Με την εξαίρεση από το τοπικό πεδίο εφαρμογής του της Δανίας (βλ. άρθρ. 1 §4) και των λοιπών εδαφών, όπως αυτά προσδιορίζονται, αντίστοιχα, ανωτέρω, στο τοπικό πεδίο εφαρμογής του ΚανBr I.

αφού το υποδεικνυόμενο από τις διατάξεις του ως εφαρμοστέο δίκαιο μπορεί να είναι το δίκαιο οιοδήποτε κράτους, ανεξαρτήτως εάν είναι κράτος μέλος ή μη της ΕΕ.

Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του καθορίζεται κυρίως από το άρθρ. 2, που φέρει τον τίτλο «ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής», αλλά και σε συνδυασμό με τα άρθρ. 27 και 28¹⁸². Ειδικότερα στο άρθρ. 2 §1 αναφέρεται ότι ο Καν. εφαρμόζεται σε εξωσυμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου (με την ενδεικτική απαρίθμηση στο εδ. β', όπως και στο αντίστοιχο άρθρ. του ΚανBr I των φορολογικών, τελωνειακών και διοικητικών υποθέσεων, καθώς και στην περίπτωση των "acta iura imperii")¹⁸³, ενώ στην παρ. 2 απαριθμούνται οι εξωσυμβατικές ενοχές που εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής του, με κυριότερες αυτές που προκύπτουν από περιουσιακές σχέσεις οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, αξιολόγων, σχέσεις που αφορούν το δίκαιο των εταιριών και άλλων ν.π., λόγω προσβολής του ιδιωτικού βίου και δικαιωμάτων συναφών με την προσωπικότητα, συμπεριλαμβανομένης της δυσφήμισης, κ.αλ.¹⁸⁴.

Ως προς τους κανόνες σύγκρουσης που υιοθετούνται από τον ΡΩΜΗ II αυτοί μπορούν να διακριθούν σε δυο κατηγορίες: α. στις αδικοπρακτικές ενοχές στις οποίες ισχύει ως γενικός κανόνας αυτός του άρθρ. 4 §1 και ο οποίος εφαρμόζεται ελλείψει ειδικού κανόνα και β. σε μια σειρά κανόνων που εφαρμόζονται σε ειδικότερες κατηγορίες εξωσυμβατικών ενοχών, με την εξαίρεση, όμως, του άρθρ. 14 §1, κατά το οποίο, προβλέπεται, ότι πρωτίστως, εφαρμοστέο, είναι το δίκαιο, το οποίο τα μέρη έχουν επιλέξει, με τις προϋποθέσεις που τίθενται από την εν λόγω διάταξη¹⁸⁵, ενώ στις επόμενες δύο παραγράφους του ίδιου άρθρου προβλέπεται περιορισμός στην ελευθερία επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου συνιστάμενος στους εθνικούς και

182. Ειδικότερα με το άρθρ. 27 καθορίζεται η σχέση του Καν. με άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που περιέχουν ρυθμίσεις ως προς κανόνες σύγκρουσης σε ειδικά θέματα και οι οποίες δεν θίγονται από τον Κανονισμό, όπως, ομοίως, με το άρθρ. 28 καθορίζεται η σχέση του Καν. με διεθνείς συμβάσεις που έχουν συνάψει κράτη μέλη και περιέχουν κανόνες περί σύγκρουσης δικαίων και οι οποίες, επίσης, δεν θίγονται.

183. Ιδιαίτερως σημαντική για την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής του ΡΩΜΗ II είναι η παρ. 1 του άρθρ. 2 κατά την οποία, στην έννοια της ζημίας περιλαμβάνονται όλες οι συνέπειες των αδικοπραξιών, του αδικαιολόγητου πλουτισμού, της διοίκησης αλλοτρίων και της ευθύνης από τις διαπραγματεύσεις, όπως επίσης και τα σημεία 11 και 12 του προοιμίου του Καν. κατά τα οποία κατά το μὲν πρώτο οι «εξωσυμβατικές ενοχές» θα πρέπει να θεωρούνται ως αυτοτελής έννοια, στην οποία περιλαμβάνονται και οι εξωσυμβατικές ενοχές από αντικειμενική ευθύνη, κατά το δε δεύτερο ότι το εφαρμοστέο δίκαιο περιλαμβάνει και το ζήτημα του καταλογισμού σε περίπτωση αδικοπραξίας.

184. Στις υποθέσεις, οι οποίες, δεν υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του ΡΩΜΗ II εφαρμοστέο είναι από τα ελληνικά δικαστήρια το άρθρο 26 ΑΚ.

185. Δηλ. είτε με μεταγενέστερη συμφωνία από την επέλευση του ζημιόγνου γεγονότος είτε με προγενέστερη της επέλευσης αυτού, υπό τον όρο τα μέρη να ασκούν εμπορική δραστηριότητα και η συμφωνία να αποτελέσει αντικείμενο ελεύθερης διαπραγμάτευσης και σε αμφότερες τις περιπτώσεις αυτή να είναι ρητή ή να συνάγεται με βεβαιότητα από τα δεδομένα της υπόθεσης.

κοινοτικούς κανόνες αναγκαστικού δικαίου, οι οποίοι δεν μπορεί να θιγούν από τη μεταξύ των μερών συμφωνία.

Ειδικότερα κατά το άρθρ. 4 §1 επί εξωσυμβατικής ενοχής που απορρέει από αδικοπραξία, εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της χώρας επέλευσης της ζημίας¹⁸⁶, ανεξαρτήτως της χώρας επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος ή της έμμεσης ζημίας. Στην παρ. 2 του ιδίου άρθρ. προβλέπεται εξαίρεση στην περίπτωση κατά την οποία οι φερόμενοι ως ζημιωθείς και υπαίτιος διαμένουν συνήθως κατά το χρόνο επέλευσης της ζημίας στην ίδια χώρα, ως εφαρμοστέο το δίκαιο της χώρας αυτής, ενώ στην παρ. 3 καθιερώνεται ρήτρα διαφυγής στην περίπτωση κατά την οποία η αδικοπραξία εμφανίζει προδήλως στενότερο δεσμό με άλλη χώρα από τις χώρες που ορίζεται στις παρ. 1 και 2, οπότε και θα εφαρμοστεί το δίκαιο αυτής της χώρας.

Με τα άρθρ. 5-9 του ΡΩΜΗ II προβλέπονται ειδικοί κανόνες σύγκρουσης για ορισμένες κατηγορίες αδικοπρακτικών ενοχών για τις οποίες ο γενικός κανόνας αδυνατεί να διασφαλίσει την εύλογη ισορροπία μεταξύ των σχετικών συμφερόντων¹⁸⁷. Συγκεκριμένα, αυτοί αφορούν την ευθύνη λόγω ελαττωματικού προϊόντος (άρθρ. 5), τον αθέμιτο ανταγωνισμό και τις πράξεις που περιορίζουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό (άρθρ. 6), την περιβαλλοντική ζημία (άρθρ. 7), την προσβολή δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (άρθρ. 8) και τη συλλογική δράση¹⁸⁸ (άρθρ. 9).

Τέλος, στα άρθρ. 10-12 περιλαμβάνονται ρυθμίσεις για εξωσυμβατικές ενοχές που απορρέουν από άλλο γεγονός πλην της αδικοπραξίας και ειδικότερα από αδικαιολόγητο πλουτισμό (άρθρ. 10), διοίκηση αλλοτρίων (άρθρ. 11) και ευθύνης κατά τις διαπραγματεύσεις (*culpa in contrahendo*) - (άρθρ. 12).

¹⁸⁶. Περιλαμβανομένης και της ζημίας που ενδέχεται να επέλθει βλ. άρθρ. 2 §3 στοιχ. β' του ΡΩΜΗ II.

¹⁸⁷. Βλ. σημείο 19 του Προοιμίου του ΡΩΜΗ II.

¹⁸⁸. Ειδικά για το άρθρ. 9 βλ. *Τσούκα*, Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Ιουλίου 2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («ΡΩΜΗ II») και η ελληνική ναυτιλία – Σύντομες σκέψεις για το άρθρο 9 περί συνδικαλιστικών κινητοποιήσεων, ΕΕμπΔ 2008, 253–272.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΣΥΝΕΒΗ ΤΟ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1.1. Γενικά

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας επιχειρήθηκε οριοθέτηση του ουσιαστικού πεδίου εφαρμογής της §3 του άρθρ. 5. Υφισταμένης, επομένως, της προϋπόθεσης ότι η συγκεκριμένη υπόθεση εμπίπτει (κατά τον έλεγχο καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας), στο ρυθμιστικό πεδίο της ανωτέρω διάταξης, το επόμενο στάδιο είναι να προσδιοριστεί ο τόπος στον οποίο συνέβη (ή ενδέχεται να συμβεί) το ζημιογόνο γεγονός.

Σε ορισμένες υποθέσεις, ο εν λόγω τόπος είναι προφανής, ώστε να μην απαιτείται ιδιαίτερη προσπάθεια, όπως π.χ. σε περίπτωση τροχαίου ατυχήματος κατά το οποίο τραυματίζεται πεζός και ο οποίος εν συνεχεία νοσηλεύεται σε νοσοκομείο του ίδιου τόπου. Στην πλειοψηφία όμως των περιπτώσεων, ο καθορισμός του τόπου αυτού είναι ιδιαίτερος δυσχερής ερμηνευτικά, όταν το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός έλαβε χώρα σε τόπο διαφορετικό απ' αυτόν στον οποίο εκδηλώθηκε η ζημία, καθώς και στις περιπτώσεις στις οποίες η ζημία εκδηλώθηκε στο έδαφος περισσότερων κρατών. Τα ζητήματα που ανακύπτουν και η επίλυσή τους, εξαρτώνται, σε πρώτο επίπεδο, από την ανάγκη εξειδίκευσης της έννοιας «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος» και την επιλογή των κριτηρίων βάσει των οποίων θα πραγματοποιηθεί ο εν λόγω προσδιορισμός¹⁸⁹. Το αποφασιστικό κριτήριο είναι εάν ο προσδιορισμός αυτός θα γίνει σύμφωνα, είτε με τις ρυθμίσεις του εκάστοτε εφαρμοστέου εθνικού δικαίου είτε με την αποδοχή ότι ο «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος» έχει αυτόνομη έννοια και ανεξάρτητη από τον καθορισμό του περιεχομένου της από το αντίστοιχο, εφαρμοστέο στην εκάστοτε υπόθεση εθνικό δίκαιο, και σε μια τέτοια περίπτωση ποια η έννοια του εν λόγω όρου.

Η απάντηση, στα εν λόγω ερωτήματα, εδόθη από το ΔΕΚ, σε μία από τις πρώτες αποφάσεις του, με τις οποίες ασχολήθηκε σχετικά με αξιώσεις που πηγάζουν από ενοχές από αδικοπραξία και η οποία εξεδόθη κατόπιν υποβληθέντος προδικαστικού ερωτήματος, υπό το καθεστώς ισχύος της ΣΒρ, λύση, η οποία, όμως, ως και ανωτέρω αναφέρεται ισχύει και υπό το καθεστώς ισχύος του ΚανBr I.

¹⁸⁹. Οι συντάκτες της ΣΒρ ήσαν σε γνώση του εν λόγω προβλήματος, συνειδητά όμως, απέφυγαν να προσδιορίσουν ρητά το περιεχόμενο του εν λόγω όρου – βλ. Έκθεση *Jenard* σε *Νίκας* (2008), 271.

Ειδικότερα πρόκειται για την απόφαση Bier κατά Mines de Potasse d' Alsace SA¹⁹⁰ με την οποία προκρίθηκε ο προσδιορισμός του περιεχομένου της ανωτέρω έννοιας με αυτόνομα κριτήρια¹⁹¹, καθιερωθείσης της επονομαζόμενης «αρχή της ubiquity». Κατ' αυτήν ο «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος» έχει την έννοια ότι αναφέρεται στην περίπτωση κατά την οποία ο τόπος όπου επήλθε το γεγονός που μπορεί να επισύρει ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, δεν συμπίπτει με τον τόπο όπου επήλθε η ζημία λόγω του γεγονότος αυτού, ταυτόχρονα και στον τόπο όπου επήλθε η ζημία όσο και στον τόπο του ζημιογόνου γεγονότος¹⁹² και παρουσίαση και ανάλυση της οποίας, θα επιχειρηθεί αμέσως κατωτέρω.

1.2. «Η αρχή της ubiquity»¹⁹³

Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς, για την οποία υπεβλήθη το προδικαστικό ερώτημα ήταν εν περιλήψει τα εξής: η πρώτη εκ των διαδίκων της κύριας δίκης εταιρεία «Handelskwekerij G. J. Bier BV»¹⁹⁴, εγκατεστημένη στο Ρότερνταμ Ολλανδίας και η οποία διατηρούσε επιχείρηση ανθοκομίας, για τις ανάγκες άρδευσης της οποίας χρησιμοποιούσε, κυρίως, τα ύδατα του ποταμού Ρήνου, άσκησε αγωγή ενώπιον του πρωτοδικείου του Ρότερνταμ, κατά της εταιρείας «Mines de Potasse d' Alsace SA», εγκατεστημένης στη Μυλούζη Γαλλίας, η οποία κατά τους ισχυρισμούς της πρώτης εκ των εναγόντων ευθυνόταν, διότι προκαλείτο μόλυνση των υδάτων του Ρήνου λόγω της εκχύσεως αλατούχων αποβλήτων προερχομένων από τις εγκαταστάσεις της εναγομένης με αποτέλεσμα, εξαιτίας της μεγάλης περιεκτικότητας σε αλάτι να βλάπτονται οι φυτείες της και να αναγκάζεται να προβαίνει σε λήψη πολυδάπανων μέτρων για τον περιορισμό της ζημίας. Σε πρώτο

190. Βλ. Απόφ. 30.11.1976, υπόθ. 21/76, Handelskwekerij G. J. Bier BV κατά Mines de Potasse d' Alsace SA, Συλλ. 1976, 1735 (ελληνική ειδική έκδοση 613). Βλ. σχολιασμό αυτής Huet, JDI 1977, 728-734.

191. Ειδικότερα ζητήματα ανακύπτουν και ως προς την έννοια, το περιεχόμενο και τον τρόπο καθορισμού των όρων που συναπαρτίζουν τον όρο «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος» δηλ. «ζημιογόνο γεγονός» και «ζημία» ζητήματα τα οποία εξετάζονται κατωτέρω και με σχετική αναφορά στη νομολογία του ΔΕΚ σε όσο και όποιο βαθμό έως και σήμερα έχουν διευκρινιστεί τα εν λόγω ζητήματα.

192. Βλ. σκ. 24 και διατακτικό της απόφασης Bier.

193. Ο όρος «ubiquity» μεταφράζεται στην ελληνική γλώσσα περιφραστικά ως «η πανταχού παρουσία» (όρος ο οποίος δεν κρίνεται δόκιμος να χρησιμοποιηθεί και κρίνεται σκοπιμότερο να αναφερθεί η αρχή μονολεκτικά βάσει της αγγλικής ορολογίας). Ιδιαίτερως ο όρος «ubiquity» καταδεικνύει το διττό προσδιορισμό του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος με την έννοια που έχει στην επιστήμη της φυσικής και ειδικότερα στον κλάδο της κβαντικής μηχανικής κατά την οποία, ένα φυσικό στοιχείο σε δεδομένη χρονική στιγμή μπορεί να βρίσκεται ταυτόχρονα σε δύο τόπους.

194. Ο έτερος διάδικος ήταν το ίδρυμα Fondation Reinwater, εγκατεστημένο στο Άμστερνταμ Ολλανδίας και σκοπός του οποίου ήταν η βελτίωση της ποιότητας του ύδατος στη λεκάνη του Ρήνου.

βαθμό το δικαστήριο απεφάνθη ότι στερείται διεθνούς δικαιοδοσίας για την εκδίκαση της εν λόγω αγωγής διότι αρμόδιο ήταν το γαλλικό δικαστήριο του τόπου της επίδικης εκχύσεως των αποβλήτων. Ασκηθείσης εφέσεως από τους ενάγοντες, το επιληφθέν Εφετείο υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ ως προς τον προσδιορισμό της έννοιας «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος»¹⁹⁵.

Το ερώτημα δηλ. το οποίο εκλήθη να απαντήσει το ΔΕΚ αφορούσε εάν ως τόπος του ζημιογόνου γεγονότος θα εκληφθεί είτε ο τόπος προκλήσεως του ζημιογόνου γεγονότος είτε ο τόπος επέλευσης της ζημίας είτε και οι δύο. Προκειμένου να καταλήξει στην ως άνω απόφασή του το ΔΕΚ, έλαβε υπόψη του, α. ότι η πρόβλεψη περιπτώσεων ειδικών δωσιδικιών στο άρθρ. 5 καθιερώνει την ευχέρεια επιλογής του ενάγοντα και τούτο σε σαφώς καθορισμένες περιπτώσεις όταν υπάρχει ιδιαίτερα στενός σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου που μπορεί να κληθεί να επιληφθεί της διαφοράς για λόγους αποτελεσματικής εκδίκασης (όπως παροχή ενδείξεων ιδιαίτερα χρήσιμων για τη διεξαγωγή των αποδείξεων και την οργάνωση της δίκης), β. ότι σε υποθέσεις ενοχών εξ αδικοπραξίας, όταν ο τόπος επέλευσης της ζημίας εντοπίζεται εκτός του κράτους μέλους στο οποίο επήλθε το ζημιογόνο γεγονός και κατά συνέπεια καλείται σε εφαρμογή η παρ. 3 του άρθρ. 5 και οι δύο τόποι μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό σημείο αναφοράς για τον καθορισμό της δικαιοδοσίας και γ. ότι επειδή η παρ. 3 του άρθρ. 5 υπό την ευρεία διατύπωση που έχει, καλύπτει μεγάλη ποικιλία ειδών ευθύνης, πρέπει να προσδιοριστεί η έννοια του όρου «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος» κατά το ανωτέρω αναφερόμενο διττό περιεχόμενο και να παρέχεται η ευχέρεια επιλογής στο ενάγοντα¹⁹⁶. Επίσης, το ΔΕΚ προς επίρρωση της ορθότητας της επιλεγείσας λύσης, επεσήμανε τόσο το γεγονός ότι εάν επελέγετο μόνο ο τόπος του ζημιογόνου γεγονότος θα επέρχτο σύγχυση μεταξύ των βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπουν τα άρθρ. 2 και 5 §3¹⁹⁷, ενώ εάν επελέγετο μόνο ο τόπος του ζημιογόνου

195. Ειδικότερα το ερώτημα είχε ως εξής: «Ο όρος “τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός” στο άρθρο 5, 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών, της 7ης Σεπτεμβρίου 1968, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχει την έννοια ότι αναφέρεται “στον τόπο που επήλθε η ζημία (ο τόπος όπου προέκυψε ή εκδηλώθηκε η ζημία)” ή μάλλον “στον τόπο όπου διαπράχθηκε η πράξη ή παράλειψη που προξένησε τη ζημία (ο τόπος όπου τελέστηκε η πράξη ή η παράλειψη)”»

196. Βλ. σκ. 10, 11, 17 και 19 της απόφασης.

197. Προφανώς η σύγχυση θα επήρχτο στην περίπτωση κατά την οποία ο τόπος αυτός συμπίπτει με τον τόπο της κατοικίας του εναγομένου, που αποτελεί και τη συνηθέστερη των περιπτώσεων, οπότε κατ' αποτέλεσμα να εκαλείτο σε εφαρμογή το άρθρ. 2, δηλ. ο γενικός κανόνας *actor sequitur forum rei* και κατά συνέπεια η προβλεπόμενη βάση δωσιδικίας από την παρ. 3 του άρθρ. 5 να έμενε ουσιαστικά κενή περιεχομένου – βλ. Απόφ. Bier BV/Mines de Potasse d' Alsace SA, σκ. 20/23· Απόφ. 7.3.1995, υπόθ. C-68/93, Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA, Συλλ. 1995, I-450, σκ. 22 και Απόφ. 19.9.1995, υπόθ. C-364/93, Antonio Marinari κατά Lloyd's Bank plc και Zubaidi Trading Company, Συλλ. 1995, I-

γεγονότος και αυτός δεν συνέπιπτε με την κατοικία του εναγομένου θα αποκλειόταν ο επωφελής σύνδεσμος με το δικαστήριο του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος, το οποίο βρίσκεται ιδιαίτερα κοντά στην αιτία της ζημίας, όσο και το ότι η αυτή ρύθμιση ισχύει στην πλειοψηφία των εθνικών νομοθεσιών (των τότε συμβαλλομένων κρατών)¹⁹⁸.

Η επιλεγείσα ως άνω ερμηνεία η οποία έχει, κατ' επανάληψη, επιβεβαιωθεί σε σειρά αποφάσεων του ΔΕΚ¹⁹⁹ επικρίθηκε²⁰⁰ διότι ευνοεί τον ενάγοντα (τον φερόμενο ως θύμα) εις βάρος του εναγομένου, πολλαπλασιάζοντας τον αριθμό των δικαστηρίων που μπορεί να επιληφθούν της διαφοράς, κατ' επιλογή του. Αυτό δε ενδεχομένως να οδηγεί σε *forum actoris*, γεγονός το οποίο κατ' επανάληψη το ΔΕΚ έχει δεχθεί ότι αν δεν απαγορεύεται εν συνόλω, πάντως δεν αντιμετωπίζεται ευνοϊκά από τη ΣΒρ (και κατ' ακολουθία και από τον ΚανΒρ Ι) και επιτρέπεται μόνο στις συγκεκριμένες κατηγορίες υποθέσεων που σχετικά προέβλεπε η ΣΒρ και τώρα ο ΚανΒρ Ι, (όπως π.χ. σε συμβάσεις ασφάλισης και καταναλωτών).

Ειδικότερα, εάν η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου θεμελιώνεται στον τόπο επέλευσης της ζημίας, αποτελεί ιδιαιτέρως δυσμενή κατάσταση και με απρόβλεπτες συνέπειες για τον εναγόμενο, όταν αυτοί είναι πλείονες του ενός, να δικαιούται ο ενάγων να αξιώσει την αποκατάσταση του συνόλου των ζημιών που έχει υποστεί από την επέλευση αυτών και σε άλλους τόπους και ως εκ τούτου να περιέρχεται ουσιαστικά στην απόλυτη ευχέρεια του ενάγοντα να εναγάγει τον φερόμενο αδικοππραγήσαντα σε οιοδήποτε δικαστήριο αυτός επιθυμεί²⁰¹.

Προκειμένου να αποφευχθεί αυτή η ανισορροπία στις θέσεις ενάγοντα – εναγομένου το ΔΕΚ, με μεταγενέστερες αποφάσεις του, διευκρίνισε - οριοθέτησε -

2733 σκ. 12, καθώς και *Mankowski* σε *Magnus/Mankowski* (2007), 191 (203)· *Βασιλακάκης* (2004), 216.

198. Βλ. σκ. 20, 21 και 22 της απόφασης, αντίστοιχα.

199. Βλ. Απόφ. 11.1.1990, υπόθ. C-220/88, *Dumez France* και *Tracoba* κατά *Hessische Landesbank (Helaba)* και άλλων, Συλλ. 1990, I-74, σκ. 10· Απόφ. 7.3.1995, υπόθ. C-68/93, *Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA*, Συλλ. 1995, I-450, σκ. 20· Απόφ. 19.9.1995, υπόθ. C-364/93, *Antonio Marinari κατά Lloyd's Bank plc και Zubaidi Trading Company*, Συλλ. 1995, I-2733 σκ. 11· Απόφ. 27.10.1998, υπόθ. C-51/97, *Réunion européenne κατά Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV*, Συλλ. 1998, I-6354, σκ. 28· Απόφ. 1.10.2002, υπόθ. C-167/00, *Verein für Konsumenteninformation κατά Karl Heinz Henkel*, Συλλ. 2002, I-8126, σκ. 44· Απόφ. 5.2.2004, C-18/02, *Danmarks Rederiforening* ενεργούσας για λογαριασμό της *DFDS Torline A/S* κατά *LO Landsorganisationen i Sverige*, ενεργούσας για λογαριασμό της *SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation*, Συλλ. 2004, I-1441, σκ. 40 και Απόφ. 10.6.2004, υπόθ. C-168/02, *Rudolf Kronholer κατά Marianne Maier*, Συλλ. 2004, I-6022, σκ. 16.

200. Βλ. *Gothot/Holleaux* (1985), 49· *Huet*, JDI 1977, 728-734/731 επ.

201. Αντίστοιχο ζήτημα στην πρώτη εκ των δύο δικαιοδοτικών βάσεων, δηλαδή στον τόπο επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος, δεν υφίσταται διότι, όπως θα επισημανθεί κατωτέρω, εάν το ζημιογόνο γεγονός διασπάται σε μερικότερες πράξεις, η τέλεση των οποίων εντοπίζονται σε περισσότερους τόπους πλειόνων του ενός κρατών μελών, μόνο ένα εξ αυτών και συνακόλουθα ο αντίστοιχος τόπος, πληρούν την προϋπόθεση του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος.

την έννοια και το περιεχόμενο των δύο αυτό δικαιοδοτικών βάσεων που έγιναν ερμηνευτικά δεκτές, η σημαντικότερη εκ των οποίων αποφάσεων είναι η Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA²⁰² με την οποία καθιερώθηκε η επονομαζόμενη αρχή του μωσαϊκού (mosaic principle) και η οποία εξετάζεται αμέσως κατωτέρω.

1.3. «Η αρχή του μωσαϊκού (mosaic principle)»

Με την απόφαση Shevill²⁰³ καθιερώθηκε η «αρχή του μωσαϊκού» κατά την οποία σε περίπτωση που το ζημιογόνο γεγονός προκάλεσε ζημίες που εντοπίζονται σε τόπους πλέον του ενός κρατών μελών, ο ενάγων μπορεί να αξιώσει την αποκατάσταση από τα αντίστοιχα δικαστήρια μόνο της ζημίας που επήλθε εντός του αντίστοιχου κράτους μέλους και όχι το σύνολο των ζημιών²⁰⁴.

Κατά τη λειτουργία της η ως άνω αρχή ισορροπεί τη σχέση ενάγοντα-εναγομένου διότι, ναι μεν επιτρέπει, εν μέρει, το forum actoris, ωστόσο θέτει αποτελεσματικό περιορισμό σε ενδεχόμενο forum shopping²⁰⁵ από πλευράς του εναγομένου.

Η ως άνω λύση επελέγη διότι το τεθέν προδικαστικό ερώτημα αφορούσε υπόθεση δυσφημίσεως διά του τύπου, ωστόσο είναι μάλλον κρατούσα η άποψη στη θεωρία²⁰⁶ ότι η δοθείσα λύση πρέπει να ακολουθείται και σε κάθε άλλη περίπτωση κατά την οποία υφίσταται φερόμενη επελθούσα ζημία σε τόπους πλείονες του ενός κράτους μέλους. Η κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνεία του 5 §3 δεν μειώνει την εμβέλεια εφαρμογής του αλλά, αντίθετα, οδηγεί σε μια εξισορρόπηση των συμφερόντων ενάγοντα – εναγομένου. Από τη μια πλευρά ο ενάγων (φερόμενος ως θύμα της φερόμενης τελεσθείσας αδικοππραξίας) ήδη έχει το πλεονέκτημα ενδεχομένως να καθορίσει ή και διευρύνει τους τόπους επέλευσης της ζημίας και είναι σεβαστή και θεμιτή η αναγνώριση ενός είδους πλεονεκτήματος στον ενάγοντα ως το φερόμενο θύμα. Επιβάλλεται ωστόσο να προστατευτούν και τα συμφέροντα του εναγομένου και να τεθεί ένα θεμιτό όριο στη διεύρυνση του αριθμού των δικαστηρίων που έχουν διεθνή δικαιοδοσία. Εξάλλου ο βασικός κανόνας που τίθεται από το ΚανBr I (όπως

202. Απόφ. 7.3.1995, υπόθ. C-68/93, Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA, Συλλ. 1995, I-450.

203. Εκτενή παρουσίαση της απόφασης και τα πραγματικά περιστατικά τα οποία αφορούσε θα εκτεθεί κατωτέρω βλ. υπό 3.2.2.

204. Βλ. σκ. 28-33 της απόφασης.

205. Βλ. γενικά *Τσικρικάς*, Η ελευθερία του ενάγοντα προς επιλογή forum («άγρα δικαστηρίου») – σκέψεις για θεμελίωση και τη λειτουργία των βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας, ΕΛΛΔνη 2006, 664-686 (και ειδικότερα στα πλαίσια του ΚανBr I 679-685)· *Khan*, Forum shopping and the Brussels Convention σε *Questions spéciales de la Convention de Bruxelles*, 1997, 110-123.

206. Βλ. *Mankowski σε Magnus/Mankowski* (2007), 193 (208).

και στη ΣΒρ) είναι ο «actor sequitur forum rei» και οποιαδήποτε άλλη δικαιοδοτική βάση πρέπει να ερμηνεύεται «στενά» και να συντρέχει για την περίπτωση θεμελίωσής της κάποιο συνδετικό στοιχείο. Εξάλλου εάν ο λόγος, μεταξύ των άλλων, καθιέρωσης ως δεύτερης δικαιοδοτικής βάσης του άρθρ. 5 §3 του τόπου επέλευσης της ζημίας είναι η καταλληλότητα του εν λόγω δικαστηρίου λόγω της εγγύτητάς του προς την επελθούσα βλάβη στον εν λόγω τόπο, τις αποδείξεις, κ.λπ., για οιαδήποτε άλλη ζημία η οποία εντοπίζεται σε άλλο, τελείως διαφορετικό τόπο άλλου κράτους μέλους, δεν πληρούνται τα ως άνω κριτήρια και κατά συνέπεια δεν δικαιολογείται η απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στο εν λόγω δικαστήριο και γι' αυτή τη ζημία.

Από τον ως άνω τεμαχισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας και την απονομή αυτής σ' ένα έκαστο εκ των δικαστηρίων αναλόγως της επελθούσας ζημίας, είναι αληθές ότι υφίστανται τα μειονεκτήματα τα επιληφθέντα δικαστήρια να καταλήξουν σε τελείως διαφορετικές αποφάσεις ή ακόμη και στην έκδοση ασυμβίβαστων μεταξύ τους αποφάσεων, (όπως π.χ. εάν ασκηθεί αγωγή για το σύνολο της ζημίας στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του εναγομένου και αγωγή σε έναν εκ των τόπων επέλευσης της ζημίας για τη ζημία αυτή). Το πρόβλημα αυτό βέβαια, ενδεχομένως, σπάνια θα ανακύψει στην πράξη, με δεδομένο ότι το σύνηθες είναι το μεγαλύτερο μέρος της ζημίας να έχει συμβεί σ' έναν και μόνο τόπο, ενώ οι υπόλοιπες ζημιές θα είναι μικρής έκτασης ούτως ώστε να είναι ανάξιο και ασύμφορο, λαμβανομένων υπ' όψιν των εξόδων και της ενασχόλησης που απαιτούνται για την άσκηση ξεχωριστών αγωγών στα δικαστήρια των αντίστοιχων κρατών μελών εντός των οποίων έχουν επέλθει οι επιμέρους ζημιές η έγερση αντίστοιχων αγωγών. Σε αντίθετη περίπτωση το δικαστήριο κάθε τόπου στο οποίο επήλθε μέρος, έστω και ασήμαντο, της συνολικής ζημίας, θα μπορούσε να επιληφθεί και να αποφανθεί για το σύνολο αυτής.

Εξάλλου, όπως και το ΔΕΚ επισήμανε, η λύση αυτή δεν είναι δυσμενής για το φερόμενο ως θύμα της αδικοπραξίας, διότι ο ενάγων έχει πάντα τη δυνατότητα να αξιώσει την αποκατάσταση του συνόλου της προκληθείσας ζημίας ενώπιον του δικαστηρίου είτε του τόπου κατοικίας του εναγομένου είτε του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος²⁰⁷. Δηλαδή έχει τουλάχιστον ένα δικαστήριο στο οποίο μπορεί να απευθυνθεί για το σύνολο της ζημίας εάν τόπος ζημιογόνου γεγονότος και κατοικία του εναγομένου συμπίπτουν και εάν όχι, τότε δύο, λύση η οποία κρίνεται απολύτως ικανοποιητική για τα συμφέροντα του ενάγοντα.

207. Βλ. σκ. 32 της απόφασης Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA.

1.4. Εντοπισμός του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος εκτός των κρατών μελών

Προβληματισμός, τέλος, ανακύπτει, ποια είναι η ενδεδειγμένη λύση²⁰⁸ στην περίπτωση κατά την οποία ο τόπος του ζημιογόνου γεγονότος, είτε δηλ. ο τόπος επέλευσης του γεγονότος είτε της ζημίας και κατ' ακολουθία τ' αντίστοιχα ζεύγη που μπορεί να προκύψουν²⁰⁹, δεν εντοπίζεται εντός της εδαφικής επικράτειας κάποιου εκ των κρατών μελών ή έτι περαιτέρω, όταν ο τόπος εντοπίζεται σε διεθνή ύδατα (στα οποία κανένα κράτος δεν ασκεί κυριαρχία ή έστω κυριαρχικά δικαιώματα, όπως στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας) ή, έστω, όσο και στην απίθανη περίπτωση, στο χώρο του διαστήματος²¹⁰.

Απάντηση στα εν λόγω ερωτήματα ή έστω ενδείξεις δεν μπορούμε να αναζητήσουμε στις εκθέσεις της ΣΒρ ή στις αιτιολογικές σκέψεις του ΚανΒρ Ι, αφού οιαδήποτε μνεία δεν υφίσταται σ' αυτά. Ίσως διότι, τόσο η ΣΒρ όσο και ο ΚανΒρ Ι, αφορούν τις εσωτερικές σχέσεις των κρατών μελών και προς τούτο ρυθμίζουν σχετικά. Ούτε επίσης στη νομολογία του ΔΕΚ, αφού η μόνη σχετική απόφαση που έχει εκδοθεί σε αντίστοιχη υπόθεση αφορούσε σύμβαση εργασίας²¹¹ και στην οποία απεφάνθη ότι, στην περίπτωση κατά την οποία δεν εντοπίζεται τόπος και συνακόλουθα αρμόδιο δικαστήριο, κατά τους ορισμούς του άρθρ. 5 §1 ΣΒρ, εντός της εδαφικής επικράτειας κράτους μέλους, τότε το εν λόγω άρθρο δεν τυγχάνει εφαρμογής και η δικαιοδοσία του δικάζοντος δικαστή θα καθορισθεί μόνο σύμφωνα με το άρθρ. 2 ΣΒρ, δηλ. βάσει της κατοικίας του εναγομένου. Ομοίως, ελάχιστοι είναι οι συγγραφείς που έχουν ασχοληθεί (ή έστω θίξει) με το εν λόγω ζήτημα²¹².

208. Εάν δηλαδή θα τύχει εφαρμογής ο ΚανΒρ Ι και ο τεθείς από την απόφαση Bier κανόνας.

209. Δηλ. 1. γεγονός εκτός – ζημία εκτός, 2. γεγονός εκτός – ζημία εντός και 3. γεγονός εντός – ζημία εκτός (εννοείται κράτους μέλους).

210. Εάν μπορεί να καθορισθεί ένα, γενικώς αποδεκτό κριτήριο οριοθέτησης αυτού. Βλ. *Γιόκαρης*, Διεθνές δίκαιο εναερίου χώρου-διαστήματος, 1996, 249-251· *Γεωργακαράκος*, Η Διακήρυξη της Μπογκοτά, *ΕπιστΕπετ Δ.Σ.Θ.* 2002, 143-153· ο ίδιος, Το ζήτημα των κοσμικών συνόρων, *ΕπιστΕπετ Δ.Σ.Θ.* 2003, 291-302.

211. Βλ. Απόφ. 15.2.1989, υπόθ. C-32/88, Six Constructions Ltd κατά Paul Humbert, Συλλ. 1989, I-341.

212. Βλ. *Michaels*, RE-PLACEMENTS. Jurisdiction for contracts and torts under the Brussels I Regulation when Arts. 5(1) and 5(3) do not designate a place in a Member State σε *International civil litigation in Europe and relations with third States*, 2005, 129-156· και *Briggs/Rees* (2005), 189 (2.156 in f.).

2. ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟΥ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ

2.1. Έννοια του ζημιογόνου γεγονότος

Για άλλη μια φορά ανακύπτει το ζήτημα πως θα προσδιορισθεί η έννοια του ζημιογόνου γεγονότος το οποίο προκαλεί τη διεθνώς δικονομικώς ενδιαφέρουσα ζημία και κατ' ακολουθία και βάσει αυτού να προσδιορισθεί η διεθνής δικαιοδοσία.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι, κατ' αντίθεση προς την αρχή του μωσαϊκού - η οποία λειτουργεί στα πλαίσια καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας της λειτουργίας του δευτέρου δικονομικού συνδέσμου, του τόπου δηλαδή επέλευσης της ζημίας - στα δικαστήρια του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος ο ενάγων δικαιούται να αξιώσει την αποκατάσταση του συνόλου των ζημιών που έχει υποστεί (στην ίδια δηλαδή έκταση ως εάν ήγειρε την αγωγή του ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους κατοικίας του εναγομένου). Καθίσταται, επομένως, σαφές ότι είναι ιδιαίτερος σημαντικός αυτός ο δικονομικός σύνδεσμος του άρθρ. 5 §3 λόγω της δυνατότητας που παρέχει στον ενάγοντα²¹³.

Δυσκολία καθορισμού του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος δεν ανακύπτει σ' όλες τις υποθέσεις που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 §3, αφού σε αρκετές περιπτώσεις αυτός είναι εμφανής, όπως π.χ. στην περίπτωση ενός τροχαίου ατυχήματος, αλλά κυρίως σ' αυτές στις οποίες υφίστανται περισσότερα επιμέρους στάδια που συναπαρτίζουν το ζημιογόνο γεγονός και, έπι περαιτέρω, εάν αυτά εντοπίζονται σε πλείονα του ενός κράτη μέλη. Οι λύσεις, θεωρητικά, που δύνανται να προταθούν θα μπορούσαν να συνοψισθούν στις εξής: α. ο προσδιορισμός να γίνει βάσει εθνικού δικαίου και στο ερώτημα ποιο εθνικό δίκαιο να επιλεγεί είτε το ουσιαστικό δίκαιο του επιλαμβανομένου δικαστηρίου είτε το υποδεικνυόμενο δίκαιο από τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του δικάζοντος δικαστή και β. ο προσδιορισμός να γίνει βάσει αυτόνομης ερμηνείας.

Εάν προκριθεί η πρώτη εκδοχή ο προβληματισμός σταματά εδώ, αφού με βάση όποιο δίκαιο εν τέλει επιλεγεί θα γίνει και ο αντίστοιχος προσδιορισμός. Εάν επιλεγεί η δεύτερη εκδοχή, η οποία φαίνεται και η ορθότερη, εάν ληφθεί η έως τώρα στάση του ΔΕΚ, όπως κατ' επανάληψη, έχει αναφερθεί, κατά την οποία αποφαινεται ότι πρέπει οι σχετικές έννοιες να έχουν αυτόνομη έννοια και όχι να καταφεύγουμε στο περιεχόμενο που τους αποδίδεται από τα αντιστοίχως εφαρμοστέα εθνικά δίκαια²¹⁴ και πάλι ανακύπτει το ζήτημα του καθορισμού του περιεχομένου του εν λόγω όρου.

²¹³ . Βλ. σκ. 25 απόφασης Shevill/Presse Alliance· Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1996), 43· Mankowski σε Magnus/Mankowski (2007), 197-198 (219-220). Από την ελληνική νομολογία βλ. ΠολΠρΠειραιώς 1583/1997, ΕΝΔ 1997, 273 επ.

²¹⁴. Διότι σε μια τέτοια περίπτωση ο ΚανΒρ Ι θα έχανε την ομοιόμορφη εφαρμογή του σε ολόκληρη την ΕΕ αφού τα διαφορετικά εθνικά δίκαια των κρατών μελών εκλαμβάνουν τον τόπο του ζημιογόνου γεγονότος υπό τελείως διαφορετικό πρίσμα. Για παράδειγμα στην

Κατά τη θεωρία²¹⁵ οι προκαταρκτικές πράξεις δεν λαμβάνονται υπόψη. Ωστόσο τίθεται εν συνεχεία το ερώτημα ποιες πράξεις εμπίπτουν στην εν λόγω κατηγορία ούτως ώστε να μην αποτελέσουν κριτήριο για τον προσδιορισμό της έννοιας του ζημιογόνου γεγονότος. Προς τούτο προτείνεται να λαμβάνεται υπόψη: α. κάθε πρότερη πράξη, όσο απομακρυσμένη χρονικά και αν είναι από την ολοκλήρωση της αδικοππραξίας (αρκεί βεβαίως να έχει κάποια σχέση), β. η πράξη αυτή με την οποία ολοκληρώθηκε η αδικοππραξία ή γ. με αναφορά και πάλι στο εθνικό δίκαιο, να διερευνείται κάθε φορά εάν η υπό εξέταση πράξη στον τόπο στον οποίο τελέστηκε, πληροί, βάσει του αντίστοιχου εθνικού δικαίου, την προϋπόθεση του αδικοππρακτικού γεγονότος²¹⁶.

Και οι τρεις προτεινόμενες λύσεις είναι υποστηρίξιμες. Ωστόσο με τα έως τώρα δεδομένα, μάλλον δεν θα επιλεγούν από το ΔΕΚ σε ενδεχόμενη κρίση του. Ειδικότερα, η μεν πρώτη, με δεδομένο ότι το άρθρ. 5 §3 ως ειδική συντρέχουσα βάση δικαιοδοσίας πρέπει να ερμηνεύεται στενά και σε αντιπαράθεση με το άρθρ. 2, η επιλογή του πρώτου χρονικά γεγονότος το πιθανότερο να μας οδηγεί στον τόπο κατοικίας του εναγομένου και κατά συνέπεια το 5 §3 να στερείται ρυθμιστικού περιεχομένου, η δε επιλογή του χρονικώς τελευταίου γεγονότος λαμβανομένου υπόψη της αντίθεσης του ΚανBr I (όσο και της ΣBr) όσο και της σχετικής νομολογίας του ΔΕΚ στο *forum actiois*, το πιθανότερο είναι να υποδεικνύει ως σχετικό τόπο, τον τόπο κατοικίας του ενάγοντα και άρα απορριπτέα λόγω των ανωτέρω. Η τρίτη²¹⁷ ναι μεν έχει το πλεονέκτημα, παρά το γεγονός ότι εμπλέκει και πάλι ρυθμίσεις εθνικών δικαίων, ότι όποιο δικαστήριο και εάν επιληφθεί της υπόθεσης, το αυτό εθνικό δίκαιο θα εφαρμόσει, δηλ. του τόπου της πράξης, ωστόσο έχει το μειονέκτημα της πιθανούς

περίπτωση ευθύνης από ελαττωματικό προϊόν και συγκεκριμένα εάν ένα φαρμακευτικό προϊόν το οποίο σχεδιάστηκε και παρήχθη, χωρίς πλήρη δοκιμαστικό έλεγχο και χωρίς την αντίστοιχη προειδοποίηση στην Αγγλία και το οποίο εν συνεχεία πωλήθηκε στη χώρα Β και το οποίο εν συνεχεία χρησιμοποιήθηκε από φ.π. στο οποίο επήλθε βλάβη στη χώρα Γ, κατά το αγγλικό δίκαιο ως τόπος επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος θεωρείται ο τόπος της πώλησης αυτού χωρίς την κατάλληλη προειδοποίηση και άρα η χώρα Β. Ωστόσο από άλλα εθνικά δίκαια ως τόπος επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος θεωρείται ο τόπος σχεδιασμού ή παραγωγής του εν λόγω προϊόντος και άρα η Αγγλία και ως εκ τούτου να μη μπορεί να λειτουργήσει ο τεθείς κανόνας με την αρχή της «ubiquity» (το παράδειγμα αναφέρεται από τον Briggs - βλ. *Briggs/Rees* (2005), 194 (2.160)).

215. Βλ. *Mankowski* σε *Magnus/Mankowski* (2007), 195 (215) και σημ. 928 όπου και περαιτέρω παραπομπές.

216 . Ο *Βασιλακάκης* φαίνεται να αντιμετωπίζει τις επιμέρους πράξεις του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος ως ισότιμες και προτείνει ως ορθότερη λύση τη διεθνή δικαιοδοσία οιοδήποτε δικαστηρίου κατ' επιλογή του ενάγοντος το οποίο θα είναι αρμόδιο για την εκδίκαση του συνόλου της διαφοράς όντας αντίθετος στη λύση, που ενδεχομένως θα ήταν σύμφωνη κατ' αναλογία με την απόφαση Fiona Sheville/Presse Alliance για διάσπαση της δικαιοδοσίας μεταξύ των πλειόνων *fora delicti* βλ. *Βασιλακάκης* (2004), σ. 237 επ.

217. Υπέρ αυτής τάσσεται ο *Mankowski* - βλ. σε *Magnus/Mankowski* (2007), 196-197 (215-218), όπου εκτενή επιχειρηματολογία.

αποφατικής ή θετικής σύγκρουσης, εάν υποθεθεί ότι εκ των μερικότερων σταδίων του ζημιογόνου γεγονότος, κατά δύο εθνικά δίκαια, διαφορετικά στάδια να πληρούν την αντίστοιχη προϋπόθεση του εκάστοτε εθνικού δικαίου οπότε να προκύπτει πληθώρα των αντίστοιχων τόπων και δικαιοδοτικών βάσεων ή και το αντίθετο να αποφαινεται αρνητικά και κατά συνέπεια ο ενάγων να στερείται της μιας εκ των δύο δικαιοδοτικών βάσεων του 5 §3²¹⁸.

Ορθότερη, φαίνεται μία τέταρτη, ενδιάμεση, λύση κατά την οποία ως δικονομικώς ενδιαφέρον στάδιο του ζημιογόνου γεγονότος πρέπει να ληφθεί υπόψη αυτό που τοποθετείται μεν χρονικά περίπου στην αρχή της αλυσίδας των επιμέρους γεγονότων και το οποίο αποτέλεσε την αιτία για την επέλευση του γεγονότος, χωρίς να πρέπει απαραίτητα να αποτελεί και το «κυρίως» γεγονός, αυτό δηλ. που αποτέλεσε την κυριότερη αιτία της επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος²¹⁹.

Η ως άνω ασάφεια θα εξακολουθήσει να υφίσταται όσο ακόμη δεν έχει απευθυνθεί σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ προκειμένου να επιλύσει αυθεντικά το εν λόγω ζήτημα²²⁰.

2.2. Πλείονες αδικοπραγήσαντες

Έτερο ζήτημα ανακύπτει σχετικά με το τι μπορεί να πράξει το φερόμενο ως θύμα της αδικοπραξίας εάν υπεύθυνοι για την επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος είναι πλείονες του ενός και οι οποίοι έχουν δράσει σε διαφορετικούς τόπους. Και πάλι σαφής απάντηση δεν υπάρχει. Υποστηρίζεται²²¹ ότι ο ενάγων – φερόμενος ως θύμα – δύναται να εναγάγει το σύνολο των αδικοπραγησάντων, χωρίς να πρέπει να επικαλεστεί το άρθρ. 6, αφού εκεί τίθεται ως προϋπόθεση εις εκ των εναγομένων να είναι κάτοικος στον τόπο του επιλαμβανομένου δικαστηρίου, σε όποιο δικαστήριο ταυτίζεται με τον τόπο/ους στον/στους οποίους έδρασε κάθε ένας εκ των

218. Το γεγονός ότι η κρίση βάσει του εθνικού δικαίου μάλλον πρέπει να είναι απορριπτή προκύπτει, ενδεχομένως, από τη νομολογία του ΔΕΚ, το οποίο χωρίς να έχει αποφανθεί ρητά επ' αυτού, με τη λύση που επέλεξε στις αποφάσεις Fiona Shevill και Marinari (βλ. Απόφ. 19.9.1995, υπόθ. C-364/93, Antonio Marinari κατά Lloyd's Bank plc και Zubaidi Trading Company, Συλλ. 1995, I-2733), απέρριψε τους ισχυρισμούς για προσδιορισμό των όρων της Σβρ βάσει των εθνικών δικαίων, καταδεικνύει αυτή την αντίθεσή του.

219. Βλ. *Kidner*, The place of a tort under the Brussels Convention on Jurisdiction, ITLQ 2000, 3-15/9-12.

220. Διάφορη, βέβαια, είναι η περίπτωση της πολλαπλότητας των γενεσιουργών γεγονότων, τα οποία έλαβαν χώρα ταυτόχρονα ή διαδοχικά και τα οποία προκάλεσαν ζημία ή πολλαπλές άμεσες ζημίες και η οποία, ομοίως, δεν έχει αντιμετωπισθεί από το ΔΕΚ. Σ' αυτήν την περίπτωση υποστηρίζεται, ότι κατ' αναλογία προς την απόφαση Shevill/Presse Alliance, να επέλθει κατακερματισμός και να περιοριστεί η δικαιοδοσία του δικαστηρίου μόνο στη ζημία που προέκυψε από το εντόπιο γενεσιουργό γεγονός - βλ. *Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 43.

221. Βλ. *Mankowski σε Magnus/Mankowski* (2007), 198-199 (221).

«συμμετόχων» με τη δικαιολογία ότι, από τη στιγμή που συμπράττουν στην αδικοπραξία, φέρουν και τον κίνδυνο να εναχθούν σε άλλο δικαστήριο, εκτός του τόπου στον οποίο αυτοί έδρασαν, αλλά στον οποίο έδρασαν οι συμμετοχοί τους. Η λύση αυτή λειτουργεί εάν δεχθούμε τη δυνατότητα ύπαρξης πλειόνων του ενός τόπων επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος. Εάν γίνει δεκτή η ανωτέρω αναφερόμενη τέταρτη λύση για τον καθορισμό του δικονομικώς ενδιαφέροντος τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος ως ενός και μόνο ενός, τότε θα πρέπει να ληφθεί υπόψη μόνο αυτός ο τόπος στον οποίο έδρασε ένας εκ των «συμμετόχων», οπότε βάσει της πρώτης δικαιοδοτικής βάσης του 5 §3, σ' αυτόν ο ενάγων θα μπορεί να εναγάγει το σύνολο των συμμετόχων.

Τέλος, ως προς το θέμα πως θα κριθεί, από δικονομική σκοπιά, εάν κάποιος είναι συμμετοχος ή όχι σε αδικοπραξία και πάλι προτείνεται η απάντηση να κινηθεί εντός των πλαισίων της αυτόνομης κοινοτικής ερμηνείας, ενώ γίνεται δεκτό²²² ότι η αναγωγή μεταξύ των συμμετόχων σε περίπτωση που υποχρεωθούν να αποζημιώσουν τον ενάγοντα, αποτελεί υπόθεση η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του 5 §3.

3. ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ

3.1. Η «δικονομικώς ενδιαφέρουσα» ζημία

Ο δεύτερος δικονομικός σύνδεσμος ο οποίος θεμελιώνει διαζευκτικά τη βάση διεθνούς δικαιοδοσίας που καθιερώνεται με το άρθρ. 5 §3, βάσει της δοθείσας ερμηνείας στο όρο «τόπος του ζημιογόνου γεγονότος», είναι ο τόπος επέλευσης της ζημίας. Το ΔΕΚ, όταν διατύπωσε τον ανωτέρω ορισμό στην απόφασή του Bier, δεν διευκρίνισε περαιτέρω ποια είναι, από τη σκοπιά καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων που μπορούν να επιληφθούν της υπόθεσης, η δικονομικώς ενδιαφέρουσα ζημία, με αποτέλεσμα να υφίστατο αμφιβολία σχετικά με το είδος της ζημίας η οποία είναι ικανή να θεμελιώσει τη διεθνή δικαιοδοσία συγκεκριμένου δικαστηρίου.

Κατόπιν της υποβολής σχετικών προδικαστικών ερωτημάτων το ΔΕΚ, διευκρίνισε, ή έστω έθεσε ένα πλαίσιο κατευθύνσεων, βάσει των οποίων μπορεί να καθορισθεί η έννοια της προκληθείσας και δικονομικώς ενδιαφέρουσας ζημίας. Ειδικότερα, διευκρινίσθηκαν ζητήματα ως προς (α) της άμεσης ζημίας την οποία υφίσταται όχι ο άμεσα ζημιωθείς από την αδικοπραξία αλλά τρίτο – εμμέσως ζημιωθείς – πρόσωπο, (β) της έμμεσης ζημίας του αμέσως ζημιωθέντος και (γ) το ποιος είναι ο τόπος επέλευσης της ζημίας όταν πλήττεται εν συνόλω η περιουσία του

²²². Βλ. αμέσως προηγούμενη σημείωση.

αμέσως ζημιωθέντος, ζητήματα τα οποία εξετάζονται εν συνεχεία βάσει της αντίστοιχης απόφασης του ΔΕΚ.

3.1.1. Άμεση ζημία εμμέσως ζημιωθέντα

Κίνδυνος να προκληθεί ρήγμα στα θεμέλια²²³ που έθεσε η απόφαση Bier προέκυψε από το εάν ο τόπος επέλευσης έμμεσης ζημίας μπορεί να θεμελιώσει διεθνή δικαιοδοσία. Ως προς το ζήτημα αυτό το ΔΕΚ απεφάνθη επί προδικαστικού ερωτήματος τεθέντος από γαλλικό δικαστήριο στην υπόθεση *Dumez France* και *Tracoba* κατά *Hessische Landesbank (Helaba)* και άλλων²²⁴, τα πραγματικά περιστατικά της οποίας ήταν τα εξής:

Δύο εταιρίες, εγκατεστημένες στη Γαλλία, συνέστησαν στη Γερμανία θυγατρικές εταιρείες οι οποίες σε συνεργασία με εγχώριο εργολάβο ανέλαβαν την εκτέλεση κατασκευαστικού έργου στη Γερμανία. Όμως, οι γερμανικές τράπεζες που είχαν αναλάβει τη δανειοδότηση του έργου προέβησαν σε καταγγελία της συμφωνίας περί χορηγήσεως του δανείου με αποτέλεσμα οι θυγατρικές εταιρείες να πτωχεύσουν και οι μητρικές εταιρείες να ασκήσουν αγωγή σε δικαστήριο της Γαλλίας, κατ' επίκληση του άρθρ. 5 §3 και ειδικότερα του δικονομικού συνδέσμου του τόπου επέλευσης της ζημίας, στην οποία περιλαμβανόταν, κατά τις ενάγουσες, και η έμμεση ζημία, δηλαδή αυτή που αποτελεί συνέπεια της ζημίας του αρχικώς ζημιωθέντος. Ειδικότερα στην προκειμένη περίπτωση, η άμεση ζημία την οποία υπέστησαν οι μητρικές εταιρίες λόγω της πτωχεύσεως των θυγατρικών εταιρειών και η οποία επήλθε στον τόπο της έδρας τους εν προκειμένω στη Γαλλία. Αμφισβητηθείσης της διεθνούς δικαιοδοσίας από τις εναγόμενες γερμανικές τράπεζες το γαλλικό *Cour de Cassation* υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα²²⁵.

223. Βλ. *Μιχαηλίδου*, Νομολογιακή επεξεργασία της ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας σε αδικοπρακτικές αξιώσεις από το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Δ 2000, 196-210/ 201-203.

224. Απόφ. 11.1.1990, υπόθ. C-220/88, *Dumez France* και *Tracoba* κατά *Hessische Landesbank (Helaba)* και άλλων, Συλλ. 1990, I-74. Βλ. σχολιασμό της απόφασης από *Gaudemet-Tallon*, RCDIP 1990, 368-379· *Hartley*, Eur. L. Rev. 1991, 71-73· *Huet*, JDI 1990, 497-503· *Κακούρης*, Σχεδιάγραμμα παρουσίασης της αποφάσεως του ΔΕυρΚ της 11^{ης} Ιανουαρίου 1990, DUMEZ, 220/88, ΕΕΕυρΔ 1990, 595-611· *Korpenol-Laforce*, The EEC Convention on Jurisdiction and Judgments of 27 September 1968, NILR 1990, 233-240· *Tagaras*, CDE 1990, 693-696.

225. Συγκεκριμένα «*Ισχύει ο κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας, δυνάμει του οποίου ο ενάγων έχει κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, στοιχ. 3, της Συμβάσεως, δυνατότητα επιλογής μεταξύ του δικαστηρίου του τόπου του γεγονότος που προκάλεσε τη ζημία και του τόπου όπου επήλθε η ζημία, και στις περιπτώσεις όπου η προβαλλόμενη ζημία είναι απλώς συνέπεια της βλάβης την οποία υπέστησαν τα άμεσα θύματα της ζημίας που εκδηλώθηκε σε διαφορετικό τόπο, οπότε, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ο εμμέσως ζημιωθείς να προσφύγει στο δικαστήριο της κατοικίας του;*»

Το ΔΕΚ εξετάζοντας τα πραγματικά περιστατικά της επίδικης υπόθεσης κατέληξε ότι η αιτούμενη από τις ενάγουσες αποζημίωση οφειλόταν σε έμμεση ζημία την οποία αυτές είχαν υποστεί. Η προβαλλόμενη δηλ. ζημία ήταν απλώς η έμμεση συνέπεια της ζημίας την οποία υπέστησαν αρχικά άλλα νομικά πρόσωπα που ήταν άμεσα θύματα της ζημίας, η οποία επήλθε σε τόπο διαφορετικό από εκείνο όπου ο εμμέσως ζημιωθείς υπέστη στη συνέχεια βλάβη²²⁶ και έπρεπε να κριθεί εάν και αυτή η έμμεση ζημία περιλαμβάνεται στο δεύτερο δικονομικό σύνδεσμο.

Αφού υπενθύμισε για άλλη μια φορά το γεγονός ότι η ΣΒρ αντιμετωπίζει δυσμενώς το *forum actoris* και ότι μόνο κατ' εξαίρεση αυτό επιτρέπεται, ότι απώτερος σκοπός της ΣΒρ είναι η διευκόλυνση της αναγνώρισης και της εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων, γεγονός το οποίο θα καθίστατο δυσχερές σε περίπτωση πολλαπλασιασμού των αρμοδίων δικαστηρίων λόγω του κινδύνου εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων και ότι οι ειδικές δικαιοδοτικές βάσεις του 5 §3 δικαιολογούνται λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του τόπου εκδήλωσης της αρχικής ζημίας με άλλα στοιχεία που στοιχειοθετούν την ευθύνη, γεγονός που δεν συμβαίνει, στις περισσότερες περιπτώσεις, με τον τόπο κατοικίας του εμμέσως ζημιωθέντος, απεφάνθη ότι, ο τόπος επέλευσης της έμμεσης ζημίας δεν αποτελεί βάση διεθνούς δικαιοδοσίας κατά το άρθρ. 5 §3.

Τόπος επέλευσης της ζημίας κατά το άρθρ. 5 §3 είναι μόνο ο τόπος όπου το ζημιογόνο γεγονός, ο υπαίτιος του οποίου υπέχει ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, παρήγαγε απευθείας τα ζημιογόνα αποτελέσματά του σε βάρος του αμέσως ζημιωθέντος²²⁷. Με την απόφαση αυτή εισάγεται στη δικαιοδική αρχή που διατυπώθηκε με την απόφαση *Bier* ένας όρος που δεν περιλαμβανόταν ρητά σε αυτήν και ειδικότερα, ο εντοπισμός του τόπου της αδικοπραξίας αποκλειστικά σε αναφορά προς το άμεσο θύμα²²⁸. Από την απόφαση αυτή επίσης, φαίνεται να προκύπτει ότι, το ΔΕΚ, παρά το γεγονός ότι αντιμετωπίζει επιφυλακτικά το *forum actoris*, απαιτεί, σωρευτικά, για τη θεμελίωση δικαιοδοσίας βάσει του άρθρ. 5 §3, στα δικαστήρια του τόπου της κατοικίας του ενάγοντος ο τόπος αυτός να είναι ο τόπος επέλευσης της άμεσης ζημίας και η σχετική αγωγή να εγείρεται από τον αμέσως ζημιωθέντα²²⁹.

226. Βλ. σκ. 14 της απόφασης.

227. Βλ. σκ. 18, 20 κα 21 της απόφασης.

228. Βλ. *Κεραμεύς*, Διεθνής δικαιοδοσία σε αδικοππρακτικές αξιώσεις κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών, ΕΕΕυρΔ 1994, 917-938/926.

229. Βλ. *Κρεμλής* σε *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 38-39· *Gaudemet-Tallon*, RCDIP 1990, 368-379/374.

Η ως άνω βέβαια απόφαση του ΔΕΚ δεν στερεί τους εμμέσως ζημιωθέντες από τη δυνατότητα να κάνουν χρήση των δικαιοδοτικών βάσεων του άρθρ. 5 §3, αλλά απλώς αυτοί δικαιούνται να εγείρουν την αγωγή τους ενώπιον των δικαστηρίων είτε του τόπου επελεύσεως της ζημίας εις βάρος του αμέσως ζημιωθέντος είτε του τόπου επελεύσεως του ζημιογόνου γεγονότος, είτε τέλος, στα δικαστήρια της κατοικίας του εναγομένου κατά το άρθρ. 2²³⁰. Ομοίως δε, γίνεται δεκτό ότι το ΔΕΚ, κατέλειπε στην απόλυτη ελευθερία των κρατών μελών τη θέσπιση, στο πεδίο του ουσιαστικού δικαίου, της δυνατότητας έγερσης αγωγής αποζημιώσεως για την αποκατάσταση της έμμεσης ζημίας²³¹.

3.1.2. Έμμεση ζημία αμέσως ζημιωθέντος

Έτερο ζήτημα το οποίο εκλήθη να επιλύσει το ΔΕΚ και με το οποίο διευκρινίστηκε έτι περαιτέρω ο δικονομικός σύνδεσμος του τόπου επέλευσης της ζημίας, αφορούσε προδικαστικό ερώτημα τεθέν από ιταλικό δικαστήριο στην υπόθεση Antonio Marinari κατά Lloyd's Bank plc και Zubaidi Trading Company²³², τα πραγματικά περιστατικά της οποίας ήταν τα εξής:

Το έτος 1987 ο Antonio Marinari, κάτοικος Ιταλίας κατέθεσε προς φύλαξη στο υποκατάστημα της Τράπεζας Lloyd's Μάντσεστερ αξιόγραφα τα οποία είχαν εκδοθεί στις Φιλιππίνες, υπέρ εταιρίας εδρεύουσας στη Βηρυτό Λιβύης. Η τράπεζα, επειδή θεώρησε ότι τα εν λόγω αξιόγραφα ήταν ύποπτης προέλευσης, αρνήθηκε να επιστρέψει τα αξιόγραφα στο Marinari και ειδοποίησε την αστυνομία, γεγονός που οδήγησε στη σύλληψή του και στη συντηρητική κατάσχεση των αξιογράφων. Απαλλαγέντος του Marinari από οιαδήποτε κατηγορία από την αγγλική δικαιοσύνη αυτός άσκησε αγωγή κατά της τράπεζας, σε δικαστήριο του τόπου της κατοικίας του στην Ιταλία, με την οποία ζήτησε, τόσο την καταβολή της αξίας των αξιογράφων μετά τόκων κ.λπ., όσο και αποζημίωση για τη ζημία λόγω της καταγγελίας συμβάσεων που είχε με τρίτους, όσο και λόγω της προσβολής της καλής του φήμης του, , Ισχυρίστηκε δε ότι θεμελιώνεται δικαιοδοσία των ιταλικών δικαστηρίων λόγω του ότι κατοικούσε στην Ιταλία, στην οποία και είχε επέλθει τόσο η μείωση της περιουσίας

230. Βλ. *Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 38 όπου και ειδικότερα αναφέρεται ως παράδειγμα από την ελληνική νομοθεσία οι κατά το άρθρο 932 ΑΚ δικαιούχοι να απαιτήσουν τη χρηματική ικανοποίηση για την αποκατάσταση της ψυχικής οδύνης που έχουν υποστεί – βλ. και ΜονΠρΣερρών 59/1990, Αρμ 1992, 375· πρβλ και *Βασιλακάκης* (2004), 219· *Gaudemet-Tallon*, RCDIP 1990, 368-379/374.

231. Βλ. *Βασιλακάκης* (2004), 219· *Gaudemet-Tallon*, RCDIP 1990, 368-379/374.

232. Απόφ. 19.9.1995, υπόθ. C-364/93, Antonio Marinari κατά Lloyd's Bank plc και Zubaidi Trading Company, Συλλ. 1995, I-2733. Βλ. σχολιασμό της απόφασης *Briggs*, *The Uncertainty of Special Jurisdiction*, LMCLD 1996, 27-29· *Hartley*, Article 5(3): Place Where the "Harmful Event" Occurs, Eur. L. Rev. 1996 164-166· *Tagaras*, CDE 1997, 222-226.

του όσο και η προσβολή της καλής του φήμης²³³. Το αρμόδιο ιταλικό δικαστήριο στο οποίο κατέληξε η υπόθεση μετά την άσκηση ενδίκων μέσων απηύθυνε προς το ΔΕΚ σχετικό ερώτημα²³⁴.

Το ΔΕΚ, προκειμένου να απαντήσει επί του ως άνω ερωτήματος, επανέλαβε ότι, ο τιθέμενος κανόνας περί ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας κατ' επιλογή του ενάγοντος, δικαιολογείται λόγω της ύπαρξης στενού συνδέσμου μεταξύ της διαφοράς και άλλων δικαστηρίων, για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεσματικής οργανώσεως της δίκης. Η δυνατότητα, όμως, αυτή επιλογής του δικαστηρίου από τον ενάγοντα, δεν μπορεί να επεκταθεί σε περιπτώσεις πέραν των ιδιαίτερων περιπτώσεων που τη δικαιολογούν, διότι, διαφορετικά, θα καθίστατο άνευ περιεχομένου το άρθρ. 2 και θα αναγνωριζόταν, το *forum actoris* γεγονός που δεν αντιμετωπίζεται ευμενώς από τη Σύμβαση, παρά μόνο σε εξαιρετικές, ρητώς, προβλεπόμενες περιπτώσεις όπως αυτή του άρθρ. 5 §2²³⁵. Επομένως, ως τόπος που επήλθε η ζημία, δεν μπορεί, αυτός ερμηνευόμενος ευρέως, να θεωρείται κάθε τόπος στον οποίο θα μπορούσαν να γίνουν αισθητές οι επιζήμιες συνέπειες ενός γεγονότος που έχει ήδη προκαλέσει ζημία, η οποία έχει πράγματι επέλθει σε άλλον τόπο^{236, 237}. Η απόφαση *Marinari* αποτελεί συμπλήρωση της απόφασης *Dumez*, αφού, στη μεν δεύτερη, η ζημία εμμέσως ζημιωθέντος δεν μπορεί να θεμελιώσει βάση διεθνούς δικαιοδοσίας, στη δε πρώτη, ομοίως, ακόμη και εάν την έμμεση ζημία την υφίσταται ο ενάγων ο οποίος υπήρξε το άμεσο θύμα σε άλλο κράτος μέλος²³⁸.

Πέραν των ανωτέρω, ιδιαίτερος σημαντική είναι η ως άνω απόφαση διότι, το ΔΕΚ έλαβε θέση και επί του ισχυρισμού που προβλήθηκε, κατά τον οποίο, για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το

233. Βλ. *Βασιλακάκης* (2004), 222 και ειδικότερα σημ. 822 όπου παρατίθεται εκτενής νομολογία των ιταλικών δικαστηρίων, τα οποία έως και την έκδοση της ως άνω απόφασης του ΔΕΚ, δέχονταν ότι η ζημία από την αδικοπραξία επερχόταν στον τόπο όπου ο ζημιωθείς έχει την κατοικία του ή επί ν.π. την έδρα του.

234. Συγκεκριμένα «Κατά την εφαρμογή του κανόνα περί διεθνούς δικαιοδοσίας που περιέχεται στο άρθρο 5, σημείο 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, όπως έχει ερμηνευθεί με την απόφαση της 30ης Νοεμβρίου 1976 στην υπόθεση 21/76, νοείται ως "τόπος όπου επήλθε η ζημία" μόνον ο τόπος όπου προκλήθηκε υλική ζημία σε πρόσωπα ή πράγματα ή και ο τόπος όπου επήλθε η περιουσιακή ζημία του ενάγοντος;».

235. Βλ. σκ. 10 και 13.

236. Βλ. σκ. 14 και διατακτικό.

237. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα Darmon (βλ. Συλλ 1994, I-2724), με τις οποίες συμφώνησε και το ΔΕΚ, ο οποίος (σημείο 22) ανέφερε: «Ας το πούμε καθαρά: το ότι δεν υφίσταται δωσιδικία του τόπου όπου προσδιορίζεται το ύψος της ζημίας – δηλαδή του τόπου όπου εμφανίζεται η ζημία και όχι του τόπου όπου επήλθε – ισχύει εξίσου τόσο για τον άμεσα όσο και για τον έμμεσα ζημιωθέντα και δεν καθιερώνεται εν νέου διεθνής δικαιοδοσία βάσει του τόπου κατοικίας του ενάγοντος, την οποία ακριβώς η Σύμβαση θέλησε να αποκλείσει με το άρθρο 3.».

238. Βλ. *Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 40.

εφαρμοστέο ουσιαστικό δίκαιο. Τον ισχυρισμό αυτό απέρριψε ρητά, με αναφορά τόσο στην πρόθεση των συντακτών της ΣΒρ κατά την οποία ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας επί εξωσυμβατικών ενοχών δεν καθορίζεται ή επηρεάζεται από τις προϋποθέσεις εξωσυμβατικής αστικής ευθύνης, όσο και στο ότι μια τέτοια ερμηνεία είναι ασυμβίβαστη με το σκοπό της ΣΒρ που είναι η καθιέρωση κανόνων βάσει των οποίων να είναι βέβαιο και προβλέψιμο σε ποιο δικαστήριο απονέμεται διεθνής δικαιοδοσία, στοιχείο που πλήττεται από την αβεβαιότητα, εάν λαμβάνονταν υπόψη είτε οι διαδοχικές περιουσιακές ζημίες του ζημιωθέντος είτε το εφαρμοστέο σύστημα περί αστικής ευθύνης²³⁹.

Η ως άνω απόφαση αντιμετωπίστηκε από τη θεωρία κατ' αρχήν θετικά, διότι, μεταξύ των δύο δυνατοτήτων, δηλ. να καθιερωθεί ένας γενικός κανόνας καθορισμού της δικονομικώς ενδιαφέρουσας ζημίας βάσει του άρθρ. 5 §3 ή να αφεθεί ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει του τόπου επέλευσης της ζημίας σύμφωνα με το εκάστοτε εφαρμοστέο δίκαιο, το ΔΕΚ επέλεξε την πρώτη λύση προκειμένου να επιτύχει την ομοιόμορφη εφαρμογή του εν λόγω δικονομικού συνδέσμου. Ωστόσο, επισημαίνεται²⁴⁰ και με την αναφορά πληθώρας υποθετικών περιπτώσεων, ότι ως ο άνω κανόνας λειτουργεί στην περίπτωση οικονομικών συνεπειών της αρχικώς προκληθείσας ζημίας. Καθίσταται, όμως, προβληματικός και δημιουργεί ανασφάλεια σε περιπτώσεις όπως, π.χ. ποιος θα θεωρηθεί ως τόπος επέλευσης της (άμεσης) ζημίας στην περίπτωση κατά την οποία ένα πρόσωπο λαμβάνει στη χώρα Α ένα φαρμακευτικό σκεύασμα για την αποτροπή των ιλιγγιών που υφίσταται κατά τη διάρκεια του ταξιδιού που πρόκειται να κάνει, του προκαλεί δε παρενέργειες οι οποίες δεν εκδηλώνονται άμεσα αλλά πολύ αργότερα όταν αυτός βρίσκεται πλέον στη χώρα Β²⁴¹. Ποιος από τους δύο τόπους (της λήψης του φαρμάκου ή της εκδήλωσης των συμπτωμάτων) θα θεωρηθεί ως τόπος επέλευσης της (άμεσης) ζημίας για τον εν συνεχεία καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει του ως άνω δικονομικού συνδέσμου; Αυθεντική απάντηση, προς το παρόν, στο εν λόγω ερώτημα δεν υπάρχει. Προτείνεται²⁴², πάντως, να μην εφαρμόζεται ως κριτήριο προς ανεύρεση του δευτέρου δικονομικού συνδέσμου (τόπος της ζημίας) ο τόπος στον οποίο επήλθε η άμεση ζημία και να υιοθετηθεί η ερμηνευτική εκδοχή της διάκρισης μεταξύ του τόπου επέλευσης της ζημίας και του τόπου στον οποίο ο

239. Βλ. σκ. 19.

240. Βλ. *Briggs*, 1996, 27-29/28· ο *Ιδιος*, *The Brussels Convention*, *Yb Eur.L.* 1996, 487-514/513· *Mankowski σε Magnus/Mankowski* (2007), 204 (235)· *Briggs/Rees*, (2005), 191 (2.157)· *Kidner* (2000), 8.

241. Βλ. *Briggs/Rees*, (2005), 191 (2.157), σημ. 902.

242. Βλ. *Briggs/Rees*, (2005), 191 (2.157) in f.· *Kidner* (2000), 8.

ζημιούμενος υφίσταται τη ζημία²⁴³ και εκ των οποίων μόνο ο πρώτος θα θεμελιώνει διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων, βάσει του δεύτερου δικονομικού συνδέσμου του άρθρ. 5§3.

3.1.3. Ζημία εν γένει στην περιουσία

Στη σταδιακή οριοθέτηση από το ΔΕΚ, μέσω της νομολογίας του, μεταξύ άλλων, του περιεχομένου του δικονομικού συνδέσμου του τόπου επέλευσης της ζημίας, συνέβαλε προδικαστικό ερώτημα, τεθέν από αυστριακό δικαστήριο, στην υπόθεση Rudolf Kronholer κατά Marianne Maier²⁴⁴ και της οποίας τα πραγματικά περιστατικά ήταν τα εξής:

Ο ενάγων (Kronholer), κάτοικος Αυστρίας, άσκησε αγωγή κατά των Marianne Maier κ.λπ., απάντων κατοίκων Γερμανίας, για την οικονομική ζημία την οποία υπέστη λόγω αδικοπραξίας που ετέλεσαν αυτοί ως διαχειριστές ή σύμβουλοι επενδύσεων αντίστοιχης εταιρείας, εδρεύουσας, επίσης, στη Γερμανία διότι, οι εναγόμενοι τον προέτρεψαν να συνάψει συμφωνία αφορώσα δικαιώματα αγοράς μετοχών, χωρίς ωστόσο να τον προειδοποιήσουν για τους κινδύνους αυτής της πράξεως. Εν τέλει, ο ενάγων προέβη στη συγκεκριμένη επένδυση με αποτέλεσμα τη μερική απώλεια του κεφαλαίου και την επιστροφή εις αυτόν μόνο μέρους του κεφαλαίου που είχε επενδύσει. Το σχετικό προδικαστικό ερώτημα²⁴⁵ αφορούσε ουσιαστικά κατά πόσον μπορεί να θεωρηθεί ως τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός ο τόπος κατοικίας του ενάγοντος (Αυστρία) στον οποίο βρίσκεται «το επίκεντρο της περιουσίας του», για το λόγο ότι, αυτός υπέστη οικονομική ζημία λόγω της απώλειας περιουσιακών στοιχείων του σε άλλο κράτος μέλος (Γερμανία) και στο οποίο το ΔΕΚ απάντησε αρνητικά²⁴⁶.

Η ιδιαιτερότητα της κριθείσας υπόθεσης συνίστατο στο γεγονός ότι η οικονομική ζημία που υπέστη ο ενάγων σε άλλο κράτος μέλος επηρέασε το σύνολο της περιουσίας του. Ωστόσο το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι τόσο ο τόπος επέλευσης της

243. Για τη διάκριση αυτή βλ. σημείο 30 των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα Darmon στην ως άνω απόφαση (Συλλ 1994, I-2726). Την ίδια διάκριση είχε προτείνει και κατά την εκδίκαση της υπόθεσης Dumez βλ. επ' αυτού Κακούρης (1990), 607-608.

244. Απόφ. 10.6.2004, υπόθ. C-168/02, Rudolf Kronholer κατά Marianne Maier, Συλλ. 2004, I-6022. Βλ. σχολιασμό της απόφασης από Muir-Watt, RCDIP 2005, 330-335· Blobel, European tort jurisdiction and pure economic loss: comment on the ECJ decision of 10 June 2004, EuLF 2004, 187-191.

245. Συγκεκριμένα «Πρέπει η έκφραση "τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός" του άρθρου 5, σημείο 3, της Συμβάσεως [...] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, σε περιπτώσεις αμιγώς περιουσιακής ζημίας επελθούσας στο πλαίσιο επενδύσεως περιουσιακών στοιχείων του ζημιωθέντος, περιλαμβάνει και τον τόπο όπου έχει την κατοικία του ο ζημιωθείς, όταν η επένδυση έχει γίνει σε άλλο κράτος μέλος της Κοινότητας;».

246. Βλ. σκ. 21 και διατακτικό της απόφασης.

ζημίας, όσο και ο τόπος όπου συνέβη το γενεσιουργό γεγονός, βρίσκονταν στη Γερμανία. Από τη διαπίστωση αυτή μάλλον προκύπτει ότι, το ΔΕΚ θεωρεί ότι, μόνο τα περιουσιακά στοιχεία του ενάγοντος που ευρίσκονταν στη Γερμανία και τα οποία εθίγησαν και κατ' ακολουθία η συγκεκριμένη ζημία είναι η κρίσιμη για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας και όχι τα δικαστήρια του τόπου όπου η περαιτέρω ζημία που έχει υποστεί ο ενάγων επηρεάζει τη συνολική περιουσία του. Προκειμένου δε το ΔΕΚ να αποκλείσει την απονομή δικαιοδοσίας και σ' αυτά τα δικαστήρια (του τόπου όπου βρίσκεται το «επίκεντρο της περιουσίας») αναφέρθηκε στο γεγονός ότι ουδεμία, αντικειμενική ανάγκη από πλευράς διεξαγωγής των αποδείξεων ή οργανώσεως της δίκης εξυπηρετείται. Περαιτέρω δε λαμβάνοντας, υπόψη και τους εκ των σκοπών της ΣΒρ περί ανάγκης ενίσχυσης της έννομης προστασίας των εγκατεστημένων στην Κοινότητα προσώπων, υπό την έκφανση της δυνατότητας να παρέχεται στον ενάγοντα ευχερώς η δυνατότητα να εντοπίζει το δικαστήριο στο οποίο μπορεί να προσφύγει και αφετέρου στον εναγόμενο σε ποιο δικαστήριο ενδέχεται να εναχθεί, κατέληξε ότι, η ενδεχόμενη αποδοχή ως δικονομικού συνδέσμου του τόπου όπου ευρίσκεται η πληττόμενη εν συνόλω περιουσία του ενάγοντος, εξαρτάται από κριτήριο όλως επισφαλές που δεν εξυπηρετεί τον ως άνω σκοπό, πλέον δε του γεγονότος ότι μπορεί να οδηγήσει σε *forum actoris*, γεγονός που εν γένει αποδοκιμάζεται από τη ΣΒρ (και κατ' ακολουθία και από τον ΚανΒρ Ι).

Η ως άνω απόφαση του ΔΕΚ, βάσει και της προηγηθείσας νομολογίας του επί των αποφάσεων *Dumez* και *Marinari*, ήταν μάλλον αναμενόμενη και αντιμετωπίστηκε θετικά και από τη θεωρία²⁴⁷. Διατυπώνονται, όμως, επιφυλάξεις²⁴⁸ ως προς το κατά πόσο ο τεθείς από την ως άνω απόφαση κανόνας μπορεί να λειτουργήσει σε περιπτώσεις κατά τις οποίες π.χ. ο ενάγων εξαπατάται από τρίτον που βρίσκεται σε άλλο κράτος απ' αυτό της κατοικίας του ή ειδικότερα από τον τόπο που βρίσκεται το «επίκεντρο της περιουσίας του» και υφίσταται οικονομική ζημία στην περιουσία του εν γένει. Υποστηρίζεται ότι σε μια τέτοια περίπτωση ο τόπος όπου ευρίσκεται «το επίκεντρο της περιουσίας» και ο οποίος συνήθως ταυτίζεται με τον τόπο κατοικίας του ενάγοντος, μπορεί να θεμελιώσει διεθνή δικαιοδοσία των αντίστοιχων δικαστηρίων. Η άποψη αυτή φαίνεται ορθή και ενδεχομένως μπορεί να υιοθετηθεί και από το ΔΕΚ εάν αχθεί ενώπιόν του αντίστοιχη υπόθεση, διότι συμβαδίζει με τη νομολογία του ότι, ο τόπος επέλευσης της άμεσης ζημίας²⁴⁹ θεμελιώνει το σχετικό δικονομικό σύνδεσμο που στην προκειμένη περίπτωση, τόπος επέλευσης της

247. Βλ. *Blobel* (2004), 189 και 191 in f.

248. Βλ. *Mankowski σε Magnus/Mankowski* (2007), 205-206 (238-240)· *Blobel* (2004), 190-191.

249. Βλ. αναφερόμενες προηγουμένως αποφάσεις *Dumez* και *Marinari*.

άμεσης ζημίας δεν μπορεί να είναι άλλος από τον τόπο στον οποίο επήλθε η περιουσία του θιγέντος ως σύνολο και ειδικότερα με τη μείωσή της.

3.2. Προσδιορισμός του τόπου όπου επήλθε η ζημία

3.2.1. Γενικά

Καθορισθείσης, κατά τα ανωτέρω, της (διεθνώς) δικονομικώς ενδιαφέρουσας ζημίας, το επόμενο στάδιο είναι να διευκρινιστεί ο τόπος στον οποίο αυτή επήλθε. Στις περισσότερες περιπτώσεις ο τόπος αυτός θα είναι εμφανής. Περαιτέρω, ο προσδιορισμός της δικονομικώς ενδιαφέρουσας ζημίας θα προκύπτει, συνήθως αυτόματα και για τον τόπο στον οποίο αυτή επήλθε και κατ' ακολουθία και η θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας των οικείων δικαστηρίων. Σε ορισμένες, όμως, περιπτώσεις ανακύπτουν ιδιαιτέρως δυσεπίλυτα προβλήματα, όπως στην περίπτωση κατά την οποία η ζημία έχει επέλθει σε περισσότερα κράτη μέλη, ή όταν η ζημία έχει επέλθει σε αγαθά κατά τη διάρκεια της μεταφοράς τους, χωρίς να μπορεί να διαπιστωθεί χρονικά ακριβώς σε ποιον τόπο αυτή επήλθε. Απάντηση στα ως άνω ερωτήματα εδόθη από το ΔΕΚ σε αντίστοιχα υποβληθέντα ερωτήματα και τα οποία εξετάζονται αμέσως κατωτέρω.

3.2.2. Εντοπισμός του τόπου της ζημίας σε πλείονα κράτη μέλη

Το, στο παρόν σημείο, πραγματευόμενο ζήτημα επιλύθηκε από την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος από το House of Lords του Ηνωμένου Βασιλείου επ' αφορμή της εκκρεμούσας ενώπιόν του υπόθεσης *Fiona Shevill κ.λπ. κατά Presse Alliance SA*²⁵⁰. Εν συνόψει, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούσαν δυσφημιστικό δημοσίευμα της εφημερίδας *France-Soir* που ενέπλεκε τους ενάγοντες (εκ των οποίων η πρώτη *Fiona Shevill* ήταν κάτοικος *Yorkshire* Αγγλίας) σε δίκτυο εμπορίας ναρκωτικών και το οποίο δημοσίευμα είχε κυκλοφορήσει τόσο εντός της Γαλλίας και άλλων κρατών, όσο και εντός της Αγγλίας και Ουαλίας. Οι ενάγοντες

²⁵⁰. Μνεία της ως άνω υπόθεσης γίνεται στο παρόν κεφάλαιο, υπό 1.3, κατά την ανάλυση της «αρχής του μωσαϊκού» όπου και τα πλήρη στοιχεία δημοσίευσής της και συμπληρωτικά ισχύουν τα εκεί αναφερόμενα ως προς τις συνέπειες της απόφασης στην ερμηνεία του άρθρ. 5§3. Για σχολιασμό της βλ. *Hogan*, *The Brussels Convention, Forum Non Conveniens and the Connecting Factors Problem*, *Eur. L. Rev.* 1995, 471-493· *Huet*, *JDI* 1996, 543-550· *Gardeñes Santiago*, *La compétence spéciale en matière délictuelle et quasi délictuelle dans la Convention de Bruxelles: à propos de l'arrêt Presse Alliance*, du 7 mars 1995, *RTDE* 1995, 611-620· *Lagarde*, *RCDIP* 1996, 495-503· *Μαργέλλος*, *Επισκόπηση της νομολογίας 1995 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, Κοινοδίκιον* 1997, 58-113 (και ειδικότερα 83-102)· *Pertegas-Sender*, *Col. J. Eur.L.* 1995, 497-504· *Reed/Kennedy*, *International Torts and Shevill: The Ghost of Forum Shopping yet to Come*, *LMCLD* 1996, 108-122· *Tagaras*, *CDE* 1997, 178-187· *Vlas*, *NILR* 1995, 413-420.

ήγειραν αγωγή ενώπιον αγγλικού δικαστηρίου κατά της εκδότριας εταιρίας της ως άνω εφημερίδας και ζήτησαν χρηματική ικανοποίηση για την αποκατάσταση εν συνόλω της ηθικής βλάβης από την κυκλοφορία του ως άνω δυσφημιστικού δημοσιεύματος²⁵¹. Αμφισβητηθείσης από την εναγομένη της διεθνούς δικαιοδοσίας του επιληφθέντος δικαστηρίου σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, απευθύνθηκε, μεταξύ άλλων, προδικαστικό ερώτημα, εν σχέσει με τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας σε περίπτωση αγωγής αποζημιώσεως για ηθική βλάβη λόγω διασυννοριακής κυκλοφορίας δυσφημιστικού εντύπου.

Το ΔΕΚ κατ' αρχάς εδέχθη ότι, τα όσα είχαν διαπιστωθεί ως προς την ερμηνεία του άρθρ. 5 §3 με τις αποφάσεις του Bier (ως προς τον διττό προσδιορισμό του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος) και Dumez (ως προς το κριτήριο της άμεσης ζημίας), πρέπει να ισχύσουν και στην περίπτωση μη περιουσιακής βλάβης και ιδίως βλάβης που προκαλείται στην υπόληψη ενός φ.π. ή ν.π. από δυσφημιστικό δημοσίευμα και κυρίως για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεσματικής οργάνωσης της δίκης²⁵². Εν συνεχεία εδέχθη ότι, ως τόπος επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος που προκαλεί αιτιωδώς τη ζημία είναι (ο πρώτος δηλαδή δικονομικός σύνδεσμος του άρθρ. 5 §3), ειδικώς στα αδικήματα δυσφημίσεως διά του τύπου, μόνο ο τόπος εγκαταστάσεως²⁵³ του εκδότη του επιδικίου δημοσιεύματος, καθόσον αυτός είναι ο τόπος προελεύσεως του ως δυσφημιστικού χαρακτηριζόμενου δημοσιεύματος. Τα δικαστήρια δε του τόπου αυτού έχουν διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθούν της σχετικής αγωγής και μάλιστα για το σύνολο της ηθικής βλάβης που υπέστη ο ενάγων από την άδικη πράξη²⁵⁴.

Ως προς το δεύτερο δικονομικό σύνδεσμο του άρθρ. 5 §3 το ΔΕΚ προέβη σε κατακερματισμό των αξιώσεων που μπορεί να εγείρει ο ενάγων και ειδικότερα αυτός (ενάγων), με δεδομένο ότι προσβολή της τιμής του επέρχεται και στον τόπο όπου κυκλοφόρησε το δημοσίευμα, εφόσον αυτός ήταν και εκεί γνωστός²⁵⁵, μπορεί να

251. Το ύψος δε της κυκλοφορίας της εν λόγω εφημερίδας ήταν πάνω από 237.000 φύλλα στη Γαλλία και σχεδόν 15.500 φύλλα στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες εκ των οποίων 230 φύλλα στην Αγγλία και Ουαλία (και 5 στο Yorkshire, τόπο κατοικίας της πρώτης ενάγουσας) – βλ. σκ. 9 της απόφασης.

252. Βλ. αντίστοιχα σκ. 23 και 19 της απόφασης.

253. Βλ. ως προς τον όρο τόπος εγκατάστασης του εκδότη *Κρεμλής* σε *Κεραμείς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 41 ότι δηλ. αναφέρεται στον τόπο της πραγματικής εγκατάστασης και λειτουργίας του συγκεκριμένου μέσου (εφημερίδας, περιοδικού, κ.λπ.), τόπο εκδόσεως και θέσεως σε κυκλοφορίας, και όχι στον τόπο κατοικίας ή έδρας του ιδιοκτήτη του εντύπου.

254. Βλ. σκ. 24 και 25 της απόφασης.

255. Βλ. σκ. 29 της απόφασης. Ο όρος «ο παθών να είναι γνωστός» δεν επαναλαμβάνεται ούτε στις υπόλοιπες σκέψεις της απόφασης ούτε στο διατακτικό της, σε αντίθεση με τον ισχυρισμό περί προσβολής της υπόληψης. Θεωρείται δε ορθότερη η διατύπωση του διατακτικού διότι επιτρέπει στον εθνικό δικαστή να αποφανθεί επί της

ζητήσει από τα δικαστήρια καθενός από τα συμβαλλόμενα κράτη (κράτη μέλη πλέον) στα οποία κυκλοφόρησε το έντυπο, να αξιολογήσουν τη γενομένη εντός του κράτους αυτού δυσφήμιση και να προσδιορίσουν την έκταση της βλάβης²⁵⁶, τα δικαστήρια δηλαδή αυτά αποκτούν συντρέχουσα, αλλά μερική διεθνή δικαιοδοσία.

Υποστηρίζεται²⁵⁷ ότι το ΔΕΚ προέβη στον ως άνω ποσοτικό περιορισμό ως προς το δεύτερο δικονομικό σύνδεσμο για λόγους αποφυγής του *forum shopping* και τούτο διότι, ο παθών, στην περίπτωση κατά την οποία θα μπορούσε να αναζητήσει το σύνολο της ζημίας που είχε υποστεί σε όλα τα κράτη μέλη, από το δικαστήριο κράτους στο οποίο είχε υποστεί μέρος της ζημίας, θα επέλεγε το δικαστήριο ενώπιον του οποίου θα αποκαθίστατο κατ' αυτόν καλύτερα. Και τούτο διότι, αφενός μεν, κατά την αγγλική νομοθεσία στοιχειοθετείται συκοφαντική δυσφήμιση εάν το έγγραφο θεωρηθεί δυσφημιστικό, χωρίς ο ενάγων να πρέπει, επιπρόσθετα, να αποδείξει τη συνδρομή βλάβης²⁵⁸, αφετέρου δε, λόγω της (συνήθους) «γενναιοδωρίας» των ενόρκων κατά τον καθορισμό της χρηματικής ικανοποίησης. Πέραν αυτού όμως, στην ως άνω απόφαση ασκείται κριτική κατά το ότι η δοθείσα λύση δεν θεωρείται ικανοποιητική, διότι οδηγεί σε μια εξατομίκευση της διεθνούς δικαιοδοσίας και η οποία καταλήγει τελικά σε έναν εδαφικό «τεμαχισμό» της υπόληψης ενός προσώπου²⁵⁹.

δικαιοδοσίας του, χωρίς να προβεί σε έρευνα στοιχείων που άπτονται της ουσίας της υπόθεσης βλ. *Μιχαηλίδου* (2000), 200, σημ. 3· *Μαργέλλος* (1997), 92.

256. Πρέπει να αναφερθεί ότι το άρθρ. 5 §3 καθορίζει όχι μόνο τη διεθνή δικαιοδοσία αλλά και την κατά τόπο αρμοδιότητα (βλ. *Beraudo J.-P./Beraudo M.-J.* (2008), 2-3). Το ΔΕΚ δεν διευκρίνισε έτι περαιτέρω το ζήτημα της κατά τόπο αρμοδιότητας που θα ανακύψει από τις ζημιές λόγω της κυκλοφορίας ενός δημοσιεύματος σε περισσότερες περιφέρειες του ιδίου κράτους και τις κατ' ακολουθία ανακύπτουσες αντίστοιχες ζημιές βλ., *Κρεμλής* σε *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 45, σημ. 65 όπου σχολιάζεται ότι μάλλον καταφαίνεται μια εγγενής αδυναμία της λύσεως που δόθηκε με την απόφαση αυτή.

257. Βλ. *Μιχαηλίδου* (2000), 201 και σημ. 1· *Khan*, *Forum shopping and the Brussels Convention* σε *Questions spéciales de la Convention de Bruxelles*, 1997, 110–123/116.

258. Βλ. *Martin/Law*, *Oxford Dictionary of Law*⁶, 2006· *Curzon/Richards*, *The Longman Dictionary of Law*⁷, 2007 σε αμφότερα υπό λήμμα «*libel*».

259. Βλ. *Μαργέλλος* (1997), 99· *Tebbens*, *La Cour de Justice Européene entre Marinari – Quelques remarks concernat le for délictuel inscrit a la Convention de Bruxelles*, *Κοινοδίκιον* 1996, 1-19/12, ο οποίος αναφέρεται σε «*prejudice "français", "anglais", etc.*». Προ της εκδόσεως αυτής του ΔΕΚ είχε υποστηριχθεί, ως προς τα διάσημα πρόσωπα, για τα οποία θεωρείται ότι υπάρχει το τεκμήριο της «*ubiquitas*», ότι δηλαδή είναι οιονεί πανταχού παρόντα, αυτά να δύνανται να εγείρουν την αγωγή τους σε οποιοδήποτε τόπο εκδηλώθηκε η ζημία, ακόμη και στην κατοικία τους, με αίτημα την αποκατάσταση – και των επί μέρους ζημιών – στο σύνολό της – βλ. αναλυτικότερα *Κεραμεύς* (1994), 936-937· *Κρεμλής* σε *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1996), 44 - διάκριση βεβαίως η οποία δεν υιοθετήθηκε, τουλάχιστον προς το παρόν, από το ΔΕΚ.

3.2.3. Res in transitus

Το ΔΕΚ στην απόφασή του *Réunion Européenne*²⁶⁰ απεφάνθη ότι, σε περίπτωση διεθνούς μεταφοράς, ο τόπος επέλευσης της ζημίας είναι ο τόπος στον οποίο ο πραγματικός μεταφορέας όφειλε να παραδώσει τα εμπορεύματα²⁶¹.

Τα πραγματικά περιστατικά της δίκης αναφέρονται ανωτέρω²⁶². Απλώς στο παρόν σημείο υπενθυμίζεται, ότι η αγωγή ηγέρθη ενώπιον γαλλικού δικαστηρίου με αίτημα την καταβολή αποζημίωσης κατά της εταιρίας που είχε εκδώσει τη φορτωτική και της εταιρίας που είχε πράγματι διενεργήσει τη μεταφορά δια θαλάσσης²⁶³.

Το Γαλλικό Ακυρωτικό απηύθυνε σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ ως προς το κατά πόσο ο τόπος στον οποίο ο παραλήπτης, μετά την εκτέλεση της μεταφοράς, διαπιστώσει την ύπαρξη αβαριών στα παραδοθέντα εμπορεύματα, μπορεί να θεωρηθεί ως τόπος επέλευσης της ζημίας για την εφαρμογή του άρθρ. 5§3²⁶⁴.

Το ΔΕΚ κατέληξε στην ανωτέρω κρίση του αφού απέκλεισε τόσο τον τόπο της τελικής παράδοσης των εμπορευμάτων όσο και τον τόπο στον οποίο διαπιστώθηκε η ζημία και τούτο διότι, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, θα οδηγούσε σε αναγνώριση διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του ενάγοντος (ήτοι σε *forum actoris*), ενώ θα εξαρτούσε τον καθορισμό των εχόντων διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίων από αβέβαιες και τυχαίες περιστάσεις, αφού, ο τόπος της τελικής παράδοσης μπορεί να μεταβληθεί κατά τη διάρκεια της μεταφοράς, γεγονός το οποίο δεν συνάδει με το σκοπό της ΣΒρ κατά τον οποίο επιδιώκεται η καθιέρωση κανόνων που να καθιστούν βέβαιη και προβλέψιμη της απονομή δικαιοδοσίας²⁶⁵.

Η ως άνω λύση είναι σύμφωνη με τις αρχές που έχει αναγνωρίσει το ΔΕΚ οι οποίες πρέπει να ισχύουν για τον καθορισμό του τόπου των δικαστηρίων που έχουν διεθνή δικαιοδοσία, δηλ. κυρίως το προβλέψιμο του τόπου αυτού και την ύπαρξη

260. Βλ. Απόφ. 27.10.1998, υπόθ. C-51/97, *Réunion Européenne*, κ.λπ. κατά *Splithoff's Bevrachtungskantoor BV*, Συλλ. 1998, I-6535.

261. Βλ. σκ. 35 της απόφασης.

262. Βλ. Β' Κεφάλαιο της παρούσας υπό 2.2.2.2.

263. Αν και δεν προκύπτει από την απόφαση, η έκδοση δύο διαφορετικών εγγράφων για τη μεταφορά (ενός για το θαλάσσιο τμήμα και ενός για τη χερσαία μεταφορά) αφήνει να εννοηθεί ότι πραγματοποιήθηκε έλεγχος του φορτίου κατά την εκφόρτωσή του από το θαλάσσιο μεταφορέα και στην παράδοσή τους στο χερσαίο – βλ. και *Αθανασίου* (1999), 188.

264. Ο προβληματισμός ως προς τη θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει του δευτέρου οικονομικού συνδέσμου του άρθρ. 5 §3 αφορούσε την αγωγή κατά το μέρος που εστρέφετο κατά του πραγματικού μεταφορέα, που έδρευε στην Ολλανδία, με τον οποίο η αγοράστρια (και κατ' ακολουθία η υποκατασταθείσα ασφαλιστική εταιρία) δεν είχε οιοδήποτε συμβατικό δεσμό.

265. Βλ. σκ. 34 της απόφασης.

στενού συνδέσμου με τη διαφορά η οποία διευκολύνει τη συλλογή των αποδείξεων. Ωστόσο, η λύση αυτή είναι απόλυτα λειτουργική στην περίπτωση κατά την οποία ο αρχικός μεταφορέας ανέθεσε τη μεταφορά σε ένα μόνο υπομεταφορέα και ως εκ τούτου θα υπάρχει σύμπτωση μεταξύ του τόπου εκπλήρωσης της παροχής του αρχικού μεταφορέα και του τόπου επέλευσης της ζημίας.

Στην περίπτωση, όμως, που η μεταφορά διενεργείται από περισσότερους υπομεταφορείς, χωρίς να διενεργείται ενδιάμεσος έλεγχος του φορτίου, ο εντοπισμός του τόπου της πραγματικής επέλευσης της ζημίας δεν θα είναι ευχερής, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ενδεχόμενη αύξηση των δικαστηρίων που θα έχουν διεθνή δικαιοδοσία (υπό την έννοια των πολλαπλών τόπων πραγματικής παράδοσης των εμπορευμάτων λόγω της συνδυασμένης μεταφοράς) και τον κατ' ακολουθία κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, εκτός εάν θεωρηθεί ως τόπος επέλευσης της ζημίας ο τόπος της τελικής παράδοσης, γεγονός που δεν μπορεί *a priori* να αποκλειστεί²⁶⁶.

3.2.4. Ειδικά ο τόπος του ζημιογόνου γεγονότος ως δωσιδικία στις περιπτώσεις ασφάλισης αστικής ευθύνης και ασφάλισης ακινήτων

Ο τόπος του ζημιογόνου γεγονότος, ορίζεται ως δικονομικός σύνδεσμος για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας, κατά τα άρθρ. 10 και 11, και στις περιπτώσεις ασφάλισης αστικής ευθύνης και ασφάλισης ακινήτων.

Συγκεκριμένα, κατά το άρθρ. 10 ορίζεται ότι ο ασφαλιστής μπορεί (πλέον των αναφερομένων στο άρθρ. 9 δικαιοδοτικών βάσεων) να εναχθεί και ενώπιον του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός ειδικά αν πρόκειται για υποθέσεις ασφάλισης αστικής ευθύνης ή ασφάλισης ακινήτων. Εισάγεται δηλ. σε βάρος του ασφαλιστή, ειδικά ως προς τις ως άνω υποθέσεις, συντρέχουσα βάση διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία παρά το γεγονός ότι αφορά συμβατικές αξιώσεις διευρύνει το δικαιοδοτικό πεδίο του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος²⁶⁷ και παρέχει στον ενάγοντα (αντισυμβαλλόμενος, ασφαλισμένος ή δικαιούχος του ασφαρίσματος) το δικαίωμα να εγείρει τις αξιώσεις στα ως άνω δικαστήρια. Γίνεται δε δεκτό ότι ο

²⁶⁶ . Βλ. διεξοδικότερα *Mankowski* σε *Magnus/Mankowski* (2007), 207 (242)· *Μιχαηλίδου* (2000), 205-206· *Αθανασίου* (1999), 188.

²⁶⁷ . Βλ. *Κεραμεύς* σε *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς* (1989), 101· *Βασιλακάκης* (2004), 209.

τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός πρέπει να ερμηνευθεί κατά τον ίδιο διττό τρόπο, όπως, και στο άρθρ. 5§3²⁶⁸.

Ειδικότερα, δε, μόνο για τις υποθέσεις ασφάλισης αστικής (εξαιρουμένων δηλ. των υποθέσεων ασφάλισης ακινήτων,) επιτρέπεται:

α. κατά τη μεν παρ. 1 του άρθρ. 11 η προσεπίκληση του ασφαλιστή ενώπιον του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της αγωγής του ζημιωθέντος κατά του ασφαλισμένου, υπό την προϋπόθεση ότι το δίκαιο του *forum* την επιτρέπει²⁶⁹,

β. κατά δε την παρ. 2 του ίδιου άρθρ., προβλέπεται ότι ο ζημιωθείς μπορεί, εφόσον αυτό επιτρέπεται²⁷⁰, να ασκήσει ευθεία αγωγή κατά του ασφαλιστή ενώπιον οιαδήποτε εκ των προβλεπόμενων στα άρθρ. 8-10 δικαστηρίων, μεταξύ των οποίων και το δικαστήριο του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος²⁷¹.

4. ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΟΠΟΥ ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΣΥΜΒΕΙ ΤΟ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Η διατύπωση του άρθρ. 5 §3 στη ΣΒρ που αναφερόταν σε παρελθόντα χρόνο ως προς την επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος («...συνέβη το ζημιογόνο γεγονός») είχε δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο ενέπιπταν στο ρυθμιστικό πεδίο της εν λόγω διάταξης, όχι μόνο αγωγές που αποσκοπούσαν στην

²⁶⁸. Δηλ. και ο τόπος επέλευσης της ζημίας, όσο και ο τόπος επέλευσης του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος – βλ. *Heiss* σε *Magnus/Mankowski* (2007), 283 (2)-*Βασιλακάκης* (2004), 209-210.

²⁶⁹. Κατά το ελληνικό δίκαιο σχετική είναι η διάταξη του άρθρ. 88 ΚΠολΔ. Η απουσία αντίστοιχης ρύθμισης στα δίκαια της Γερμανίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας οδήγησε στη θέσπιση εξαίρεσης ως προς αυτά τα κράτη από την εφαρμογή, μεταξύ άλλων της προβλεπόμενης δυνατότητας προσεπίκλησης του δικονομικού εγγυητή του άρθρ. 11, κατά το άρθρ. 65 §1.

²⁷⁰. Το εφαρμοστέο δίκαιο θα ανευρεθεί βάσει του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του δικάζοντος δικαστή και άρα για τα ζημιογόνα γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά την 11^η Ιανουαρίου 2009 κατά τις διατάξεις του ΡΩΜΗ II. Ειδικότερα κατά το άρθρ. 18 ορίζεται ότι ο ζημιωθείς δύναται να στραφεί απευθείας κατά του ασφαλιστή υποχρέου εάν αυτό προβλέπεται από το εφαρμοστέο δίκαιο επί εξωσυμβατικής ενοχής είτε από το δίκαιο που διέπει τη σύμβαση ασφάλισης.

²⁷¹. Ζήτημα ανέκυψε ενόψει της παραπομπής της παρ. 2 του άρθρ. 11 στο άρθρ. 9, ως προς το κατά πόσο ο ζημιωθείς μπορεί να χαρακτηριστεί ως δικαιούχος κατά την έννοια της β' περιπτώσεως της παρ. 1 του άρθρ. 9, η οποία παρέχει τη δυνατότητα εναγωγής του ασφαλιστή στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του ενάγοντος. Στη θεωρία επικρατούσε η άποψη (βλ. *Κρητικός*, Αξιώσεις αποζημιώσεως ενώπιον ελληνικών δικαστηρίων ► αλλοδαπών από ατυχήματα στην Ελλάδα ► προσώπων που διαμένουν στην Ελλάδα από ατυχήματα σε άλλο κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006, 110· *Heiss* σε *Magnus/Mankowski* (2007), 286-288 (7)) ότι ως δικαιούχος πρέπει να νοηθεί μόνο ο συμβατικά δικαιούμενος και όχι ο ζημιωθείς. Εν τέλει κατόπιν σχετικού προδικαστικού ερωτήματος το ΔΕΚ απεφάνθη (βλ. Απόφ. 13.12.2007, υπόθ. 463/06, FBTO *Schadeverzekeringen NV/Odenbreit* σε *curia.eu*) ότι η παραπομπή του άρθρ. 11 §2 στο άρθρ. 9 §1, στοιχ. β' πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο ζημιωθείς μπορεί να ασκήσει ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου κατοικίας του σε κράτος μέλος ευθεία αγωγή κατά του ασφαλιστή, εφόσον το οικείο δίκαιο επιτρέπει την άσκηση τέτοιας αγωγής και ο ασφαλιστής έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους.

αποκατάσταση πράγματι επελθούσας ζημίας, αλλά και περιπτώσεις στις οποίες ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός.

Στη θεωρία ήταν σχεδόν κρατούσα η άποψη, ότι στο άρθρ. 5 §3 ΣΒρ περιλαμβανόταν και περιπτώσεις κατά τις οποίες απειλείτο η επέλευση ζημίας, οι απόπειρες δηλ. αδικοπραξίας, όπως και περιπτώσεις στις οποίες ζητούνται προληπτικά μέτρα για την αποφυγή επέλευσης ζημίας ή μέτρα για τη μη συνέχισή της ή τη μη επανάληψή της στο μέλλον²⁷². Αντλούσαν δε επιπλέον επιχείρημα από την έκθεση Schlosser²⁷³ στην οποία γινόταν δεκτή η αντίστοιχη δυνατότητα.

Προς άρση αυτής της ερμηνευτικής ασάφειας το άρθρ. 5 §3 ΚανΒρ I επαναδιατυπώθηκε και περιλήφθηκε ρητώς η δυνατότητα θεμελίωσης διεθνούς δικαιοδοσίας και σε περίπτωση ενοχών εξ αδικοπραξίας στον τόπο του δικαστηρίου όπου ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός²⁷⁴.

Βεβαίως, το ΔΕΚ ήδη, λίγο πριν τη θέση σε ισχύ του ΚανΒρ I, είχε άρει αυτήν την ερμηνευτική ασάφεια δεχόμενο (και με αναφορά στον επαναδιατυπωθέν άρθρ. 5§3 ΚανΒρ I) ότι το άρθρ. 5 §3 ΣΒρ καλύπτει και αγωγές με τις οποίες σκοπείται η παρεμπόδιση επικείμενης αδικοπραξίας²⁷⁵.

Τέλος, και σ' αυτήν την κατηγορία των υποθέσεων ισχύει η «*αρχή της ubiquity*» και ως εκ τούτου τόσο τα δικαστήρια του τόπου της επικείμενης να τελεστεί αδικοπραξίας, όσο και τα δικαστήρια της μελλοντικώς να επέλθει ζημίας, έχουν διεθνή δικαιοδοσία²⁷⁶.

272. Βλ. Κρεμλής σε Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), 70· Gothot/Holleaux (1985), 48 (87)· O'Malley/Layton (1989), 429 (17.52)· Dashwood/Hacon/White (1987), 97.

273. Βλ. Έκθεση Schlosser (134) σε Νίκας (2008), 376 όπου αναφέρεται ότι «...τα νομικά συστήματα πολλών κρατών προβλέπουν επίσης, σε περίπτωση αδικοπραξιών, προληπτικές ενέργειες. Τούτο συμβαίνει π.χ. όταν πρόκειται να απαγορευθεί η δημοσίευση δυσφημιστικού έργου ή η εμπορία προϊόντων των οποίων η κατασκευή ή η παρουσίαση αντίκειται στις διατάξεις του δικαίου σημάτων ή του δικαίου προστασίας της εμπορικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας..... Πολλά επιχειρήματα συνηγορούν υπέρ της δυνατότητας να ασκούνται επίσης ενώπιον του δικαστηρίου που αναφέρεται στο άρθρο 5 σημείο κύριες αγωγές σύμφωνα με την τακτική διαδικασία με σκοπό την παρεμπόδιση επικείμενης αδικοπραξίας».

274. Βλ. διεξοδικότερα Βασιλακάκης, Η δωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος σε περίπτωση επαπειλούμενων αδικοπραξιών (κατά το άρθρο 5 σημ. 3 του κανονισμού 44/2001), Αρμ 2005, 1-10, ο οποίος είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός ως προς την επαναδιατύπωση του εν λόγω άρθρου κυρίως διότι δεν βελτιώνει την προστασία που απορρέει από τις σχετικές με τα ασφαλιστικά μέτρα διατάξεις.

275. Βλ. Απόφ. 1.10.2002, υπόθ. C-167/00, Verein für Konsumenteninformation/Henkel, Συλλ. 2002, I-8111, σκ. 47 και 49· Απόφ. 5.2.2004, υπόθ. C-18/02, Danmarks Rederiforening/LO Landsorganistationem, Συλλ. 2004, I-1417, σκ. 27.

276. Βλ. Mankowski σε Magnus/Mankowski (2007), 214 (258).

ΤΕΛΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Από την ανάπτυξη που προηγήθηκε ως προς τη δικαιοδοτική βάση των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» που προβλέπεται στο άρθρ. 5 §3 ΚανBr I δύναται να διατυπωθούν οι ακόλουθες εκτιμήσεις.

I. Το ΔΕΚ με την απόφασή του στην υπόθεση Καλφέλης/Scröder καθόρισε μεν, δίδοντας σχετικό ορισμό, την έννοια των «ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» κατά τέτοιο τρόπο όμως ώστε να καταλείπονται εύλογες αμφιβολίες ως προς το εύρος της δικαιοδοτικής βάσης του 5 §3. Βεβαίως, με μεταγενέστερες αποφάσεις, μεταξύ των οποίων και η Handte/TMCS με την οποία προσδιορίστηκε θετικά το περιεχόμενο της έννοιας «διαφορές εκ συμβάσεως» της παρ. 1 του άρθρ. 5, που αποτελεί την αρνητική προϋπόθεση για την υπαγωγή μιας υπόθεσης στην παρ. 3 του άρθρ. 5, οριοθέτησε έτι περαιτέρω το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας «ενοχές εξ αδικοπραξίας».

Ωστόσο δεν μπορεί έως και σήμερα με βεβαιότητα να εξαχθεί ένα ασφαλές και γενικό κριτήριο των υπαγομένων στο άρθρ. 5 §3 υποθέσεων αφού αρχικά διαπιστώνεται στη νομολογία του ΔΕΚ μια τάση υπαγωγής στο πεδίο του 5 §3 των υποθέσεων που δεν μπορούσαν να υπαχθούν στην ύλη των διαφορών εκ συμβάσεως του παρ. 1 του άρθρ. 5, η οποία μετριάστηκε εν συνεχεία με την απόφαση Reichert/Dresdner Bank περί του ανεφάρμοστου του 5 §3 στην περίπτωση της παυλιανής αγωγής και διευρύνθηκε με τις αποφάσεις του στις υποθέσεις Réunion Européenne και Tacconi. Ειδικότερα δε, με την απόφασή του επί της υπόθεσης Engler, παρά το γεγονός ότι είχε ήδη αποφανθεί ότι οι υποθέσεις προσυμβατικής ευθύνης, στην περίπτωση κατά την οποία δεν έχει συναφθεί σύμβαση, υπάγονται στο άρθρ. 5 §3, έθεσε μια περαιτέρω διάκριση, αυτή της έστω και μονομερούς ελευθέρως αναληφθείσας δέσμευσης, η ύπαρξη της οποίας μπορεί να οδηγήσει στην υπαγωγή της υπόθεσης στο άρθρ. 5 §1.

Προκύπτει επομένως, ότι το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής της συντρέχουσας δωσιδικίας του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος καταλαμβάνει υποθέσεις οι οποίες δεν εντάσσονται αποκλειστικά στο χώρο της αδικοπρακτικής ευθύνης, όπως αυτή νοείται στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών, αλλά αυτό πρέπει να καθορίζεται αυτόνομα σύμφωνα με τους σκοπούς και το σύστημα που καθιερώνει ο ΚανBr I.

II. Ο φερόμενος ως θιγείς από την αδικοπραξία μπορεί να εγείρει τις αξιώσεις του τόσο ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου επέλευσης της ζημίας, όσο και ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου επέλευσης του γενεσιουργού της ζημίας

γεγονότος, κατά τον διττό τρόπο ερμηνείας της έννοιας «*τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός*» που δόθηκε με την απόφαση Bier. Ωστόσο δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι η συντρέχουσα δωσιδικία του άρθρ. 5 §3 ευνοεί υπέρμετρα τον ενάγοντα με την καθιέρωση των δύο αυτών δικονομικών συνδέσμων. Αυτό καθίσταται σαφές από την έως και σήμερα νομολογία του ΔΕΚ. Η εναγωγή του φερομένου ως αδικοπραγήσαντα στα δικαστήρια που προβλέπονται στο άρθρ. 5 §3 και η απομάκρυνσή του από τα δικαστήρια του τόπου της κατοικίας του τελεί υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Αυτές της εγγύτητας των δικαστηρίων του άρθρ. 5 §3 προς την εκδικαζόμενη διαφορά η οποία διευκολύνει τη συλλογή των αποδείξεων και κατά συνέπεια την ορθότητα στην απονομή της δικαιοσύνης λόγω της καταλληλότητας των επιλαμβανομένων δικαστηρίων αλλά και της ανάγκης για προβλεψιμότητα των εχόντων συντρέχουσα διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίων εκ μέρους του εναγομένου, ο οποίος δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι αντιμετωπίζεται υποδεέστερα στο πλαίσιο του άρθρ. 5 §3 εν σχέσει με το φερόμενο ως θύμα της αδικοπραξίας.

Ειδικότερα αυτό καθίσταται σαφές από την ερμηνεία στην οποία έχει προβεί το ΔΕΚ ως προς τον τόπο επέλευσης της ζημίας καθιστώντας अपαραβάτο κανόνα το κριτήριο του τόπου επέλευσης της άμεσης ζημίας του αμέσως ζημιωθέντος και αποκλείοντας τη δυνατότητα θεμελίωσης διεθνούς δικαιοδοσίας στα λοιπά δικαστήρια του τόπου επέλευσης είτε της άμεσης ζημίας των εμμέσως ζημιωθέντων είτε της έμμεσης ζημίας έστω και του αμέσως ζημιωθέντος. Αυτό προκύπτει έτι περαιτέρω από την καθιέρωση της «*αρχής του μωσαϊκού*» με την οποία αποφεύχθηκαν καταστάσεις «*forum shopping*» και καταστρατήγησης της γενικής βάσης δικαιοδοσίας της κατοικίας του εναγομένου εάν αναγνωριζόταν η δυνατότητα έγερσης αγωγής για το σύνολο της ζημίας σε οιοδήποτε εκ των δικαστηρίων των τόπων στους οποίους επήλθε μέρος της συνολικής ζημίας. Βέβαια ορισμένες φορές η εφαρμογή της αρχής αυτής μπορεί να φέρει σε μειονεκτική θέση τον ενάγοντα, ο οποίος ήδη έχει υποστεί τις δυσμενείς συνέπειες της αδικοπραξίας. Ωστόσο αυτό επιλύεται με τη δυνατότητα προσφυγής που έχει στα δικαστήρια του άρθρ. 2.

Ομοίως, όπως και για τον προσδιορισμό της έννοιας «*ενοχές εξ αδικοπραξίας*», και κατά τον προσδιορισμό έννοιας του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος, αναφύονται δυσεπίλυτα ερμηνευτικά ζητήματα. Ειδικότερα αυτά συνίστανται:

α. τόσο στον προσδιορισμό της έννοιας «*ζημιογόνο γεγονός*» στην περίπτωση κατά την οποία π.χ. αυτό αποτελείται από μερικότερες, συνδεόμενες μεταξύ τους, πράξεις οι οποίες έχουν τελεσθεί σε διαφορετικά κράτη μέλη και οι οποίες προκάλεσαν αιτιωδώς την επέλευση της ζημίας. Ποιος από τους τόπους

αυτούς θα θεωρηθεί ως τόπος επέλευσης του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος, ένας ή όλοι εξ αυτών θα ληφθούν υπόψη, λαμβανομένου υπόψη και της δυνατότητας που παρέχει αυτός ο δικονομικός σύνδεσμος του άρθρ. 5 §3 στον ενάγοντα να αξιώσει από τα αντίστοιχα δικαστήρια την αποκατάσταση του συνόλου των ζημιών που έχει υποστεί,

β. όσο και στον προσδιορισμό του τόπου επέλευσης της δικονομικώς ενδιαφέρουσας ζημίας στην περίπτωση αδικοπραξιών που δεν μπορεί να εντοπιστεί συγκεκριμένος τόπος επέλευσης της άμεσης ζημίας διότι η αδικοπραξία πλήττει εν συνόλω την περιουσία του ενάγοντα. Σ' αυτήν την περίπτωση θα καταστεί ανενεργός ο δεύτερος δικονομικός σύνδεσμος του άρθρ. 5 §3 ή θα πρέπει να γίνει αποδεκτό το *forum actoris* αφού στην πλειοψηφία των περιπτώσεων «*το επίκεντρο της περιουσίας*» του ζημιωθέντος θα εντοπίζεται στον τόπο της κατοικίας του;

III. Οι λύσεις στα ως άνω προβλήματα θα πρέπει να δοθούν μέσω της αυτόνομης ερμηνείας που έχει υιοθετήσει το ΔΕΚ διότι αυτή συμβάλλει στην ομοιόμορφη εφαρμογή του ΚανBr I σε όλα τα κράτη μέλη και στην κατ' ακολουθία εμπέδωση της ασφάλειας δικαίου. Η επιλογή αυτή οδηγεί αναγκαστικά στη δημιουργία ενός ολοκλήρου, αυτόνομου, νέου και ανεξαρτήτου έως ένα βαθμό από τα εσωτερικά δίκαια των κρατών μελών, δικαίου των αδικοπραξιών, προς το σκοπό καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας. Το δίκαιο όμως αυτό, διαμορφώνεται σταδιακά και αναπόφευκτα σε όσες περιπτώσεις δεν έχει δοθεί αυθεντική ερμηνεία από το ΔΕΚ, στα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή των διατάξεων του ΚανBr I η δεδομένη ανασφάλεια ως προς την ορθή επίλυση των προβλημάτων θα παραμένει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αλεξανδρίδου Ελ., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό – Κοινοτικό - Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, 2008
- Βαθρακοκόιλης Β., Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Α' - Άρθρα 1 – 220, 1994 και Συμπληρωματικός τόμος, 2001
- Βασιλακάκης, Δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη του ζημιογόνου γεγονότος ή όπου ασκείται η ποινική δίωξη σε *Liber amicorum* Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως, 2000, 39-57
- ο ίδιος, Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, που αφορούν στη διεθνή δικαιοδοσία, Αρμ 2001, 1671–1682
- ο ίδιος, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία (Άρθρο 5 σημ. 1 και σημ. 3 του κανονισμού 44/2001), 2004
- ο ίδιος, Η δωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος σε περίπτωση επαπειλούμενων αδικοπραξιών (κατά το άρθρο 5 σημ. 3 του κανονισμού 44/2001), Αρμ 2005, 1-10
- ο ίδιος, Κανονισμός 44/2001 (Βρυξέλλες Ι): Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση επί περιουσιακών διαφορών σε Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων/Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δικονομικό Δίκαιο, 2007, 51-92
- Βρέλλης Σπ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο3, 2008
- Γέσιου-Φαλτσή Π., Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσης ΙΙΙ - Η Διεθνής Αναγκαστική Εκτέλεση, 2006
- Γεωργακαράκος Ηλ., Η Διακήρυξη της Μπογκοτά, ΕπιστΕπετ Δ.Σ.Θ. 2002, 143-153
- ο ίδιος, Το ζήτημα των κοσμικών συνόρων, ΕπιστΕπετ Δ.Σ.Θ. 2003, 291–302
- Γεωργιάδης Απ., Γενικές Αρχές3, 2002
- Γιοκάρης Αγγ., Διεθνές δίκαιο εναερίου χώρου- διαστήματος, 1996
- Κεραμεύς Κ., Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων και η εφαρμογή της στην Ελλάδα, ΝοΒ 1990, 1282–1290
- ο ίδιος, Διεθνής δικαιοδοσία σε αδικοπρακτικές αξιώσεις κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών, ΕΕΕυρΔ 1994, 917–938
- ο ίδιος, Σύμβαση και αδικοπραξία κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΕυρΔ (ειδικό τεύχος) 2001, 209–225

- *Κεραμεύς Κ./Κονδύλης Δ./Νίκας Ν.*, Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας Ι (1-590), 2000

- *Κεραμεύς Κ./Κρεμλής Γ./Ταγαράς Χ.*, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα – ερμηνεία κατ' άρθρο, 1989 και συμπλήρωμα 1989 - 1996, 1996

- *Κεφάλας Χ./Μπώλος Α.*, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο, 2005

- *Κούρτης Β.*, Η ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικών προϊόντων στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Συγκριτική επισκόπηση των λύσεων στα δικαιοδικά συστήματα της Ευρώπης και των Η.Π.Α., 2006

- *Κουτσουράδης Αχ.*, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας σε Liber amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως, 2000, 155–213

- ο *ίδιος*, Προβληματισμοί από το δίκαιο των δωσιδικιών – Με αφορμή την ΠΠρΠειρ 1496/1995 (αδημ. προδικαστική) σε ΝΟΜΟΣ – Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Νομικής της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Αφιέρωμα στην Πελαγία Γέσιου–Φαλτσή, τόμος Ι, 2007, 669-697

- *Κρητικός Αθ.*, Αξιώσεις αποζημιώσεως ενώπιον ελληνικών δικαστηρίων ► αλλοδαπών από ατυχήματα στην Ελλάδα ► προσώπων που διαμένουν στην Ελλάδα από ατυχήματα σε άλλο κράτος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, 2006

- *Μακρίδου Κ.*, Ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας επί υποθέσεων εταιριών και νομικών προσώπων - Κανονισμός «Βρυξέλλες Ι (44/2001)», ΕπισκΕΔ 2002, 9–32

- *Μάνος Αν.*, Η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων για τις γερμανικές αποζημιώσεις, Δ 2003, 64–96

- *Μαργέλλος Θ.*, Επισκόπηση της νομολογίας 1995 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, Κοινοδίκιον 1997, 58-113

- *Μιχαηλίδου Χρ.*, Νομολογιακή επεξεργασία της ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας σε αδικοπρακτικές αξιώσεις από το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Δ 2000, 196-210

- *Μουσταΐρα Ελ.*, Forum non conveniens - Η επιείκεια στο πλαίσιο της νομιμότητας, 1995

- *Νίκας Ν.*, Πολιτική δικονομία Ι, 2003

- ο *ίδιος*, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο², 2008

- *Νικολαΐδης Γ.*, Ο δικαιολογητικός λόγος της δωσιδικίας του ποινικού αδικήματος, ΝοΒ 1977, 592-595

- *Νικόπουλος Β.*, Περί της δωσιδικίας του ποινικού αδικήματος, Δ 1972, 196-

- Παπαγιάννης Δ., Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο³, 2007
- *Roca F.*, Βρυξέλλες I σε Αστικό δίκαιο: Ευρωπαϊκή δικαστική συνεργασία, Λουξεμβούργο, 2005, 9-27
- *Σαχπεκίδου Ε.*, Η κοινοτικοποίηση της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, Αρμ 2001, 1620–1627
- *Σκουρής Β.*, Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2003
- *Σταματιάδης Δ.*, Ο Κανονισμός (ΕΚ) 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (‘Ρώμη II’), ΧρΙΔ 2009, 391 επ
- *Ταγαράς Χ.*, Βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, ΕΕΕυρΔ 1990, 663-682
- ο ίδιος, Πεδίο εφαρμογής της Συμβάσεως και γενικές διατάξεις για τη διεθνή δικαιοδοσία σε *Liber amicorum* Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως, 2000, 7-23
- ο ίδιος, Η αναθεώρηση της Σύμβασης των Βρυξελλών με τον Κανονισμό 44/2001, ΝοΒ 2004, 1143–1168
- *Ταματίδης Αν.*, Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών στην περίπτωση της αγωγής διαρρήξεως καταδολιευτικής δικαιοπραξίας (με αφορμή την απόφαση ΠολΠρΘεσ 585/1993), ΕΕΕυρΔ 1994, 585-617
- ο ίδιος, Διεθνής δικαιοδοσία κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών στην περίπτωση της παυλιανής αγωγής (Ερμηνευτική προσέγγιση των άρθρ. 5 σημ. 3, 16 σημ. 1 & 5 και άρθρ. 24), 1999
- *Τσικρικός Δ.*, Η ελευθερία του ενάγοντα προς επιλογή forum («άγρα δικαστηρίου») – σκέψεις για θεμελίωση και τη λειτουργία των βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας, ΕλλΔνη 2006, 664-686
- *Τσιλιώτης Χ.*, Η αδιοπρακτική ευθύνη του γερμανικού Κράτους για εγκλήματα των στρατευμάτων κατοχής στην Ελλάδα, το ζήτημα της ετεροδικίας του ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων, Δ 2000, 3–26
- *Τσούκα Χρ.*, Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Ιουλίου 2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («ΡΩΜΗ II») και η ελληνική ναυτιλία – Σύντομες σκέψεις για το άρθρο 9 περί συνδικαλιστικών κινητοποιήσεων, ΕΕμπΔ 2008, 253–272
- *Χριστιανός Β.*, Δικονομική εναρμόνιση στον ευρωπαϊκό χώρο σε Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων/Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δικονομικό Δίκαιο, 2007, 27-48
- *Χριστογιαννόπουλος Ν.*, κ.λπ. σε Ερμηνεία κατ’ άρθρο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας – II Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Άρθρα 1-80), 2003

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Alexandre D./Huet A.*, Compétence, Reconnaissance et Exécution (Matières civile et commerciale), Rép. communautaire Dalloz 2007, 1-87
- *Arnt N.*, Brussels I and Denmark, IPRax 2007, 506-509
- *Beraudo J.-P.*, Le Règlement (CE) du Conseil du 22 décembre 2000 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l' exécution des décisions en matière civile et commerciale, JDI 2001, 1033-1084
- *Beraudo J.-P./Beraudo M.-J.*, Convention de Bruxelles du 27 Septembre 1968, Convention de Lugano du 16 Septembre 1988, Règlement n° 44/2001 du Conseil du 22 Décembre 2000, Généralités et champs d' application, Europe (fasc. 3000), 2007, 1-21
- *οι ίδιοι*, Convention de Bruxelles du 27 Septembre 1968, Convention de Lugano du 16 Septembre 1988, Règlement n° 44/2001 du Conseil du 22 Décembre 2000, Règles ordinaires de compétence – Matières autres que les obligations contractuelles, Europe (fasc. 3022), 2008, 1-34
- *Blobel F.*, European tort jurisdiction and pure economic loss: comment on the ECJ decision of 10 June 2004, EuLF 2004, 187-191
- *Briggs A.*, The Brussels Convention, Yb Eur.L. 1996, 487-514
- *Briggs A./Rees P.*, Civil Jurisdiction and Judgments⁴, London/Singapore, 2005
- *Curzon L./Richards P.*, The Longman Dictionary of Law⁷, Harlow, England, κ.λπ., 2007
- *Dashwood A./Hacon R./White R.*, A Guide to the Civil Jurisdiction and Judgments Convention, Deventer/Antwerp/London/Frankfurt/Boston/New York, 1987
- *Dickinson A.*, Legal certainty and the Brussels Convention-Too much of a good thing? σε Forum shopping in the European judicial area, Oxford, 2007, 115-136
- *Droz G./Gaudemet-Tallon H.*, La transformation de la Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 en Règlement du Conseil concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l' exécution des décisions en matière civile et commerciale, RCDIP 2001, 601-652
- *Fentiman R.*, Civil jurisdiction and third States: OWUSU and after, C.M.L.Rev. 2006, 705-734
- *Garcimartín-Alfárez F.-J.*, The Rome II Regulation: On the way towards a European Private International Law Code, EuLF 2007, 77-91
- *Gardella A./Radicati di Brozolo L.*, Civil law, common law and market integration: the EC approach to conflicts of jurisdiction, Am. J. Comp. L. 2003, 611-638

- *Gothot P./Holleaux D.*, La Convention de Bruxelles du Septembre 1968 – Competence judiciaire et effets des jugements dans la CEE, Paris, 1985
- *Greiner M.-J.*, L' espace judiciaire européen en matière civile: la nouvelle Convention de Lugano *œ Bonomi A./Ritain E.-C./Romano G.-P.*, La convention de Lugano Passé, présent and devenir (Actes de la 19e Journée de droit international privé du 16 mars 2007 à Lausanne), Zurich, 2007, 11-21
- *Hackspiel S.*, Introduction à la convention européenne concernant la compétence judiciaire et l' exécution des decisions *œ Questions spéciales de la Convention de Bruxelles*, Athènes, 1997, 11-45
- *Harris J.*, The Brussels Regulation, Civ. Just. Q 2001, 218-224
- *Hausmann R.*, Infringements of industrial property rights in European international private law and procedural law, EuLF 2003, 277-286
- *Hay P.*, Contemporary Approaches to Non-Contractual Obligations in Private International Law (Conflict of Laws) and the European Community's "Rome II" Regulation, EuLF 2007, 137-152
- *Kaye P.*, Private International Law of Tort and Product Liability, Dartmouth, 1991
- *Kerameus K.*, La procédure civile nationale dans le cadre du droit communautaire *œ La réception du droit communautaire en droit privé des États membres* sur la direction de J.-S. Bergé/M.-L. Niboyet, Bruxelles, 2003, 145–152
- *Khan N.*, Forum shopping and the Brussels Convention *œ Questions spéciales de la Convention de Bruxelles*, Athènes, 1997, 110–123
- *Kidner R.*, The place of a tort under the Brussels Convention on Jurisdiction, ITLQ 2000, 3-15
- *Kozyris Ph.*, Rome II: Tort Conflicts on the Right Track! A Postscript to Symeon Symeonides "Missed Opportunity", Am. J. Comp. L. 2008, 471–498
- *Magnus U./Mankowski P.*, Brussels I Regulation, Munich, 2007
- *Martin E./Law J.*, Oxford Dictionary of Law⁶, Oxford, 2006
- *Michaels R.*, RE-PLACEMENTS. Jurisdiction for contracts and torts under the Brussels I Regulation when Arts. 5(1) and 5(3) do not designate a place in a Member State *œ International civil litigation in Europe and relations with third States*, Brussels, 2005, 129-156
- *Nuyts A.*, La communautarisation de la convention de Bruxelles: le règlement 44/2001 sur la compétence judiciaire et l' effet des décisions en matière civile et commerciale, J. trib No. 6035 (2001), 913 - 922
- *O' Malley St./Layton A.*, European Civil Practice, London, 1989
- *Regaldo F.*, Cyberspace Law versus National Laws, EuLF 2000/01, 112-116

- *Romano G.-P.*, Le principe de sécurité juridique a l' épreuve des arrêts Gasser et Owusu, CDE 2008, 175-210
- *Stadler A.*, From the Brussels Convention to Regulation 44/2001: cornerstones of a European law of civil procedure, C.M.L. Rev. 2005, 1637–1661
- *Staudinger A.*, From international conventions to the Treaty of Amsterdam and beyond: What has changed in judicial cooperation in civil matters?, EuLF 2007, 257–266
- *Staudinger A./Leible St.*, Article 65 of the EC Treaty in the EC System of Competencies, EuLF 2000/01, 225–235
- *Symeonides S.*, Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity, Am. J. Comp. L. 2008, 173-218
- *Tebbens H.*, La Cour de Justice Européenne entre Marinari – Quelques remarks concernat le for délictuel inscrit a la Convention de Bruxelles, Koivodikiou 1996, 1-19
- *Tagaras H.*, La révision et communautarisation de la Convention de Bruxelles par le règlement 44/2001, CDE 2003, 399–432
- *Wadlow C.*, Trade secrets and the Rome II Regulation on the Law Applicable to Non – Contractual Obligations, E.I.P.R. 2008, 309-319

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΕΚ

Υπόθεση/Διάδικοι	Δημοσίευση	Συλλ	Δημοσιευθέντα σχόλια - παρατηρήσεις
21/76 (Bier/Mines de Potasse d' Alsace)	30.11.1976	1976, 1735 ΕΠ	<i>Huet A.</i> , JDI 1977, 728-734
189/87 (Καλφέλγης/Scröder)	27.9.1988	1988, 5565 ΕΠ	<i>Audit B.</i> , Recueil Dalloz Sirey 1989 Som., 254-255· <i>Gaudemet-Tallon H.</i> , RCDIP 1989, 117-123· <i>Hartley T.</i> , Jurisdictional Issues under Articles 5(1), 5(3) and 6(1), Eur. L. Rev. 1989, 172-175· <i>Huet A.</i> , JDI 1989 457-461· <i>Tagaras H.</i> , CDE 1990, 667-670· <i>Μακρίδου Κ.</i> , Ερμηνευτικά ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5 § 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών (Με αφορμή την απόφαση του ΔΕυρΚ στην υπόθεση Καλφέλγης/Schröder), Αρμ 1990, 1165-1172
C – 220/88 (Dumez France/Hessische Landesbank)	11.1.1990	1990, I-49 ΕΠ,	<i>Gaudemet-Tallon H.</i> , RCDIP 1990, 368-379· <i>Hartley T.</i> , Eur. L. Rev. 1991, 71-73· <i>Huet A.</i> , JDI 1990, 497-503· <i>Κακούρης Κ.</i> , Σχεδίασμα παρουσίασης της αποφάσεως του ΔΕυρΚ της 11 ^{ης} Ιανουαρίου 1990, DUMEZ, 220/88, ΕΕΕυΔ 1990, 595-611· <i>Koppenol-Laforce M.E.</i> , The EEC Convention on Jurisdiction and Judgments of 27 September 1968, NILR 1990, 233-240· <i>Tagaras H.</i> , CDE 1990, 693-696
C – 261/90 (Reichert/Dresdner Bank)	26.3.1992	1992, I-2149 ΕΠ	<i>Marchal P.</i> , RevDI & DC 1994, 160-163· <i>Tagaras H.</i> , CDE 1992, 700-702
C – 26/1991 (Handte/TMCS)	17.6.1992	1992, I-3967 ΕΠ	<i>Bischoff J.-M.</i> , JDI 1993, 469-474· <i>Vlas P.</i> , The EEC Convention on Jurisdiction and Judgments of 27 September 1968, NILR 1993, 497-499· <i>Decker M.</i> , Contract or Tort: A Conflict of Characterisation, ICLQ 1993, 366-369· <i>De Vareilles-Sommières P.</i> , RTDE 1992, 712-727· <i>Gaudemet-Tallon H.</i> , RCDIP 1992, 730-738· <i>Hartley T.</i> , Unnecessary Europeanisation under the Brussels Jurisdiction and Judgments Convention: the Case of the Dissatisfied Sub-Purchaser, Eur. L. Rev. 1993, 506-516· <i>Jourdain P.</i> , Responsabilité civile, RTD civ. 1993, 131-150 (133)· <i>Kullmann J.</i> , Droit communautaire, groupes de contrats et sécurité juridique, Recueil Dalloz Sirey 1993 Som., 214-215· <i>Larroumet C.</i> , La Semaine juridique - édition générale 1992 II 21927, 340-344· <i>Marchal P.</i> , RevDI & DC 1994, 163-166· <i>Tagaras H.</i> , CDE 1992, 705-706

C – 68/93 (Fiona Shevill/Presse Alliance)	7.3.1995	1995, I-415 επ	Hogan G., The Brussels Convention, Forum Non Conveniens and the Connecting Factors Problem, Eur. L. Rev. 1995, 471-493· Huet A., JDI 1996, 543-550· Gardeñes Santiago M., La compétence spéciale en matière délictuelle et quasi délictuelle dans la Convention de Bruxelles: à propos de l'arrêt Presse Alliance, du 7 mars 1995, RTDE 1995, 611-620· Lagarde P., RCDIP 1996, 495-503· Μαργέλλος Θ., Επισκόπηση της νομολογίας 1995 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, Κοινοδίκιον 1997, 58-113· Pertegás-Sender M., Col. J. Eur.L. 1995, 497-504· Reed A./Kennedy T.P., International Torts and Shevill: The Ghost of Forum Shopping yet to Come, LMCLD 1996, 108-122· Tagaras H., CDE 1997, 178-187· Vlas P., NILR 1995, 413-420
C – 364/93 (Marinari/Lloyd's Bank)	19.9.1995	1995, I-2719 επ	Briggs A., The Uncertainty of Special Jurisdiction, LMCLD 1996, 27-29· Hartley T., Article 5(3): Place Where the "Harmful Event" Occurs, Eur. L. Rev. 1996 164-166· Tagaras H., CDE 1997, 222-226
C – 51/97 (Réunion Européenne/Spliethoff's Bevrachtungskantoor)	27.10.1998	1998, I-6511 ep	Αθανασίου Α., ΕΕΔ 1999 181-188· Bonassies P., Le droit positif français en 1999, DMF 2000 p.62-64 + p.67-70· Briggs A., Claims Against Sea Carriers and the Brussels Convention, LMCLD 1999, 333-337· Delebecque P., Condamnation de la théorie des groupes de contrats par la Cour de Justice des Communautés Européennes, DMF 1999, 33-34· Gaudemet-Tallon H., RCDIP 1999, 333-340· Leclerc F., JDI 1999, 625-635· Hartley T., Carriage of goods and the Brussels Jurisdiction and Judgments Convention, Eur. L. Rev. 2000, 89-93
C – 167/2000 (Verein für Konsumenteninformation/Henkel)	1.10.2002	2002, I-8111 επ	Leclerc F., JDI 2004, 911-917· Rémy-Corlay P., RCDIP 2003, 690-698
C – 96/2000 (Gabriel)	11.7.2002	2002, I-6367 επ	
C – 334/2000 (Tacconi/HWS)	17.9.2002	2002, I-7357 επ	Rémy-Corlay P., RCDIP 2003, 673-681
C – 18/2002 (Danmarks Rederiforening/LO Landsorganistationem)	5.2.2004	2004, I-1417 επ	Pataut E., RCDIP 2004, 800-808
C – 168/2002 (Kronhofer/Maier)	10.6.2004	2004, I-6009 επ	Muir-Watt H., RCDIP 2005, 330-335

C – 27/2002 (Engler/Janus Versand GmbH)	20.1.2005	2005, I-481 επ	<i>Remy-Corlay P.</i> , L'acquis communautaire: les avancées, RTD civ. 2005, 350-354• <i>Felke K./Jordans R.</i> , ERPL 2006, 130-135• <i>Berrebi J.</i> , ERPL 2006, 135-142• <i>Tagaras H.</i> , CDE 2006, 503-507
C – 4/2003 (Gesellschaft für Antriebstechnik mbH & Co. KG/Lamellen und Kupplungsbau Beteiligungs KG)	13.7.2006	curia eu.	<i>Αρβανιτάκης Π.</i> , Αρμ 2007, 145-146• <i>Bodson E.</i> , Le brevet européen est-il différent?, RevDI & DC 2007, 447-495• <i>Warner St.</i> , Middlemiss, Susie: Patent Litigation in Multiple Jurisdictions: An End to Cross-border Relief in Europe?, EIPR 2006, 580-585
C – 539/2003 (Roche Nederland BV κ.λπ./Fr. Primus, M. Goldenberg)	13.7.2006	curia eu.	
C – 292/2005 (Λεχουρίτου/Δημόσιο Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας)	15.2.2007	curia.eu	<i>Κουτσαγγέλου Γ.</i> , Ευρωπαϊών Πολιτεία 2007, 644-648• <i>Lyons C.</i> , The persistence of memory: the Lechouritou case and history before the European Court of Justice, Eur. L. Rev. 2007, 563-581• <i>Requejo M.</i> , Transnational human rights claims against a State in the European Area of Freedom, Justice and Security, EuLF 2007, I-206-210

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

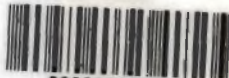
08 ΔΕΚ. 2013

29 ΑΠΡ. 2013

13 ΙΟΥΝ. 2013

18 ΙΟΥΝ. 2013

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000087765